

ཀྲུལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

དེབ་ཐེར་ནག་པོ། - ཕྱོལ་ཁྱི་མི་ཐེན་དང་བོད་ ཀྲི་ཀྲུལ་རབས་བརྩམས་མེད།

BLACK ANNALS: Goldstein & The
Negation Of Tibetan History

སྟོད་ཆ།

འཇམ་དབྱངས་ལོ་རྒྱུས་བརྩམས།
དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྲིས་བསྐྱར།

(༡༩༩༩ ལོར་གཞི་འགྱུར་བྱས་ཤིང་། ༢༠༡༩ ལོའི་ཟླ་དང་པོར་འགྱུར་བཅོས་ཞུས་པའོ།)

༡༠༡༥ ལོའི་འགྱུར་བྱང་།

འདས་པའི་མི་ལོ་བཅུ་ལྔ་གཅིག་ཅུ་རིང་ལ་གྲུས་པས་འགྱུར་གྱི་ལས་ཀ་འགའ་ཞོར་ལས་སུ་བྱས་ཤིང་། དེ་དག་ཀྱང་མ་ཡིག་དབྱིན་སྐད་དུ་ཡོད་པའི་བསྟན་བཅོས་རྣམས་ལ་གང་སྐབ་ཅི་སྐབ་ཀྱི་རྣམ་པ་ཞིག་གིས་བོད་འགྱུར་གྱི་ལས་ལ་ཞུགས་པ་ཞིག་ཡིན། འོན་ཀྱང་ཁོར་འཁྲུལ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་གཟབ་ནན་པ་བྱས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། དེ་ཡང་འབྲམ་དུ་བསྐྱར་ཅིང་འབྲམ་དུ་སྒྲེལ་བའམ་ཡང་ན་མྱོག་ཐེངས་གཅིག་གིས་བསྐྱར་ཅིང་། བསྐྱར་ཐེངས་གཅིག་གིས་སྒྲེལ་བ་དེ་རེད། འོ་ན་མ་བཅོལ་བའི་ལས་ཀ་འདི་ཅིའི་ཕྱིར་བྱེད་དགོས་བྱུང་སྟེ་ཐེར་ན། དེ་ནི་བདག་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་དུངས་ཤིང་ཞེན་པའི་ལྷག་བསམ་ཐོལ་མེད་ཅིག་ཡོད་པ་དེས་རྒྱུ་བྱས་པ་ལས་གཞན་འདི་དག་ལས་རང་ཉིད་ལ་ཐོབ་རྒྱ་ནི་གང་ཡང་མ་མཆིས་སོ།།

སྤྱི་ལོའི་ལོ་མཇུག་དུ་བོད་ནང་གི་དགེ་ཆེན་ཞིག་གིས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོར་འགྱུར་བཅོས་ཤིག་དགོས་སྟོར་བཤད་རྗེས་གཞི་ནས་སྤར་ཡང་སྤྱི་འགྱུར་ལ་འགྱུར་བཅོས་ཀྱི་ལས་འདི་དང་དུ་སྒྲངས་པ་ཡིན། དཀའ་བ་དང་དུ་ལེན་པ་དེའི་རྒྱ་མཚན་གཞན་ཞིག་ནི་སྐབས་འདི་ཅུ་ལ་ཆུན་པད་མ་འབྲས་ཀྱིས་ “མྱོག་མཁན་གྱིས་གོ་སྐབ་པ་ཞིག་བསྐྱར་རྒྱ་ནི་ལོ་ཙེ་བ་རྣམས་ཀྱི་ལས་འགན་རེད། འགྱུར་གང་ཞིག་མྱོག་མཁན་རྣམས་ཀྱིས་གོ་མི་སྐབ་ཆེ་གོ་སྐབ་ཀྱི་མི་འདུག་ཅེས་བརྗོད་རྒྱ་ནི་མྱོག་མཁན་གྱི་ཐོབ་ཐང་རེད།”ཅེས་པའི་སྐད་ཆ་ཞིག་ཀྱང་བྱུང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་སྤྱི་ལོའི་དགུན་ཁའི་གྲུང་གསེང་དེ་སྤྱད་ནས་འདི་ལ་འགྱུར་བཅོས་བྱེད་པའི་དཀའ་བ་དེ་བཟོད་པར་བྱས་པ་ཡིན།

འགྱུར་བཅོས་སྐབས་སུ་ཐོག་མར་སྤར་ཡང་མ་ཡིག་དང་འགྱུར་གཉིས་གཤེབས་བསྐྱར་བྱེད་བཞིན་ལན་གཅིག་ཞུས་དག་བྱུབ་པ་བྱས་ཤིང་། དེ་ནས་བྱ་མོ་ཆེ་རིང་དཔལ་འཛོམས་དང་ལྷན་དུ་གོ་དཀའ་བའི་ཆོག་སྤང་རིགས་ལ་འདྲི་བཅུད་བྱེད་བཞིན་ལན་གཅིག་ཞུས་དག་བྱས། དེ་རྗེས་ཕོག་གུའི་སྤང་དུ་པར་འདེབས་ཀྱིས་དབྱིན་ཡིག་གཅིག་ཕྱ་བསྐྱེད་ཀྱི་འགྱུར་ལ་བསྐྱར་བཅོས་བྱས། དེ་ལྟར་རིམ་པ་གསུམ་ཕྱིན་པའི་སྐབས་སུ་འདྲ་། སྐབས་དེ་རེ་ལ་འགྱུར་ཁོར་བ་དང་ཆད་པ་ཅི་རིགས་རྙེད་པར་གྱུར་ཅིང་། དེ་ནས་རང་གི་འདེམ་མིག་གིས་རང་གི་ཁོར་འཁྲུལ་མི་མཐོང་བའི་ཆད་ལ་སྒྲེབས་འདུག་སྐབས། ཆུན་པད་མ་ཆེ་དབང་ལྡན་ལགས་དང་ཆུན་ཆེ་དཔག་རིག་འཛིན་ལགས་གཉིས་སོ་སོར་འགྱུར་ཡིག་བསྐྱར་ཏེ་གཟིགས་ཞིབ་གནང་སྐབས་ཞུས་ཤིང་། ཆུན་ཆེ་དཔག་རིག་འཛིན་ལགས་ནས་འགྱུར་ལ་ཁོར་འཁྲུལ་གྱི་དགོངས་འཆར་མ་བྱུང་མེད་ཆུན་པད་མ་ཆེ་དབང་ལགས་ནས་དགོངས་འཆར་འགའ་ཞིག་གནང་བ་དེ་སྐབས་བསྐྱར་གྱིས་བཅོས་པ་ཡིན། མྱོགས་པོ་བསོད་ཆེས་ཀྱང་རྗོད་པའི་གནད་ལས་བྱངས་ཏེ་དགོངས་འཆར་ཞིག་གནང་བྱུང་། དེ་དག་བྱུབ་པའི་རྗེས་སུ་ཁེ་ན་ཏར་གནས་བཞུགས་དོན་རྒྱུ་ལགས་ནས་བོད་ཡིག་དུ་མྱོག་བདེ་མིན་གྱི་ཞུ་དག་ལན་གཅིག་བྱུབ་པར་མཛད་དོ།། མཐའ་མ་དེར་རྩོམ་པ་པོ་ལགས་ལ་སྤར་ཡང་འབྲེལ་གཏུགས་ཀྱིས་དོགས་གནད་འགའ་ལ་བསྐྱར་བཅོས་དང་བཅས་འགྱུར་བཅོས་འདི་ཉིད་བྱུབ་པར་བྱས་པ་ལགས། དེས་ན་འདིར་འགྱུར་བཅོས་སྐབས་སུ་གཟིགས་རྟོག་མཛད་མཁན་རྣམས་དོན་གྱི་སྤྱད་དུ་མཚན་ནས་སྟོས་ཏེ་བྱུགས་རྗེ་ཆེ་ཞུས་པ་ཡིན་ལགས།

འགྱུར་བཅོས་ཀྱི་སྐབས་སུ་གང་ཞིག་བཅོས་པ་དང་རི་ལྟར་བཅོས་པའི་ལུགས་རི་བཞིན་འདྲི་རྒྱ་ནི་ཆོགས་ཀྱིས་མི་སྟོགས་པ་ཞིག་རེད། གཙོ་བོར་ཆོག་གི་སྤེབ་སྤྱོར་དང་། འགྱུར་ཁོར་བ་འགའ་ཞིག་བཅོས་ཡོད་ཅིང་། ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཆོག་གནད་རྣམས་བོད་སྐད་དུ་འབྱོར་དང་མི་འབྱོར་ཅི་རིགས་པར་འདུག་པ་རྣམས་ལ་སྐད་གཉིས་ཤན་སྐྱར་གྱི་ཚུལ་དུ་བྲིས་ཤིང་། སྐབས་དེར་གནད་ཆོག་འགའ་ལ་གཤམ་མཚན་བཀྲུག་ཡོད། ས་མིང་འགའ་ཞིག་དེ་ཡོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཡིག་ཆགས་ལ་བསྐྱར་ཡོད་ཅིང་། འགའ་ཞིག་ནི་དབྱེད་མཐའ་ལ་བསྐྱུལ་མ་སྐབ་པར་ལུས་ཡོད། གཞན་འགའ་ཞིག་ལ་རི་རྟགས་བཀོད་ཡོད་དོ།།

དེས་ན་འགྱུར་བཅོས་འདིས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ལ་གསལ་ཁ་དང་ཁ་སྟོང་ཐེབས་པའི་སྟོན་འདུན་ཞུ་བ་ཡིན། འོན་ཀྱང་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལས་ཀ་ཞིག་ཡིན་སྐབས་འདིར་ཡིག་སྐྱར་བྱེད་པའི་རང་སྟོགས་གཞན་སྟོགས་ལྟ་བུའི་བསམ་མོལ་གཏན་ནས་སྒྲེབས་མེད་ཅིང་། གང་ལ་ཅི་ཡོད་དེ་དེ་བཞིན་དུ་སྒྲེབས་པའི་འབད་བ་བྱས་ཡོད་པའང་དགོངས་པར་འཇགས་འཇམ།

དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་ ༡༠༡༥ ལོའི་ རྒྱ་དང་བོད་ཆེས་ ༡༡ ཉིན་བྲིས།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

(སྟན་འགྲུལ་གྲགས་ཅན་)ཨོ་སི་ཀར་ བེ་ལ་ཤེ་(Oscar Wilde) ཡིས་ “ང་ཚོས་ཀླུ་ལ་རབས་ལ་འགན་ཁུར་ཞིག་འབྲེར་འོས་པ་དེ་ནི་ཀླུ་ལ་རབས་བསྐྱར་འབྲི་བྱེད་རྒྱ་དེ་རེད།”ཅེས་བསྒྲགས་པའི་སྐབས་སུ། སལ་ཆེར་རྩ་སེའི་མིས་བཤད་སྲིད་པའི་གཏམ་ *épater les bourgeois* (མི་དམངས་རྒྱལ་པོ་འདོགས་སུ་འདུག) ཅེས་བ་ལྟར་ཁོང་གིས་ཀྱག་ཀྱག་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་རེད། བེ་ལ་ཤེ་ལ་ཆ་བཞག་ན། (རྒྱ་བོད་ཀླུ་ལ་ཁབ་ནང་ལ་མི་ཆང་མར་)ལྷོ་གདེང་དང་ངེས་ཤེས་སྟེད་ཡོད་པའི་དུས་སྐབས་ཤིག་སྟེ། དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་བྱེད་བྱི་མའི་ནང་འཆོ་གནས་བྱས་ཡོད། སྐབས་དེ་དུས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱོད་བ་དཔེར་ན་འཇར་མན་གྱི་དངོས་ཡོད་རིང་ལུགས་པ་(empiricist) ལིའུ་པོལ་རྟི་ བོན་ རུ་ཀེ་(Leopold Von Ranke) ཡིས་ཁོང་ཚོའི་བརྒྱུ་མཐུན་ཆོས་ལ་བརྟེན་ནས་ “དངོས་འབྱེད་ཅི་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་”དེ་སྟོན་ཐུབ་ཀྱི་རེད་བསམས་ཡོད་པ་རེད། ཡང་། དབྱིན་ཇིའི་ཁེ་ཐོ་ལིག་གི་ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱོད་བ་ འོར་རྟི་ ཞིག་ཤོན་ (Lord Acton) གྱིས་ “མཐར་ཐུག་གི་ཀླུ་ལ་རབས་”དེ་སྟོན་ཐུབ་པའི་ཉི་མ་གཅིག་ཡོད་གི་རེད་ཅེས་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད།

ད་ཆ་ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱོད་བ་རྒྱལ་ཞི་སྤྱིར་བཏང་གིས་ཉ་ཅང་ལྷོ་གདེང་ཞན་པའི་ལྷ་ཚུལ་ཞིག་ལ་སྤེབས་ཡོད་དེ། ལྷིས་རྩེ་རེ་ཇི་(Cambridge) སྟོབ་གྲུ་ཆེན་མོའི་ ཨི་ ཨེ་ཆི་ ཁྲར་ (E. H. Carr) གྱིས་བཤད་པ་ལྟར། “ཀླུ་ལ་རབས་ནི་གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་ཤིག་རེད་”ལ། དགོས་དབང་གིས་དུས་ཚོད་ལ་སྐབས་བསྐྱར་བྱས་པའི་གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་ཤིག་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བསྐྱར་འབྲི་དང་བསྐྱར་བཅོས་བྱས་པ་ཞིག་རེད། ཀླུ་ལ་རབས་བསྐྱར་བཅོས་རིང་ལུགས་ནི། འོ་ཀླུས་ཀྱི་བདེན་པ་དེ་ཆོ་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱས་ནས་འདས་པ་ལ་གོ་རྟོགས་སྤར་ལས་ལེགས་པ་ཞིག་ལེན་པའི་འབད་བཅོམ་ཞིག་རེད། དེ་དང་ཆབས་ཅིག་གསར་དུ་སྟེད་ཅིང་ཁྲངས་བཅུན་ལ། ཡང་ཕྱོགས་ལྷུང་ཅུང་བའི་ཡིག་ཆ་གསལ་དེ་ཆོ་བརྒྱད་ནས་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་བཤད་པ་ལ་ཁ་སྐོང་བྱ་རྒྱུར་དམིགས་པ་གཏད་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། ད་དུང་བཀྱར་མི་འོས་པའི་ཆ་ཞིག་ཀྱང་ཡོད་པ་དེ་ལ་ཁ་གསལ་གྱིས་མཐའ་ན་བསྐྱོད་བྱས་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་སྲིད་ལ། དེ་འདྲའི་བསྐྱར་བཅོས་རིང་ལུགས་པ་ལ་ “བརྟེན་མེད་རིང་ལུགས་པ་”(རྩ་རན་སེའི་མིང་ཆེག་ le négationnisme རྒྱས་ཡོང་བ་རེད།)ཟེར་ཞིང་། ཆེག་དེ་ཐོག་མར་རྩ་རན་སེའི་དཔག་ཆེན་གཉིས་པའི་སྐོར་ལ་ཆེད་མཁས་ (བསྟན་བཅོས་དཔེར་ན་Le Syndrome De Vichy སོགས་ཀྱི་ཙུམ་པ་པོ་) ཉེན་རྩེ་ རྫོུ་སྟོ་ (Henry Rouso) ཡིས་ རོ་སྟོང་བྱས་ཤིང་། དེས་ རང་ཉིད་ཀྱི་ཙུང་པ་ལ་རྒྱ་སྐྱོར་བྱེད་པའི་དོན་དག་རྒྱལ་ལ་སྟོ་འདོགས་པའམ་ཐལ་ཆེར་བརྗོད་པ་དང་ཆབས་གཅིག་དོགས་ཆེ་བའི་བདེན་དོན་རྒྱལ་སྤྱོད་པའམ་ཡང་ན་ཁས་མི་ལེན་པ། ཇི་ཅུང་དུ་གཏོང་བ་བཅས་བརྒྱད་ནས་ཀླུ་ལ་རབས་བསྐྱར་འབྲི་བྱེད་པའི་བརྒྱུད་རིམ་དེ་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་ཡོད།

དགེ་ཆུན་ཆེན་མོ་ མེལ་ལཱ་ གློ་རྟི་སི་ཐེན་(Melvyn Goldstein)ཀྱི་ “སྤྱི་མའི་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཤི་བ་སྟེ། 1913-1951 ལ་རྒྱ་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་(A History of Modern Tibet, 1913-1951: The Demise of the Lamaist State)” ཞེས་པ་དེ་ 1964 ལོར་ཐོན་སྐབས། བོད་མའི་ཁྲོད་ཀྱི་མང་པོ་ཞིག་ལ་འདོགས་ལངས་ཏེ་དོ་སྤངས་སྟོང་དགོས་བྱུང་བའི་རྒྱ་མཚན་ནི། དེ་བ་དེས་འབྲེར་ཡོང་བའི་མཐོང་སྤང་ཚོར་ས་མེད་པ་ཞིག་སྟེ། མཐའ་ན་ཐོག་མར་ཤོག་ངོས་འགའ་བམ་སྟོག་བྱས་པ་ཅམ་གྱིས་ཀྱང་འདི་ན་བོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་སྐོར་ལ་ཉ་ལས་པའི་འགྲེལ་བཤད་མི་འདྲ་བ་ཞིག་འདུག་ཅེས་པ་དེ་རེད། བསམ་ཚུལ་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་ཀླུ་ལ་རབས་སྐོར་ལ་དཔེ་དེ་བ་རར་སྟོན་བྱས་པའི་བརྒྱུད་རིམ་ནང་དུ་ཅུང་རིང་བའི་དུས་ཚོད་ཀྱི་སྟོང་ཆ་ཞིག་ཡོད་པ་དེས་གལ་གནད་ཇི་ཆེར་བསྐྱར་ཡོད། དོན་དངོས་ལ། ཅིས་དཔོན་ཞུ་སྐབས་པའི་བོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་ཐད་ཀྱི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་འོ་ཀླུས་ཏེ། “བོད་ཀྱི་སྲིད་དོན་ཀླུ་ལ་རབས་(Tibet: A Political History)” ཐོན་པ་ནས་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙུ་གཉིས་འདས་ཟེན་པ་དང་། རྩ་ རི་ཆར་རྟི་སྟོན་ (Hugh Richardson) ཀྱི་འདོད་རྟེན་རྒྱུད་ལ་ཉ་ཅང་བེད་སྟོང་ཆེ་བའི་ “བོད་དང་དཔེ་ཀླུ་ལ་རབས་(Tibet and its History)” ཅེས་པ་ཐོན་པ་ནས་ལོ་ཉི་ཤུ་ཙུ་བདུན་ཕྱིན་ཡོད་པ་རེད། ང་ཚོ་ལ་ རྩ་ རི་ཆར་རྟི་སྟོན་དང་སི་ནེལ་གྲོ་རོ་ (Snellgrove)ཀྱི་ རྒྱ་གཞན་ཡང་ད་དུང་ཡང་མ་བྱུང་བའི་ རྟེ་ “བོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་(The Cultural History of Tibet)” ཅེས་པ་དེ་ 1964 ལོ་ནས་ཐོབ་ཡོད་ལ། དེ་ནི་བོད་ཀྱི་སྤྱི་མའི་ཀླུ་ལ་རབས་སྐོར་གྱི་བརྒྱུ་མཐུན་ཆོས་དང་ཆེད་ཅིས་ཅག་ཅིག་ཡོད་པ་མ་གཏོགས་རྒྱ་ཆེ་བའི་སྲིད་དོན་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་མ་རེད།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

རེད། །ཆེས་གསལ་བའི་དཔང་ཉག་པ་རེད། དེར་ད་དུང་ནམ་རྒྱུན་དང་མི་འདྲ་བའི་པར་རིས་མང་པོ་ཡོད་པ་དང་། དེའི་གྲས་ཀྱི་འགའ་ཞིག་ནི་དེ་
སྟོན་པར་སྤྲོད་བྱས་ཤིང་མེད་ལ། དེ་དག་གིས་ལོ་རྒྱུས་འདི་ཁ་ཆང་བ་ཞིག་ཡོང་བར་མན་བཏགས་ཡོད་པ་རེད། རི་ཆར་ཁྱི་སྟོན་གྱིས་འབྲེལ་
བརྩེད་ལྟར་ “ཁ་གསལ་གྱི་ཚོམ་འབྲི”་བརྒྱུད་ནས་དཔེ་ཆ་འདི་ཐོག་མར་སྟོན་སྐབས་དེ་ནི་སྟོན་པར་ཅན་གྱི་ཉམས་སྤྲོད་ཞིག་རེད། སྤྲོད་མང་པོ་
ཞིག་ནི་ངས་སྟོན་ཆད་གོ་སྤྲོད་ཡོད་པའི་སྟེ་པ་གཞུང་གི་དབང་བསྐྱར་གྲལ་རིས་སྟེ། ཟླ་མ། སྤྲོད་པ་དེ་ཆོའི་སྟོར་འདིར་ཞིབ་གསལ་དུ་བཀོད་
ནས། དེ་ལ་གཤམ་མཆན་དང་ལུང་འདྲན་ཡང་བཀོད་འདུག།

ཀླུ་ལ་རབས་ནང་འབྲེལ་ཆགས་པ།

མོད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་ཁག་གི་ཟླ་འཁྲུག་སྟོང་ཞིང་སྟེང་རྟོག་རང་བཞིན་གྱི་ཞིབ་ཆ་དག་གིས་ང་རང་ཉིད་དགའ་སྦྲང་མང་
པོ་ཞིག་གིས་ཆོམ་པར་བྱས་པའི་རྩིས་སྟེ། ངས་ཐེངས་གཉིས་པར་དེ་བ་དེ་སྟོན་སྐབས། ང་ལ་ཐོག་མར་དོ་སྦྲང་མ་བྱུང་བའི་ཞིབ་གསལ་གྱི་
གནས་ཚུལ་དག་ལ་ཅུང་བདེ་པོ་མེད་པའི་དཀའ་ལྷོག་གི་ཆོར་བ་ལྟ་བུ་ཞིག་སྟེན་མཁོ་ལྟགས་མོང་། ཅིའི་བྱེད་རྒྱུ་དེ་ནི་པོ་ཆོའི་བྱེད་མོ་
རེད་ཅེས་བསྟན་པའི་བྱ་མོ་གཉིས་ཀྱི་པར་ རྟོག་འདོད་གཅིག་ཁ་གང་བ་ཀྱི་འདིར་བཀོད་ཡོད་པ་རེད། ངས་དེང་རབས་ཨ་མི་རི་ཀའི་ཀླུ་
ལ་རབས་ཆད་ལྟར་གང་ཞིག་དུ་ཡང་སྟེ་སྟེ་སྟེ་ མོན་མོ་(Marilyn Monroe)འམ་ཡང་ན་རུ་ཁྱི་ཐེ་ ཞེག་སེ་ལེར་(Judith Exner)རྟོག་
འཛིན་ཁེ་ཁྱི་ཁྱི་དང་ཐག་ཆོགས་ཀྱི་གཅི་པོ་ སྟེ་ འཛིན་ཁ་རྒྱ་(Sam Giancana)གཉིས་ཀའི་བྱེད་མོ་ ། ཀྱི་པར་འོག་འདོད་གང་བ་ཞིག་
གཞན་ནས་མཐོང་སྤྲོད་མེད། ཆད་ལས་ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱོད་བ་རྣམས་ལ་མཆོན་ན། ཀླུ་ལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་འབྲེལ་བརྩེད་ལ་མན་ཐོགས་མེད་མོད་
འབྲེལ་སྟེང་གྱི་འདོད་པ་སྟོང་ཅམ་ཡིན་སྟེང་པའི་པར་རིས་དང་གནས་ཚུལ་རིགས་འཕོད་རྒྱུའི་ཐད་ནས། འབྲེལ་ཆགས་ཡིན་མིན་གྱི་དེ་བ་ནི་
རྒྱུ་ལྟར་དུ་ཡོད་པ་རེད་ལ། དེ་མིན་ད་དུང་མ་མཐའ་ལའང་ཆད་ཅེས་ཅན་ཞིག་ལ་བཟང་སྟོང་གྱི་དོ་བོ་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་བྱེད་མོར་བསྟན་
པའི་གཅིག་རྟོག་སྟེན་གསལ་བྱས་ཀྱི་དེ་དངོས་གནས་རྒྱུ་དེ་གི་དགའ་ལོགས་ཡིན་པའི་ཁུངས་སྟེན་བཀོད་མེད་ལ། དཀྱོག་གཞན་ཅམ་ཞིག་
རེད། དེ་འདྲའི་ལྟ་སའི་ནང་གི་དཀྱོག་གཞན་ལ་གཟབ་གཟབ་མ་བྱས་པར་བྱེད་སྟོན་བྱས་པ་དེས་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་སྟོན་སྤྲོད་ཞིག་ཡིན་ལུས་འདི་
ལ་དཀྱོག་གཞན་ཆགས་པར་ (a tabloid)རིགས་ཀྱི་ཆོར་བ་ཞིག་སྟོང་པར་བྱེད། རྟོན་ཁྱི་སྟེ་སྟེ་སྟེ་གྱི་བག་མེད་འབྲེལ་སྟོང་དེ་ཆོ་
ནི་ཁོང་གི་ཀླུ་ཆབ་ཀྱི་ཁྱི་འོར་དགོས་པའི་རྒྱ་མཆན་ཆེ་བ་དེ་རེད་ཅེས་བརྩེད་པ་ནི་འབྲེལ་བསྟན་པ་ཞིག་རེད། མོས་ཡིན། ཡིན་ན་ཡང་འབྲེལ་
བརྩེད་ཅུང་ཡང་མོ་ཞིག་སྟེ། བསྟན་འདོགས་དང་དཀྱོག་གཞན་ལས་མང་ཅམ་ཞིག་ གཅིག་བྱས་ན་པར་གཅིག་ཅམ་གྱིས་འཐུས་པ་བྱས་ན་
ཉག་ཉག་འབྲེལ་བསྟན་པ་ཞིག་རེད།

རྟོན་ཁྱི་སྟེ་སྟེ་སྟེ་གྱི་ད་དུང་དཀྱོག་གཞན་དེ་འདྲ་ལ་གཟབ་ནན་གྱི་ངང་ནས་འབྲེལ་བཤད་བྱེད་པར་ཞུགས་ཏེ། དེ་མོ་རིན་པོ་ཆེ་ཐངས་ཆོམ་རྒྱས་
བཀའ་བ་ཞིག་གི་ནང་བསྟེན་པ་དང་། རྒྱུ་དེ་ནི་པོ་ཆོའི་སྟོང་དོག་བཅོར་བའི་སྟོར་བརྩེད་པ་རེད། རི་ཆར་ཁྱི་གསུམ་པ་(Richard
III)ཞེས་པའི་རྒྱུ་གར་དུ་ལྷག་སེ་པི་ཨར་ (Shakespeare) གྱིས་ ཁྱི་ལེ་རན་སི་ཡི་རྩེ་དཔོན་ (Duke of Clarence) དེ་ “རྒྱུ་ཆང་
གི་ཐོམ་སྟོང་དུ་བསྟེན་པ་ནས་”དམར་གསོད་བྱས་ལུགས་ཤིག་ང་ཆོར་བརྩེད་ཡོང་། རྩེ་དཔོན་དེ་ནི་ཆང་རྒྱུ་མིང་གྲགས་ཅན་ཞིག་ཡིན་སྟེ་སྟེ་
ད་ལྟའི་ཆར་སྤྲོད་འདི་ནི་ཐོག་མར་ཀྱི་རེའི་ཅེད་མོ་ཞིག་གི་རྒྱུ་དུ་མགོ་བཅུགས་ཡོད་སྟེང་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ཀླུ་ཆབ་རྒྱུ་
གིས་ཆངས་སྟོང་གྱི་སྟོན་པ་རྒྱུ་བཞིན་མ་བསྐྱངས་པའི་མིང་ཆད་དེས་ཀྱང་ཕྱོགས་མཆུངས་པར་སྟོང་དོག་བཅོར་བའི་དཀྱོག་གཞན་དེ་
བསྐྱངས་སྟེང་པ་ཞིག་རེད། དེ་འདྲའི་གནས་ཚུལ་ལ་གཞན་བརྩེད་དང་རྒྱུ་གར་གྱི་ནང་དུ་རང་རང་གི་གོ་ས་ཞིག་ཡོད་སྟེང་ཀྱང་ཆད་ལྟར་གྱི་
ཀླུ་ལ་རབས་ཤིག་གི་ནང་དུ་ཆ་འཛིན་བྱེད་མི་རུང་བ་ཞིག་རེད། རྟོན་ཁྱི་སྟེ་སྟེ་སྟེ་གྱི་ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱོད་བ་གཞན་རྟོན་ཁྱི་སྟེ་སྟེ་སྟེ་དང་ལྟ་སྟེ་
པ་སོགས་། །ཀྱིས་ལྟ་སའི་དཀྱོག་གཞན་དེ་འདྲ་ཀླུ་ལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་བཅུག་མེད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་ཁོང་ཆོ་ཡང་སྤྲོད་འདི་དག་ལ་རྒྱས་
མངའ་ཡོད་པ་ནི་ངས་ཉན་ཉན་བཤད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད།

རྟོན་ཁྱི་སྟེ་སྟེ་སྟེ་གྱི་ད་དུང་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་ཐད་ནས་འབྲེལ་བ་མེད་ཅིང་མ་རུངས་རྒྱུ་གཞན་སྟེ། དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་འབྲེལ་སྟོང་བྱེད་
སའི་འབྲེལ་གྱི་བྱ་མོ་ཞིག་ཉར་ཡོད་རྒྱུ་བསྟགས་ཡོད་པ་རེད། རྒྱུ་གཞན་འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན་ བྱེད་དུ་འཕགས་ཤིང་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

མཁས་པ་འདི་ཉིད་ལ་མི་དགའ་བའི་རྒྱུ་ཞེན་པ་དག་གིས་ བྱིས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུ་དག་གི་ནང་དུ་བཤད་མགོ་བཙུགས་ཡོད་མྱོང་བ་རེད་ལ། ཁོང་ནི་
འཁྲིག་སྤྱོད་ལ་མཉེས་པོ་ཡོད་པའི་མིང་གྲགས་ཡོད་པ་དང་། དེ་བཞིན་དུ་དང་པོ་ཆེར་བྱི་ཀླུ་ལ་བའི་འཁྲིག་སྤྱོད་བྱེད་ལུགས་ལ་བོད་མི་ཆོའི་
མཚར་སྣང་བཅས་ཀྱི་རྒྱུ་ལ་བརྟེན་ནས་ཡོངས་གྲགས་ཆགས་ཡོད་པ་རེད། འདིའི་ཁུངས་སྐྱེལ་གྱི་ཚུལ་དུ་སྟོན་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་དེ་ཆོའི་བརྗོད་
དོན། འཁྲིག་གི་བྱ་མའི་སྐོར་ལ་ཐད་ཀར་དེས་སྐབས། “དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་ཁ་པར་འཁོར་ནས་ལན་མ་བརྒྱབ་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ལུགས་སྟོན་
ལ། ཁོང་གིས་དེ་འདྲ་མེད་ཅེས་མ་གསུངས་སྐབས་དེ་ངོ་མ་ཡིན་པ་མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བརྗོད་འདུག འདིས་དེ་འདྲ་ཡིན་པ་གང་ཡང་
མཚོན་གྱི་ཡོད་པ་མ་རེད། མི་གཞན་དང་འདྲ་བར་བོད་མི་ཆོས་ཀྱང་དེ་འདྲའི་སྐོར་འགྲོལ་དང་དམའ་འབེབས་ཀྱི་བྱི་བ་ལ་ལན་ཞིག་གི་འོས་བབ་
མེད་པས་ལན་མི་འདེབས་པ་དེ་འདྲམས་སྤྱོད་པ་རེད། མིའི་རིགས་རིག་པ་དེ་རང་གི་ལྟ་སྤྱོད་ཀྱི་ཨ་མར་ཁས་འཆེ་བའི་མི་ཞིག་གིས་འདི་འདྲའི་
བོད་མིའི་ཀུན་སྤྱོད་སྐོར་མིའི་རིགས་དབྱེ་ཞིབ་རིག་པའི་(Ethnological)འགྲེལ་བཤད་རྩོམ་མ་ཞིག་ཐོན་པ་དེ་ཁྱད་མཚར་པོ་རེད། ད་དུང་
༡༩༥༠ ལོར་གི་ལོ་དག་གི་ནང་འདི་འདྲའི་འཁྲིག་སྤྱོད་ཀྱི་འཁྲིག་ཆས་ཤིག་ཨ་རི་དང་ཡུ་རོབ་ཀྱི་ནང་དུ་ཆོང་ཐོག་གི་ཚུལ་དུ་མེད་པ་ནི་ཉ་ལམ་
ཉན་ཉན་ཡིན་པ་ངས་བཤད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་ལ། ཉན་ཉན་རྒྱ་གར་ལ་མཐའ་ན་ ༡༠༠༩ ལོར་ཡང་མེད་པེས་རེད། དབྱིན་ཇིའི་ཀླུ་ཁབ་ཀྱི་ནང་
༡༩༩༡ ལར་སྟོན་དུ་འཁྲིག་ཆས་ནང་འཕྲེན་བྱེད་པ་ནི་ཁྲིམས་འགལ་རེད། ར་ནི་དང་དུ་ཁྱེད་པའི་སེམས་ནང་སྟོན་པ་ཞིག་བྱེད་མི་འདོད་མོད།
ལྟ་ཡི་སྲོང་ཁྲེར་ནང་གི་འཁྲིག་སྤྱོད་དང་ཉམས་ཆགས་སྐོར་གྱི་སྟོན་ཤིང་མི་ཐེན་གྱི་འགྲེལ་བརྗོད་ནང་དུ་སེམས་གཅོང་གི་ནང་ཉམས་ཡོད་པ་དེ་དག་
ནི་སྤྱ་གང་གིས་ཀྱང་གཞི་ལ་དགའ་བ་ཞིག་རེད། དེ་ཡང་། བོད་ཀྱི་དགེ་འདུན་པ་ཆོས་མཚན་མཐུན་འཁྲིག་སྤྱོད་ལག་བསྟར་བྱེད་ཐུགས་ཀྱི་ནམ་
པ་ཞིབ་འཁྲི་བྱས་ཡོད་པ་དེའམ། ཡང་ན་ར་སྐོང་གི་སྐོང་རྟོག་བཅོར་བའི་བརྗོད་གཞི་ལ་ཁོས་དོ་སྣང་སྤྱད་པ་ལྟ་བུ་རེད། སྟོན་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་
རྟོག་ཁ་དེ་སྟོན་པ་མཁས་པ་ལ་འདྲི་བཅད་ཆེད་འཁྲེར་ནས་དེ་འདྲ་ནི་སྟོན་ཆེན་དུ་འགྲོ་མིན་གྱི་ལམ་སྟོན་ཞུས་ཡོད་ཚུལ་འདུག

རིམ་གྱིས་ངས་དེ་བ་འདི་ནི་ཀླུ་ཁབ་ཅིག་དང་མི་དམངས་ཤིག་གི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་མིན་པ་མ་ཟད། དེའི་ཆབ་ལ་ལྟ་སའི་གཞུང་འཛིན་གྲུལ་རིམ་
ཅུང་ཅུང་ཞིག་གི་སྐོར་ལ་རང་སྣང་གང་ཐོན་དང་དབྱེ་ཞིབ་མེད་པར་བྲིས་པའི་ལོ་རྒྱུས་ཤིག་དང་། ལྷག་པར་དུ་པན་ཚུན་གྱི་གོ་གནས་འབེབས་
རིམ་བྱེད་པའི་བྱས་རྒྱལ་རང་ལ་རང་གི་དུས་ཆོད་མང་ཆེ་བ་བཏང་ཞིང་། འཁྲིག་སྤྱོད་ལ་གཞི་བཟུང་། ཡང་ན། དེ་བ་མེད་པར་འཆལ་སྤྱོད་དང་སྟོན་ཆ་
རུལ་སུངས་ཀྱི་ཁོད་དུ་ལུས་པའི་མི་སྣ་ཁག་ཅིག་གི་སྐོར་ལ་བྲིས་པ་ཞིག་རེད་སྟེ་མི་ཆོང་སྣང་གསར་པ་ཞིག་སྟེས་བྱུང་།

མཐའ་ན་སྐབས་གང་ཞིག་དུ་བཀྱུར་འོས་པའི་ཞབས་ཞུ་དང་སྟོན་བཏང་། དེ་བཞིན་སྤྱིར་སྟོན་བཅས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ནི་འགྲེལ་ཆགས་པ་ཅུ་ཞིག་
མ་ཡིན་པར་གཅིག་བྱས་ན་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བྱུང་བ་དང་མི་སྣ་དག་གི་ནམ་པ་གང་ཡིན་པ་དེ་རྩི་མ་རྩི་བཞིན་ཆ་སྟོན་དང་བྱུང་བའི་དུ་སྟོན་རྒྱ་ལ་
རིམ་པར་དུ་ཡོད་དགོས་ཀྱང་ ཅུང་ཅུ་ལས་འཁོད་མེད་པ་རེད། སྟོན་ཤིང་མི་ཐེན་གྱི་དམིགས་སུ་ནི་གཞི་རིམ་གྱི་ཆ་ནས་གཏོར་བཤིག་དང་
ནང་དམ། ཡང་ན་སྟོན་འོས་པ་དང་མཐའ་ན་ངོ་ཆ་སྟེས་འོས་པ་རེད་ཅེས་འགྲེལ་བྱུང་བའི་དོན་རྒྱུ་ནམས་རེད། ཁོས་རྒྱ་སྐོང་གི་ཆོད་རྟོག་དང་
དེའི་མཐུག་འབྲས་ཀྱི་སེ་ར་གྲུ་ལངས་སྐོར་ལ་ཉ་ལམ་ཤོག་ངོས་ ༤༠ སྐོར་བཀོད་འདུག ལེའུ་འདིའི་ནང་གསུམ་མགོ་བརྗོད་ལ། “སེར་བྲེས་
དམག་འཁྲུག་”དང་ “རྒྱ་སྐོང་དགོན་པའི་སྤེལ་གསོད་ཆེན་མོ་”ལྟ་བུ་དངོས་གནས་ཅི་བྱུང་གི་གནས་ཚུལ་ལ་འུར་བརྗོད་བྱས་པ་ནི་ཉ་ཅང་
གསལ་པོ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀའི་ཤེས་ཡོན་ཅན་གྱི་སྤེལ་གསོད་དུ་ ༡༩༡༩ ལོར་ལེ་ཅན་དུ་སྟོན་མ་དང་མི་སེར་སྟོང་ཕྲག་ཁལ་བས་ད་པ་དེ་ལ་
“སྤེལ་གསོད་”ཅེས་པའི་ཆོག་འདི་སྤྱོད་རྒྱ་ནི་ཆབ་སྤྱོད་ཀྱི་ཆ་ནས་མི་འཁྲིག་བཤམ། མ་མཐའ་ལ་ཡང་ཆོད་གཞི་ཅན་ཞིག་ཡིན་པའི་ད་ལྟའི་དུས་
ཆོད་འདི་འདྲ་ལ། རྒྱ་སྐོང་དགོན་པར་བོད་གཞུང་གི་དམག་མི་བཅུ་གཅིག་པེ་ཐོངས་པ་དེ་གཅིག་བྱས་ན་ “སྤེལ་གསོད་”ཅེས་པ་ལས་ཅུང་ཞན་
པའི་ཆོག་ཅིག་གིས་འགྲེལ་བཤད་བྱ་དགོས་པ་རེད།

རི་ཆར་ཤི་སྟོན་གྱིས་ “སེར་བྲེས་དམག་འཁྲུག་”གི་སྐོར་ལ། གཞུང་དམག་གིས་པར་ཆོལ་བྱས་དུས་དེར་དགེ་འདུན་པ་མང་ཆེ་བ་ནི་ཐོན་ཐོན་
པ་དང་། ཅུང་ཤོས་ཤིག་གྲུ་ཆང་འདུལ་ནང་འཐབ་རྒྱ་བྱས་ནས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག ལྷ་སྐབ་པས་བཤད་དོན་ལ། གཞུང་དམག་གིས་
“དགེ་འདུན་པའི་ཐོང་སྟོང་འཇགས་པར་བྱས་”ཤིང་ “ཡུལ་མིའི་དམག་འཁྲུག་གི་ཉེན་ཁ་མཐུག་འགྲེལ་བ་རེད་”ཅེས་བརྗོད་འདུག ལྷ་སྐབ་

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

བས་ཡུལ་མིའི་དཔལ་འབྱོར་ལོང་པ་དེ་དོས་ལེན་བྱེད་ཀྱི་མེད་མོད་དེའི་ཉེན་ཁ་ཙམ་ཞིག་ཡོད་པར་བརྟེན་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་
ཞུ་སྐབས་པ་རང་ཉིད་སྐར་དོས་ནས་ཚོད་རྒྱུག་འདིའི་ནང་ཞུགས་ཡོད་ཅང་ཁོང་ལ་སྤྲོགས་ཞེན་ཡོད་མེད་ཐང་བྱི་བ་གཏོང་ཆོག་པ་ཞིག་རེད།
སྐབས་དེར་ལྷ་ས་ན་ཡོད་པའི་ཉེན་རིག་ཆེ་ རྩ་རྩེ་ (Heinrich Harrer) གྱིས་ཚོད་གཞི་འདི་ལ་ “མི་སེར་གྱི་དཔལ་འབྱོར་ཆུང་ཆུང་ཞིག་
”ཅེས་བརྟེན་འདུག་པ་འདི་ནི། སྤྲོགས་སུ་མ་ལུང་བའི་ཐོག་ནས། གནད་དོན་འདིའི་ཐད་དེ་ཆོས་རྒྱ་མཚན་གྱི་ཐོག་ནས་ཅི་ཙམ་དཔེ་གསུང་
འབེན་ལ་ཉག་ཉག་འཁེལ་སྟབས་པ་དེ་ཙམ་ཞིག་རེད་བསམས་ཀྱི་འདུག།

གང་ལྟར་ཡང་། བོད་ནང་གི་གནས་ཚུལ་འདི་དག་ནི་ས་མཚམས་པར་བརྒྱལ་ཙམ་གྱི་རྒྱ་ནག་དུ་འཛིག་ཉེན་འཛིག་པ་ལྟ་བུའི་མི་སེར་གྱི་དཔལ་
འབྱོར་དོ་མ་ཞིག་ལངས་བཞེན་པ་དེའི་འོག་དུ་འབྱུང་བཞེན་པ་རེད་ལ། དེར་མི་ས་ཡ་མང་པོ་བསམད་ཅིང་མས་པ་དང་། དེ་ལས་ཀྱང་མང་བའི་
བྱང་མེད་དང་བྱིས་པ། ཆུན་ཆོན་དང་ཉམ་ཐག་མང་པོ་ཞིག་ལ་སྤྱི་གོ་དང་ནད་ཡམས་པོ་གཅིང་། ཡུལ་གྲུང་བྱེད་བཞེན་ཡོད། མཐའ་ན་ཁམས་
དང་ཨ་མ་མེད་པའི་བོད་རིགས་སྡེ་ཁག་མང་པོ་ཉེ་འབྲེལ་གྱི་རྒྱ་ནག་གི་མི་སེར་དཔལ་འབྱོར་འདིའི་ནང་ཆུང་ནས་དེ་འབྲེལ་གྱི་སྤྱུག་བསྟེན་
སྤངས་ཡོད། ལྷ་སའི་ནང་གི་“མི་སེར་དཔལ་འབྱོར་ཆུང་ཆུང་”འདི་བདུན་པ་གཉིས་ཙམ་གྱི་ནང་ཆུན་ཡོངས་སུ་མཐུག་སྒྲིལ་བ་དང་ཆབས་
ཅིག “གྲང་ཁམ་ཉང་དང་གོ་མིན་ཉང་བར་གྱི་ཡུལ་དཔལ་”དེ་ ༡༩༣༡ ནས་ ༡༩༥༠ བར་༡¹ ཞུག་བྱི་བའི་མི་མོ་ཉེར་བདུན་རིང་བྱུང་བ་
འདི་དེ་ཆོས་དོས་འཛིན་བྱེད་དགོས་པ་རེད། དེ་རིང་གི་བར་དུ་འབྱུག་མཚམས་ཆོད་པའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་མིང་ཉག་ས་གོ་དཔེ་གསུང་བྱུང་
མེད་ལ། དཔལ་འབྱོར་དེ་མཐུག་སྒྲིལ་བའི་བསྐྱེད་པ་གཉམ་ཡང་སྡེལ་མེད། རོ་མ་བཤད་ན་ཇི་སྲིད་པེ་ཅིན་གྱིས་ལམ་ལྗོངས་དང་ནས་ཐེ་མཚན་ལ་
བཅན་འཇུག་བྱེད་པའམ་ཡང་ན་ཐེ་མཚན་གྱི་རང་བཅན་དོས་ལེན་བྱེད་པ་དེ་སྲིད་དུ། ཚོད་རྒྱུག་རིང་མོ་འདི་ཆོད་གཞི་གང་འདྲ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་
ཀླུ་ལ་སྤྲོག་སྒྲིལ་བ་རེད་ཅེས་བརྟེན་པ་ལྟར་ལ།

སྤྱི་ལོ་མིའི་རྒྱལ་རབས་སྤྱི་བ་དང་མཁས་པ་ ཨ་ལུ་རེ་ རེ་ རེན་ཁོར་ཉི་ (Amaury de Riencourt) ཡིས་ ༡༩༤༡ ལོར་བཀའ་བློན་
སྤྱུག་དང་འབྲས་ལྗོངས་སུ་ཡོད་སྐབས་སུ་རྩ་སྤྱོད་གི་ཚོད་རྒྱུག་དེ་ཐོས་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་བོད་བརྒྱུད་ནས་ཕྱིན་ཏེ་ལྷ་ས་ལ་ཆོ་བ་ལྷ་བསྟེན་པའི་
སྐབས་སུ། བདུན་པ་གཉིས་རིང་གི་ཚོད་རྒྱུག་དེས་སྤྱིར་བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་ལ་འགྲུག་སྤྱོད་བཞག་པ་ནི་གཏིང་ཟབ་པ་མ་རེད་ལ་རྒྱ་ཆེ་བ་ཞིག་
ཀྱང་མ་རེད་ཅེས་མཐུག་སྒྲིལ་བརྒྱུ་བ་རེད། ཁོང་གིས་ “ཁྱོད་ཡོངས་ནས་ དགོན་པ་ཁག་གི་ཉེན་ཁུལ་ལས་མ་བརྒྱལ་བའི་རྒྱུ་བ་དང་སྒོག་
བྱས་འདིས་བོད་མི་དཀྱུས་མའི་མི་ཆེད་ཐོག་ལ་དོ་སྤྲོད་གཏོང་རྒྱ་ཞིག་ཏུ་ལམ་བུ་ཡོད་པ་མ་རེད།”² ཅེས་བྲིས་འདུག་ཤིང་ རེན་ཁོར་ཉི་ཡི་ལྷ་
སྤངས་འདི་ནི་ཞིབ་འཇུག་གཏིང་ཟབ་པོ་བྱས་ནས་ཡོང་བ་ཞིག་མིན་པ་ནི་ཞུ་མ་དགོས། ཡིན་ན་ཡང་། གང་ལྟར་ཆ་རྒྱས་ཡོད་པ་དང་། སྤྲོགས་
རིས་མེད་པ། མི་དོ་མས་མཐོང་བ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད། རོ་སྤྱང་ཡོང་བ་ཞིག་ལ། ཁོས་རྒྱ་ནག་གཞུང་གིས་ཁོང་ཆེད་གསུང་འབྲུང་ནང་འདི་ལ་འུར་
སྤྱོད་བྱས་ཆུལ་དེ་དེ་ཆོར་བཤད་འདུག།

“རྒྱ་མིས་རྒྱུག་ཐེང་འདི་ལ་འཇུག་ནས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དཀའ་འཛིན་ཆེ་པོས་ཤིག་གི་གསུ་སུ་བྲིས་བསྐྱེད་བྱས་པ་རེད། གོ་མིན་ཉང་གིས་
སྤྱི་ལོ་སྤྱོད་བྱས་ཤིང་ཉེ་ནས་ཐོན་པའི་གསུང་འབྲུང་ལྟར་ལ། ལྷ་སྤྱོད་རྒྱུ་མིའི་ཨམ་བན་
རེད། འཇམ་ཉོར་གྱི་མཚན།) གྱིས་དཀའ་འཛིན་འདི་མེད་པའི་ལས་ཀ་འགའ་ཆེ་བྱས་ཡོད་ལུགས་བཏོད་མོད། དངོས་ཡོད་ལ་ཁོ་ནི་རང་གི་
གཞུང་ཆབ་ཁང་གི་ཅིག་པའི་ནང་ཁུལ་དུ་བདེ་འཇགས་དང་བསྟེན་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། བོད་ཀྱིས་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱོད་རང་གི་ཅ་དོན་སྤང་
སྤྱོད་བྱེད་མ་སྟབས་པར་བརྟེན། ཡང་བསྐྱར་ཐེངས་གཅིག་རྒྱ་ནག་གོ་མིན་ཉང་གིས་འཇམ་སྤྱོད་མི་མང་གི་དོ་སྤྱང་དེ་བཟུང་བ་རེད།”

ཉེན་ཆུང་ལྟན་གྱིས་ ༡༩༥༣ ལོར་ཨ་མི་རི་ཀར་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་དང་ཆབ་སྲིད་སྐོར་གྱི་རང་གི་དེབ་དེ་པར་སྤྱོད་བྱས་སྐབས། ཁོས་བཤད་པ་
ལྟར་གྱི་ “རྩ་སྤྱོད་གི་ལེ་ཆན་”³ རེར་བ་དེ་རྒྱུ་སྤང་བྱེད་ཞིག་ལས་མ་བཏོད་ཅིང་། དོན་ཁྱེན་འདི་གལ་འགའ་ཆེན་པོ་མེད་ལུགས་བརྟེན་

¹ E.R. Hooton, The Greatest Tumult: The Chinese Civil War 1936-49, Brassey's (UK), 1991.

² Amaury de Riencourt, Lost World Tibet, Key to Asia, Victor Gollancz, London 1950.

³ Tsung-lien Shen & Shen-chi Liu, Tibet and the Tibetans, Stanford University Press, California, 1953.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

ཡོད་པ་དེ་ཡང་འདིར་བཤད་འདོད་བྱུང་།

ངས་རྒྱུ་མེད་གི་རྟོག་སྒྲེང་འདི་ནི་མཐུག་འབྲས་མེད་པ་ཞིག་ཏུ་ཅ་ནས་བསམས་ཀྱི་མེད་ཅེས་ནན་ཏན་གྱིས་བརྗོད་འདོད་བྱུང་། དེས་བོད་ཀྱི་གཞུང་ལ་དོ་ཤོག་བཏང་ཡོད་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད་ལ། འདི་ལ་གཟབ་ནན་གྱི་ཞིབ་འཇུག་དང་བསྒྲིག་མཇུག་བྱེད་དགོས་པ་ཞིག་ཀྱང་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་རྟོག་བྱ་འདི་ལ་ཆད་ལས་བརྒྱལ་བའི་ཉུང་འཕྲིག་སྒྲེང་གི་རྣམ་པ་ཅན་ཉེན་བཤད་བྱེད་པ་ནི་སྤྱི་ཚོགས་དང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གལ་ཆེད་རྣམས་པོ་མ་དེ་དང་ཆ་མཉམ་པོ་ཞིག་མ་རེད། ལྷག་པར་དུ་བོད་“དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་”ཞེས་པའི་དུས་སྐབས་འདིའི་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་འཛིན་ཏུན་ལ་ལྷགས་སྒྲིན་ཐེབས་པའི་དོན་དག་གཞན་དག་དང་ལྷན་དུ་ཆ་སྟོན་པོ་ཞིག་བཟོ་དགོས་པའི་རྒྱ་མཚན་གྱིས་འདི་ནི་ཆ་མི་མཉམ་པ་ཞིག་ཏུ་མཐོང་གི་འདུག།

དམག་འཁྲུག་ཆད་ལྷག

རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་བོད་ཤར་ཕྱོགས་སུ་བྱུང་བའི་བོད་དམག་གི་རྒྱལ་ཁ་ཆེན་པོ་དེ་རྗེས་དུས་གཅིག་གིས་འབྲས་པར་བྱས་ཏེ་ཁྲུང་མཚར་གྱིས་བསྒྱུར་ཡོད་པ་ལས་དུས། “མི་སེར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཆུང་ཆུང་ཞིག་”ལ་ཤོག་ངོས་ཁྲུང་མཚར་དུག་ཅུ་བཞེད་པ་དེ་དམིགས་བསམ་ཀྱིས་ཡ་མ་བྱུང་ཞིག་རེད། ༡༩༡༧-༡༩༡༩ བར་གྱི་དམག་འཁྲུག་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ནང་གི་དམག་འཁྲུག་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཡིན་པ་དང་། ༧་རྒྱལ་བ་སྐྱེ་སྤང་བཅུ་གསུམ་པའི་དེང་རབས་དམག་མིའི་ངོ་མཚར་ཅན་གྱི་ལམ་སྟོང་དེས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་གལ་གནད་ཉ་ལས་པ་ཞིག་འབྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཉ་ལམ་པོ་འོ་སྟོང་ཐུག་ཅུམ་གྱི་དུས་ཡུན་ནང་ཐེངས་དང་པོར་བོད་དམག་གིས་རྒྱལ་པམ་གསལ་པོའི་ཐོག་ནས་བཅོན་འཇུག་རྒྱ་དམག་པམ་པར་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དམག་འཁྲུག་དེ་ནི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་ཁར་མཐའ་ན་སྐབས་རེར་ཅི་བྱ་གཏོལ་བྱལ་དུ་འཕང་གྱུར་ཡོད་པ་ནི། དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐབས་སུ་བོད་ཀྱི་དམག་སྤྱི་མདའ་དཔོན་ཕུ་ལུང་བ་དང་། མདའ་དཔོན་མཇེང་བ་(?)། མདའ་དཔོན་བཟུམ་སྒྲིང་བ་གསུམ་གཡུལ་ངོར་རྒྱུན་འདས་སུ་སོང་ཡོད་པའི་དངོས་ཡོད་འདིས་དཔོག་བྱུང་པ་ཞིག་རེད། ཞིབ་བསྟར་འདི་འདྲ་ནི་ཅིང་པོ་ཡིན་སྲིད་མོད། འོན་ཀྱང་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་སྐོར་ལ་ཨ་མི་རི་ཀའི་ཤེས་ཡོན་པའི་རྩོམ་ཡིག་ཅིག་ཏུ། ༡༩༡༧-༡༩༡༩ ཀྱི་དམག་འཁྲུག་དེ་བཀའ་ནས་འབྲི་རྒྱ་འདམས་ཡོང་བ་དེ་ལ། འདིར་ཨ་རིའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ནང་དུ་ཨི་རྒྱ་ག་(Iraq)དང་། ཡང་ན་མི་ཏི་རྒྱལ་(Vietnam)ཀྱི་དམག་འཁྲུག་འདི་གཉིས་གལ་གནད་ཅན་ཡིན་པ་སྟོན་རྒྱུ་ལ་ཨ་མི་རི་ཀའི་དམག་སྤྱི་ག་ཆོད་ཅིག་དམག་འཁྲུག་དེ་གཉིས་ཀྱི་གཡུལ་ངོར་བསལ་དཔོན་པ་རེད་ཅེས་སུས་ཀྱང་རྒྱ་མཚན་ལྷན་པའི་ཐོག་ནས་འདྲི་སྲིད་པ་རེད།

སྟོག་སྟོན་བྱུང་བའི་གངས་འབོར་ཉག་ཉག་དེ་མི་ཐོབ་མོད་ཕྱོགས་གཉིས་ཀའི་ངོས་ནས་མཐོན་པོ་ཞིག་ཡིན་ཆོད་འདུག། དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐོར་གྱི་དབྱེན་རིའི་ཆོག་ཐོ་ཞིག་ཏུ་ཆབ་མདོའི་མཐའ་བསྐྱར་ཏེ་གཡུལ་འབྱེད་བྱས་སྐབས་དེར་རྒྱ་དམག་སྟོར་སྐོར་ཡོད་པའི་དམག་སྐར་གྱི་བྱེད་ཀ་ལས་མང་བ་ཞིག་ཤི་བ་བཤད་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཆབ་མདོའི་མཐའ་བསྐྱར་པའི་གཡུལ་འབྱེད་དེ་ནི་དམག་འཁྲུག་འདིའི་སྐབས་སུ་གདོང་གཏུགས་མང་པོ་བྱུང་བའི་གསུག་གི་གཅིག་རང་གཅིག་རེད། ཞུ་སྐབས་མང་མདོའི་ཡར་སྔོན་དུ་བྱུང་བའི་དམག་འཁྲུག་གི་སྐོར་ལ། “ཆུ་བ་མང་པོའི་རིང་གི་འཛིགས་ངར་གྱི་གཡུལ་འབྱེད་ཀྱི་རྩེས་སུ་བོད་དམག་གིས་ངོར་པོ་རྒྱལ་རབས་ཐང་(?)དང་། བྱུང་པོ་གསེར་ཅ(?)། བྱུང་པོ་སྟང་ཆེན། རི་པོ་ཆེ། ལྷགས་ཐམ་ཁ། ཐོག་ འབྲུ་གུ་དགོན།⁴ ཆ་བ་དབའ་ཤོད། ལ་གོང་རྩལ་མདའ། སྐམ་མདའ་བཅས་ཆུར་ལེན་བྱས་པ་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག། ཞུ་སྐབས་པས་ང་ཆོར་བཤད་དོན་ལ། ཆབ་མདོ་ཤོར་བའི་རྩེས་དེ་ལ་ བཀའ་སྟོན་རྒྱ་མས་རང་གི་དམག་མི་རྣམས་ངལ་གསོ་ཅུང་ཅི་བྱེད་བཅུག་རྩེས། སྐར་ཁམས་དང་བྲག་གཡལ། ས་ངན། གོ་འདྲོ། སྤེ་དགེ་བཅས་སུ་དམག་འཁྲུག་ཆེད་མདུན་བསྟོད་བྱས་པ་རེད་ལ། དེ་ཆོ་ཆང་མ་ “བཅིངས་བཞོལ་” བྱས་པ་རེད།

⁴ འདི་ལ་སྟོན་གུ་གུ་དགོན་དང་། དེ་ཡང་པེ་རི་དགོན་ཡིན་སྟོར་ཞུ་སྐབས་པའི་སྤྱི་དོན་རྒྱལ་རབས་སྐད་ཆ་ཤོག་ངོས་ ༡༥༩ བར་གསལ། དགེ་རལ།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཟེར་ནག་པོ།

Figure 1 ཐུག་གཡལ་ཏུ་བོད་དམག་རྣམས་རང་གིས་འཕྲིན་པའི་མེ་སྒྲིག་སྟེན་དུ་
དཀྱིལ་དེ་ནི་མདའ་དཔོན་བཀྲ་མཐོང་འཕྱར་མེད་རྒྱ་མཚོ་རེད།

ད་དུང་རྩོག་འཛིང་འདིའི་ནང་ས་གནས་ཀྱི་ཁམས་པ་བསད་པ་
རྣམས་ལ་ང་ཚོས་ངེས་པར་དུ་བསམ་ཞིབ་བྱེད་དགོས། ལོ་གཞིན་
བོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་གེ་དོན་གྲུབ་ཏུ་ཁོང་ ༡༩༤༥ ལོར་དུས་
མིན་འཆི་སྐྱོན་བྱུང་བ་དེས་ཁྱད་དུ་འབགས་པའི་ཁོང་གི་བོད་ཀྱི་
ཀླུ་ལ་རབས་དེའི་བོད་གསུམ་ལས་གཅིག་མ་ཐོབ་པར་ལུས། །ཀྱིས་
ཟེས་དོན། “སྤར་ཁམས་དང་བྲག་གཡལ། ས་ངན། གོང་འདྲི། ཟླ་
དགེ་སྟགས་ཀྱི་བོད་མི་ཚོ་ལ་གཞོན་ཤུགས་ཤེ་ཆེར་སོང་ནས་སྤ་
མཐུད་དང་སྤྱག་བྱེད་མ་ཐུབ་པར་བཅན་འཛུལ་བ་ལ་བྱེད་ཀྱི་ལ་ཀྱི་
ལས་འགལ་བཅམས་པ་རེད། མཚོན་ཆའི་སྤྱས་ཀ་ཞན་པ་དང་གོ་

སྤྱི་ལེགས་པོ་མེད་ཅང་ཁོང་ཚོ་ལ་པམ་ཉེས་ཆེན་པོ་ཐོག་པ་རེད། ཅང་མ་འགོར་བར་བཀའ་སློན་སྤྲོ་མ་བྱམས་པ་བསྟན་དར་ཏེ་མཛོ་སྤྱི་ཀྱིས་
ཁོང་ཚོར་རོགས་བྱེད་ཐུབ་པ་བྱུང་ཞིང་བཅེངས་འགྲོལ་བྱས་ནས་ས་གནས་དེ་ཚོ་ཆང་མ་ཚུར་སྤངས་པ་རེད།” ཏེ། སྤྱི་ཡོངས་ནས་གཤེད་
ཁམས་པའི་ཆེ་སྟག་ཤོར་བའི་ཏེ་མི་སེར་དང་ཡུལ་དམག་ཆང་མ་ཀྱེ་བྲངས་དེ་བཅེས་པ་ཡིན་ན་ང་ཚོས་མ་མཐའ་ལ་ཡང་རྟོང་སྤྱག་འགའ་ཞིག་ལ་
སྟག་སྐྱོན་དང་མས་སྐྱོན་བྱུང་བ་ཞིག་བཤད་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད།

ཀླུ་ལ་ཁ་ཐོབ་པའི་བོད་དམག་ནི་གནའ་བོའི་བོད་ཀྱི་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་ཐོང་ཁྱེར་སྟེ། རྒྱ་བས་དེ་དུས་ཀྱི་རྒྱ་ནག་གི་ཞེས་ཁང་ཟེར་བའི་ཞིང་ཆེན་
གསར་པ་ཏེ་བོད་ཤར་བྱུགས་ཟུར་བཅད་ཀྱིས་བཅོས་ཡོད། །དེའི་ཀླུ་ལ་ས་དར་ཅེ་མདོ་ལ་བསྐྱོད་བཞིན་ཡོད་རྒྱུ་ལས་དེད། རྒྱ་མིས་དབྱིན་ཇིའི་
གཞུང་ལ་བར་འདུམ་ཡོང་བའི་སྒྲུལ་མ་ཞུས་པ་རེད། དར་ཅེ་མདོ་དང་འབའ་ཐང་དུ་ཡོད་པའི་རྒྱ་མིའི་ལས་བྱ་དང་ཆོང་ལས་བྱེད་མཁན་ཚོ་ནི་
“ཏུ་ཅང་འཛིགས་དངངས་ཀྱི་འོག་ཡོད་པ་”དང་ “ཅི་བྱ་གཏོལ་བྲལ་”ཞིག་ཆགས་མོད། ས་གནས་བོད་མི་ཚོས་ནི་བསམ་ཤེས་ཐུབ་པ་ཞིག་
གོ་ངོས་ནས་དགའ་སྟོན་བྱེད་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། བེ་གིང་(པེ་ཅིང་)དུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་གོང་མའི་སྤྱི་ཆབ་ལས་བྱ་ ཞེ་རིག་ ཐའི་ཆ་སྤྱན་
(Eric Teichman) ཆབ་མདོ་ལ་བཏང་ཞིང་། དེར་མདོ་སྤྱི་དང་ལྷན་དུ་བློས་མོལ་མང་པོ་བྱས་པའི་རྗེས་སུ་མཐའ་མ་དེར་རོང་བ་ཆ་ཞེས་
པའི་ས་ཆར་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་མིང་ཉགས་བཀོད་པ་རེད། བོད་མི་ཚོས་ཆབ་མདོ་དང་བྲག་གཡལ། སྤར་ཁམས་བཅས་སུ་ཚུར་སྤངས་པའི་ས་
ཆ་རྣམས་རང་གནས་སུ་བཞག་པ་རེད་ལ། ལི་ཐང་དང་འབའ་ཐང་། ཉག་རོང་བཅས་རྒྱ་ནག་གི་དབང་འོག་ཏུ་ལུས་པ་རེད། བོད་མི་ཚོ་ལ་ནི་
རྒྱའི་ལག་འོག་ཏུ་ཤོར་བའི་དར་ཅེ་མདོ་དང་དེ་བཞིན་ལོ་རྒྱུས་དང་མི་རིགས་ཀྱི་ཆ་རྣམས་བོད་དང་བོད་ཁོངས་ཡིན་པའི་ས་ཆ་གཞན་རྣམས་ཚུར་
ལེན་ཐུབ་པའི་སློབས་པ་ཡོད་པ་རེད། འོན་ཀྱང་དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་མདེལ་ཇས་ཆོང་རྒྱ་མཚམས་འདྲི་གི་ཉེན་བརྟེན་སྤྱོད་ནས་ནས་གྲོས་མཐུན་ལ་
མིང་ཉགས་འགོད་རྒྱུ་གཞོན་ཤུགས་སྤོབས་པ་ཞིག་བོད་མི་ཚོས་ཆོར་བ་རེད།

གང་ལྟར་ ཀླུ་ལ་འདི་ནི་མཐའ་ན་བོད་མི་ཚོའི་འདོད་པ་ཆོམ་པའི་ཆ་ཆང་བ་ཞིག་མིན་པའི་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། གཤམ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་
ཁས་མི་ལེན་ཐབས་མེད་རེད་ལ། སྤྱིང་བརྒྱར་ཐོབ་པའི་བོད་དམག་ཆོར་རང་གི་མཐའ་མཚམས་ཀྱི་རྒྱའི་བཅན་འཛུལ་འགོག་པའི་རྒྱས་པ་ཡོད་
པའི་ཉགས་མཚན་གསལ་པོ་ཞིག་རེད། འདི་དང་མཉམ་དུ་ ༡༩༡༩ ལོའི་རྒྱལ་ཁདས། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་བཅན་ནི་ཁྱེད་བསྐྱགས་བྱེད་
པའམ་འདོད་པའི་དོན་ཅམ་མ་ཡིན་པར། བོད་མི་རྣམས་ཀྱི་ཁྱོད་དུ་བོད་རང་བཅན་ནི་མཐར་ཐུག་གི་དངོས་ཡོད་ཡིན་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་བསྐྱར་རྒྱ་
ལ་མཁོ་བའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་བདེན་དཔང་གི་ཆོར་བ་ཞིག་དང་སློབས་པ་ཞིག་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༣༩ ལོར་བོད་དམག་ལ་ཐོག་ཕྱགས་ཀྱི་པམ་
ཁད་བྱུང་ནས་ཟླ་དགའི་ཤར་རོས་བྱེད་ཀ་ཤོར་ན་ཡང་། ༡༩༡༩ ལོའི་རྒྱལ་ཁདས་ ༡༩༥༠ ལོའི་ནང་རྒྱ་ནག་དམར་ཤོག་གི་བཅན་འཛུལ་མ་
ཡོང་བར་དུ་ཁམས་ཀྱི་ཆ་གས་ཆེན་པོ་ཞིག་རང་གི་དབང་འོག་ཏུ་སྤྱོད་པ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།

5 K. Dhondup, The Water-Bird and Other Years, A History of the 13th Dalai Lama and after, Rangwang Publishers, New Delhi, 1986.

ཀླུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

འདི་ནི་དཔལ་ག་དོན་གྱི་རྒྱལ་ཁ་ཙམ་ཞིག་མིན་པར་བོད་ཀྱི་མགོ་འཁྲིད་པའི་སྤྱི་ས་ཀ་དེས་ཀྱང་ཁམས་པ་ཚོ་ལ་སེམས་འགྲུལ་ཐེབས་ཤིང་ཁོང་ཚོའི་
རྒྱལ་ཞེན་དེ་བཀྲ་ག་ཡོད་པ་འདྲ། འུམས་པ་བསྟན་དང་ཁོང་སྟེར་ངོས་ནས་ཏ་ལམ་བཀྱར་བཀྱར་ཁུམ་ཁུམ་དང་འདྲ་མཚུངས་ཀྱི་གྲུས་ཞབས་
ཡོང་བ་ཞིག་བཟོས་པ་རེད། སའི་ཆ་སྤྲོད་གྱིས་བཤད་དོན་ལ། ཁོང་གི་བཀའ་བརྒྱའི་བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཡོངས་སུ་ཉམ་ཐབས་རྒྱའི་དབང་འོག་ཏུ་ཡོད་
པའི་ས་ཁུལ་རྩོད་ནས་ཤེས་པ་གཅིག་ཀྱང་མེད་པར་བཅི་བཀྱར་བྱེད་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག དཔལ་སྤྱི་གཞན་པ་མང་ཆེ་བས་ཀྱང་རང་གི་
དཔལ་དཔྱད་དང་ཁམས་པའི་དཔལ་གྲས་གཤལ་སར་བྲངས་སྐབས་ཏ་ལམ་པའི་སྤྱིར་སྟོབས་དང་ཤ་ཞེན་གྱི་ཐོག་ནས་ཁྲགས་ཡོད་པ་འདྲ།
ལྷ་ས་ནས་ཡོང་བའི་དཔལ་སྤྱི་ཞིག་ནི་དུས་ད་ལྟ་ཡང་ཁམས་པའི་སྤྱི་གཞན་ནང་བསྟོད་བསྟེན་པའི་ལྷ་རྒྱུ་བྱེད་པ་རེད།

རུ་དཔོན་ཨ་གཉེན་(?)ཟླ་བ། མིང་གི་དཔའ་རྒྱལ་འབྲ་བ།
མེ་མདའ་སི་སི་ལེན་དུས། ཅམ་མཁའ་ཐོག་དང་འབྲ་བ།

ཐིའི་ཆ་སྒྲན་གྱིས་ད་དུང་ར་ཆོང་བརྟེན་དོན་ལ། ཁོ་དང་ཐུག་པའི་ཐོད་ཀྱི་དཔག་སྤྱི་རྣམས་ནི་སློབ་སྦྱང་ཡོད་པ་དང་དཔག་ཆོད་གྱིས་དེད་རབས་
 གྱི་མི་སྣ་ཡིན་པ་ “ཁོར་ཆོའི་མང་པོ་ཞིག་ནི་རྒྱ་གར་ལ་ཕྱོད་སྤྱང་བ་དང་། བར་ཆས་དང་རྒྱུང་ཤེས་བསྐར་ཞིང་། བྱི་ཕུགས་ཀྱི་སྤར་བའི་གདན་
 ཁྲིའི་སྟེང་ཉལ་ལ། སྐབས་མང་པོར་གྱི་རྒྱལ་གྱི་ཁྱེན་ཆས་ཁྱོན་གྱི་འདུག དེ་ལས་ཐོག་སྟེ་སི་ཁོན་གྱི་དཔོན་པོ་ཆོེ་ལ་ཆ་བཞག་ན་རང་གི་ཞིང་ཆེན་
 གྱི་ས་མཆམས་བཞག་ནས་འཛམ་གླིང་གི་སྤྱོད་ལ་ཅེ་ཡང་ཤེས་གྱི་མི་འདུག” ཅེས་བརྟེན་འདུག ཐིའི་ཆ་སྒྲན་གྱིས་ད་དུང་རྒྱ་མི་ལ་མེད་པའི་ཐོད་
 མའི་ཅུང་ཡང་ཐོན་གྱི་རྣམས་པ་གཞན་ཞིག་ཀྱང་མཐོང་འདུག

“ཆབ་མདོ་རུ་མོད་མི་ཚོ་ཉན་ཉན་སྤྱོད་པ་འཇུག་པར་འཕྱད་པ་རེད། རྒྱ་མིའི་བཙོན་པ་ཚོར་མིའི་དབུ་གས་དང་བྲམས་པ་ཅའི་རང་ནས་ལྟ་སྤྱོད་
 གྱུད་པ་དང་། ... དེར་ཡོད་པའི་རྒྱ་མིའི་མི་སེར་ཚོས་ཀྱང་རང་གི་རྒྱུན་ལྡན་གྱི་ཚོར་སྟོག་གཞིར་ནས་ཐོང་ཁྱེར་ནང་རང་དབང་གིས་འགོ་བསྟོད་
 གྱུད་ཅིང་། ཁོ་ཚོའི་དཔུང་པའི་སྟོག་འཛིན་གྱང་དེ་ཡོད་པ་དེས་ནི་ཁོ་ཚོས་བོད་ཀྱི་ལས་ཁུངས་ལུ་ཐོ་བརྒྱུལ་ཐོན་པ་སྟོན་གྱི་ཡོད་པ་རེད།”

Figure 2མདོ་སྤྱི་བཀའ་ཐོན་ལྷན་ཁག་གྱུར་པ་
བསྟན་དཔ།

དེ་ན་དངོས་སུ། བོད་ཤར་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁ་འདིའི་སྤྱི་ཡོངས་ཀྱི་བྱ་བ་འབྲས་དང་བོད་གཞུང་གིས་ཆབ་མདོར་བཅུགས་པའི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་། འཛིན་སྐྱོང་དེ་ཡང་མ་མཐར་ཡང་མདོ་སྤྱི་ཕྱི་མ་གཉིས་ཀྱི་རིང་ལ་རྒྱལ་པོ་ཐོན་པ་བྱུང་བ་བཙས་ཀྱིས་ཁམས་པ་ཆོ་མེ་ལྷ་ས་ལ་དགའ་ཞེན་ཡོང་བ་དེ་འགན་ལེན་བྱས་པ་རེད། བྱམས་པ་བ་བསྟན་དར་གྱི་འཛིན་སྐྱོང་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཁ་ཕྱོགས་ནི་གཅིག་བྱས་ན་རྒྱལ་ཁ་འདིའི་རྗེས་སུ་བཞོན་པའི་གཞུང་གི་ཐམ་ག་གསར་པ་དེས་འཇལ་ཐུབ་པ་ཞིག་རེད། ཁོང་གི་མིང་བྱམས་པ་བ་བསྟན་དར་ཞེས་པ་དེ་ཐམ་ག་གསར་པའི་རོ་ཡིག་ཏུ་བཞོད་ཡོད་དེ། “རྒྱལ་ཁབ་བྱམས་པས་བསྐྱུངས། བདེ་སྤྱིད་ཀྱི་བསྟན་པ་དར་བའི་ཐམ་ག་”ཞེས་འཁོད་ཡོད་པ་རེད།

བྱས་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་པ་རྣམས་ནི་འཛིན་ཁུས་མེད་པ་དང་སྒོག་ཟ་རུལ་སྤངས་ཡིན་པར་གྱུར་ན་
ཡང་། ཁམས་པའི་དགའ་ཞེན་དང་སྤྲ་མོའི་དུས་ཀྱི་འིན་གཟོའི་ལྷག་འཕྲོད་ལུང་ཁྲོས་བཅན་
འཇུག་མ་གྲས་བར་དུ་གནས་སྐབས་པ་བྱུང་བ་འདྲ། དཔེར་ན། ༡༩༥༠ ལོའི་རྒྱ་བརྒྱུད་པའི་ནང་
ཁམས་པའི་ཡུལ་དམག་གིས་དགའ་འངས་ཀྱི་གནས་པ་བ་དེའི་ནང་གཞུང་དམག་གི་སྡེ་ཁག་དང་
ལྷན་ཅིག་དུ་དཔའ་འང་ཆེན་པོས་རང་གི་ལས་འགན་སྲུང་ས་ཡོད་པ་རེད། ། ཁམས་པའི་འགོ་

“ རྒྱ་ཁག་གཅིག་གིས་གྲང་ས་ཆ་བཞག་ནས་ཕྱོད་པ་དང་། རོལ་གྱི་ཡང་ན་མགོ་སྐྱུང་གུས་ཀྱིས་སེད། རྒྱ་ཁག་མང་པོ་ཞིག་ནི་ཤོད་ཀྱི་གཞུང་དཔལ་དང་ལྷན་དུ་བཞག་
ཡོད་པ་དེ་ཚོས་རྒྱ་པས་པའི་ཁྱེད་ལ་ལ་ཁ་ཁ་གྲང་གིས་འཐད་པ་ཤོད་ལ། ཁ་ཁ་མིག་ཅ་མེད་དུ་ཁྱེད་པ་ཤོད། མཐ་མདོ་ཤོད་ཁྱེད་ནས་མདོ་ཁྱི་ཚོ་ཁྱེད་པའི་ལུ་པའི་རྒྱ་

ལྷན་པུས་དེ་བཟེང་ནས་པོ།

གཙོ་མཁན་ཆེན་མོ་ལགས་ཀྱིས་ཆབ་མདོ་རྒྱལ་མས་པའི་ཡུལ་དཔལ་གྱི་སྤྱོད་ཆེན་ཞིག་འཛུགས་སྤྱི་ལོ་བཟོན་ནས་མོ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཁོང་གི་གཤམ་ཆེད་མཛད་འགན་དེ་གཞུང་འབྲེལ་གྱིས་དོས་ལེན་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཆབ་མདོར་ཡོད་པའི་བོད་གཞུང་གི་རྒྱུ་འབྲས་ལས་བྱ་རོ་རྩེད་ཀྱི་རྩེད་ཀྱི་ (Robert Ford) ཡིས། “མདོ་སྤྱི་བུད་ལྷ་སའི་ལས་བྱ་ཆར་མའི་སྤང་ལ་ཁོང་གི་དབང་ཤུགས་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བཤད་པ་རེད། “ཆབ་མདོའི་ཨ་ཁྲེས་ཀྱན་པོ་” ཞེས་རྩེད་ཀྱི་ཡིས་བཤད་པ་ལྟར་ཁོང་གི་ ༡༩༡༩ ལོར་བྱམས་པ་བསྟན་དར་གྱི་འོག་ཏུ་བྱུང་ཐོན་གྱིས་ཞབས་ཏུ་ཞུ་མཁན་གྱི་ཁམས་པ་དཔོན་རིགས་འཛོལ་ཞེས་གྲས་ཀྱི་གཅིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། རྩོམ་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱིས་ཁོའི་དེ་བུ་གྱི་མཁུག་ཏུ་ ༡༩༥༠ ལོའི་བཅའ་འཛུལ་སྒྲོལ་འཆད་པའི་ལོ་རྒྱུས་སུ་གཤམ་ཆེན་གྱི་མི་སྤྱོད་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱི་མཛུགས་པ་རེད།

བོད་མི་ཆོས་དཔལ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་རྣམས་ལ་དེ་དག་བྱུང་བའི་ལོ་ཁམས་ཀྱིས་བཅུ་སྟོན་ཡོད་པ་རེད། དེ་ཁྱིམ་མིའི་བཅའ་འཛུལ་ལ་ཤིང་འཛུགས་དཔལ་འབྱོར། ༡༩༡༩ ལོའི་མན་རྒྱུད་དཔལ་མི་མཐར་སྒྲོད་བྱས་པ་ལ་ཚུ་གྱི་རྒྱ་དཔལ་ཟེད། ཡིན་ན་ཡང་ཁམས་པ་ཆོས་ ༡༩༡༩ ལོའི་རྒྱལ་ཁབ་དེ་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ནང་གི་འཁོར་མཆོམས་ཤིག་ཡིན་པར་བསམས་ཡོད་ལས་ཆེ་ལ། དེ་ལ་ཁོང་ཆོས་ཆེ་བསྟོན་གྱི་རྒྱལ་དུ་བསྐྱལ་པ་ས་རྟ་ཞེས་འབོད་པ་རེད། འདི་ནི་དཔལ་འཛུགས་ཅམ་མིན་པར་རྒྱལ་ཁབ་བཅའ་འཛུལ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད།

རྩོམ་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱིས་དཔལ་འཛུགས་འདི་གིས་ཡོད་མེད་སྒྲོལ་ལ་སྤྱད་ཆ་བཤད་སྐབས། དེ་ཁྱིམ་བོད་འབྲེལ་བའི་སྒྲོལ་གྱི་རྒྱལ་རབས་མཁས་པ་ ཨ་ལེས་ཀྱི་ཨེ་ལེ་ལེ་ (Alastair Lamb) ཡིས། “འདི་ནི་འཛུལ་སྤྱོད་དཔལ་ཆེན་དང་མའི་གནས་ཚུལ་གཤམ་གསུམ་ནས་དེད་རབས་ལུ་རོབ་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ཅོམ་པ་དང་འབྲེལ་བའི་ཞིག་རེད་ཅེས་འབྲེལ་བཟོད་བྱས་པ་རེད།”⁷ རྩོམ་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱི་དེ་བུ་འདིའི་བྱུང་མཆར་བའི་བྱུང་ཆོས་གཅིག་ནི། ༡༩་ལས་པའི་གནས་ཚུལ་གྱི་གྲངས་འབོར་མང་པོ་ཞིག་བསྟན་ཡོད་མེད་ལ་མ་ལྟོས་པར། གང་ལྟར་འདིས་བྱུང་བ་རྣམས་སྤྱོད་པའི་ནང་གི་གཞུང་འཛིན་གྲུལ་རིམ་ཅུང་ཤིས་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱིས་ཉག་ཤིག་གི་ནང་དུ་བསྟན་པའི་ཞབས་འདེགས་ཉག་གཅིག་སྟེན་པ་དེ་རེད།

མགོ་འཛུགས་པའི་གནད་དོན།

མཐའ་ན་རྩོམ་ཀྱི་སྤྱོད་ཀྱིས་ཁོའི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མགོ་འཛུགས་ནི་ ༡༩༡༩ ལོ་འདམས་པ་རེད། གོ་བ་ལེན་ཕྱོགས་གཅིག་བྱས་ན། འདིས་བོད་གྱི་རྒྱལ་རབས་མེ་ཆུང་རམ་གཤམ་ཆུང་དུ་བཟོས་པ་དེ་ཤིས་དཀའ་བ་ཞིག་མ་རེད། ད་དུང་འདིས་བོད་འདི་དེད་རབས་འཛུལ་སྤྱོད་ནང་ཞུགས་པའི་དུས་སྐབས་དེ་ལོག་འབྲེལ་བྱས་ཤིང་། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་རོ་བོ་བསྟན་པའི་ལས་འགུལ་དང་། དེ་བཞིན་རང་གི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཁོང་དུ་དེད་རབས་ཅན་གྱི་དུས་རབས་མགོ་འཛུགས་བྱས་པ་ལ་སྤྱད་ཆར་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཁ་ཆེ་དང་དབུས་ཤིང་གྱི་རྒྱལ་རབས་ཐད་སྤྱོད་ཅིན་སི་ཁོན་(Princeton)སྟོན་གྱི་ཆེན་མོའི་མཁས་པ་སྤོང་རྟོག་ཅན་ཡིན་ན་ཡང་འབྲས་བུ་གཟེངས་ཐོན་ཅན་ཡིན་པ་སྟོན་ཀྱི་ལི་ལེ་ལེ་ (Bernard Lewis) ཡིས་ང་ཆོ་ལ་བཤད་རྒྱུ། “རྒྱལ་རབས་ལོག་འབྲེལ་པ་ཆོས་” འཁྲོག་བཤད་བྱེད་པ་ནི་ གང་འཆོམས་ཤིག་གི་བར་དུ་རང་གི་དགོས་དོན་སྟེན་ཅིང་། དཔེར་ན་མགོ་འཛུགས་ས་ལྟ་བུའི་དོན་ཆུང་དུ་ནས་ཀྱང་ཁོའི་དཔལ་ལྷན་ལུ་ཡོད་ཞེས་བཤད་ཡོད།

“...གཤམ་སྤྱོད་མི་གཅིག་གིས་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་བཟོད་གཞིའི་ཐོག་ཅོམ་མམ་དེ་བཅིག་འབྲི་བའམ། ཡང་ན་གཏམ་བཤད་ཅིག་བྱེད་པ་ཡིན་ན་མི་དེས་མཆོམས་གང་རུང་ཞིག་ནས་མགོ་འཛུགས་བྱེད་དགོས་ལ། འདས་ཁ་དེས་ཡོད་རྒྱུའི་མཁུག་འབྲས་ཐད་སྟོན་དཔལ་གང་འཆོམས་བྱེད་ཐུབ། མགོ་འཛུགས་ས་དེ་གང་ཡིན་ཀྱང་དེ་ལ་བཅོས་མའི་ཆད་མཐོ་ཅམ་ཡོད་པ་ནི་དགོས་དེས་པ་ཞིག་ཆགས། རྒྱལ་རབས་ནི་སྤྱོད་མོ་བཅེམས་

ཁག་གཅིག་གིས་སྟོན་ཤིག་དེ་བཅོམ་ཡོད་པ་འདྲ་མོད། རྩེད་ཀྱི་རྩེད་ཀྱི་ལྟར་ཀྱི་གཞུང་དཔལ་ཆེད་ཁག་གཅིག་ལ་ཡོད་པ་རེ་བཞིན་གྱི་འབྲེལ་སྤྱོད་མཐུན་ཆུན་མེད་པ་དེས་ཁམས་པ་ཆོ་ཁོང་ཁོ་ལངས་བཅུག་པ་དང་། ཁོང་ཆོས་དང་བཟོན་གྱི་ཐོག་ནས་རང་གི་མགོ་འཛིན་གྱིས་རྒྱལ་དུ་བསྟན་བཞག་པ་ཞིག་ཆོར་བ་རེད་ཅེས་བཟོད་འདུག་ཡིན་ན་ཡང་། རྩེད་ཀྱི་ཡིས་དེ་ནས་ང་ཆོ་ལ་བཤད་དོན་ལ། དཔལ་གྱི་སྤྱོད་ཀྱི་ཆེད་བཟོན་བྱེད་པའི་དབུང་ཁག་ཡི་བཞིན་པ་དེ་ཆོ་ཆེས་ལ་ཆབ་མདོའི་ཐོང་བརྒྱུད་ནས་སོང་ཞིང་། ཐོང་ཐོར་དུ་དག་འཛོལས་ཀྱིས་ཁེངས་ཞིང་། སྤྱིག་ལས་བསྟན་གསོ་བྱུང་བ་རེད། ཅེས་བཤད་འདུག

⁷ ཆེ་མིང་ཤུག་དང་ལྟན་དུ་སྤོང་མོལ་བྱས་པ།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

མཐུད་མེད་པའི་རས་ལྷག་ཅིག་རེད་ལ། ཏུས་ཆོག་ས་འབྲེད་པ་ནི་ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་གྱི་འདོད་བབས་ཤིག་ཡིན་པ་ལས་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་བྱུང་
 རིམ་ཁྲོད་ཀྱི་བདེན་དོན་ཞིག་མ་རེད། གཟུམ་ནན་གྱིས་འདས་ཁ་བྱེད་པ་བརྟེན་ནས་རྒྱ་བཤའ་དོ་མ་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར་ཀླུ་ལ་རབས་
 འཁྲོག་ཏུ་འཇུག་ཐུབ། དཔེར་ན། ཨ་མི་རི་ཀ་དང་ཉི་ཧྲོད་བར་གྱི་འབྲེལ་ལམ་སྐོར་འབྲི་མཁན་གཅིག་གིས་ཉི་ཧོ་ཤི་མྱ་(Hiroshima)⁸ ནས་
 མགོ་བཅུག་ས་ཆོག་ལ། ད་དུང་མི་རེའི་ སྤར་རྩོད་(Pearl Harbor)⁹ ནས་མགོ་བཅུག་ས་ཆོག་ མཐའ་ན་བྱུང་བ་ནམས་ཀྱི་འབྲེལ་བཤའ་
 རྣམས་ཏ་ལམ་གཅིག་པ་གཅིག་རྒྱུ་ཡིན་ན་ཡང་། གལ་སྲིད་མགོ་འཇུག་ས་གཞན་དང་ཡང་ན་ཅིག་ཤིས་དེ་ནས་མགོ་བཅུག་ས་པ་ཡིན་ན་ཏ་
 ཅང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་མཐོང་གི་རེད།”¹⁰

Figure 3 ཀ་ལི་ཀ་ཏར་ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་པ་
 ཆོན་པོ།

ཀླུ་ལ་ཁྱི་ཐེན་གྱི་ བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་ཤིག་ ཅེས་པ་འདིའི་མགོ་འཇུག་ས་
 བེ་ ཀླུ་ལ་བ་སྐྱ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དུ་བཅན་བྱོལ་ལ་ཐེབས་ནས་
 1893 ལོར་བྱིར་ལྷ་ས་ལ་ཆེབས་བསྐྱར་གནང་བ་ནས་མགོ་བཅུག་ས་ཡོད་རེད། ཐོག་
 མར་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་ཤིག་གི་མགོ་འཇུག་ས་བྱས་ན་རྒྱ་མཆོན་
 ལྷན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་འདྲ་བོ་ཡོད་རེད། ཏུས་ཆོད་འདི་ནས་ཀླུ་ལ་ཁྱི་ཐེན་གྱིས་ང་ཆོ་ལ་
 དེང་རབས་ཅན་དང་བཅོས་བསྐྱར་ཐད་ལ་བོད་ཀྱིས་འབད་བཅོན་བྱེད་པ་དེ་བཤའ་གི་
 ཡོད། ཁོས་ད་དུང་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྐྱར་བ་འདི་ཏ་ལམ་བརྒྱ་ཆ་བརྒྱ་ཐམ་པའི་ཐོག་
 ནས་དབྱིན་ཇིའི་ལྷགས་རྒྱུན་ལོན་པ་དང་། མཐའ་ན་བོད་དམག་གསར་པ་དང་བོད་
 ཀྱི་དཔོན་རིགས་ཁྲོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་ཞེན་པའི་ཁོངས་གཏོགས་རྣམས་ཀྱང་དབྱིན་ཇིའི་ཕྱགས་
 གཏོགས་ཡིན་པ་དང་། ངོ་མ་བཤའ་ན་དབྱིན་ཇིས་ལྷགས་རྒྱུན་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་
 ང་ཆོ་ལ་མཐོང་འཇུག་གི་རེད།

ཀྱི་ཕྱགས་གཏོགས་སམ་ཡང་ན་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་ཆོས་བརུང་བའི་
 བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་ཐད་ཀྱི་ལྷ་ཚུལ་གནད་འགག་ཆེ་བའི་གས་ཀྱི་གཅིག་ནི།
 བོད་ཀླུ་ལ་ཁབ་རང་བཅན་ཡིན་པའི་ལྷ་ཚུལ་དེ་ཏུས་རབས་ཉི་ཤུ་བའི་མགོ་སྟོད་ཅམ་ལ་བྱུང་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་ལྷགས་ཆེར་དབྱིན་ཇིའི་བཅན་
 ཀླུ་ལ་རིང་ལུགས་པའི་བཀོད་བྱས་ཀྱིས་གསར་སྐྱར་བྱས་པ་ཞིག་དང་། “བཅོ་བཀོད་བྱས་པ་ཞིག”ཡིན་པ་དང་། ད་དུང་བཅན་ཀླུ་ལ་བའི་དཔོན་
 རིགས་དཔེར་ན་ཆུ་རལ་སི་ རྟེན་ལ་ (Charles Bell) རྟེན་སེལ་ རྟེན་ཤེ། (Basil Gould) རྟེན་ དེ་ཆར་ཤེ་སྟོན་ (Hugh Richardson)
 སོགས་ཀྱིས་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་ཏུ་མཐའ་ན་ར་ཤི་ལྷ་ཀྱེ་བར་གྱི་བར་གནས་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཅིག་འཇུག་ས་ཆེད་རྒྱས་འཕྲོད་དང་ལག་
 བསྐྱར་བྱས་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་པ་འདི་རེད། རྒྱ་མིའི་ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་ཆོས་ལྷ་ཚུལ་འདིའི་ཆ་དང་བོད་ཁས་ལེན་ན་ཡང་། “བར་གནས་ཀླུ་ལ་
 ཁབ”ཟེར་བ་དེ་ངོས་ལེན་མ་བྱས་ཤིང་། དབྱིན་ཇིས་བོད་འདི་མེས་ཀླུ་ལ་ས་གཏན་དུ་ཁ་བྱལ་བ་ཞིག་བཅོ་འདོད་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་ཟུ་ཚུགས་
 ཀྱག་གི་ཡོད། སྤྱིའི་ཆ་ནས་བཤའ་ན། གལ་སྲིད་མི་གཅིག་གིས་ 1893 ལོ་ནས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་མགོ་བཅུག་ས་པ་ཡིན་ན། བོད་གསལ་འདི་ནི་
 “རྒྱ་བཤའ་དོ་མ་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར” ཏུས་པ་ཆེན་པོས་སྟོན་ཐུབ་པའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་རྣམ་པ་དེ་རེད།

ཡིན་ན་ཡང་། གལ་སྲིད་ཏུས་ཆོད་ལྷ་སྐྱར་གྱིས་དཔེར་ན་ 1916 ལོ་ལྷ་བྱུ་ལ་བྱིར་ལོག་བྱས་པ་ཡིན་ན། དབྱིན་ཇི་བཅན་ཀླུ་ལ་རིང་ལུགས་དང་
 རྒྱ་ནག་བཅན་ཀླུ་ལ་རིང་ལུགས་ཀྱི་མཉམ་འབྲེལ་དན་བྱས་ལོག་བོད་ཀྱི་རང་དབང་དང་ཆེ་མཐོང་ལ་ཁྱད་གསོད་བྱེད་ཀྱི་ཡོད་པ་སྐབས་དེའི་བོད་
 ཀྱི་མགོ་འཁྲིད་ཆོས་ཏུ་ལམ་ཆེར་དངོས་ཡོད་ཀྱི་ཐོག་ནས་ཀྱི་མཐོང་བ་དེ་ལ་རྟོག་ཆེད་བོད་འདིས་རང་ཤེད་ངོས་པ་དང་མཐའ་ན་ “ཀླུ་སྐྱར་”གི་

⁸ ཨ་མི་རི་ཉི་ཧྲོད་ལ་རྒྱལ་འབྲིན་མཆོན་ཆ་འཕངས་སའི་གྲོང་ཁྱེད་ཀྱི་མིང་། དགེ་རབ་ཀྱི་མཆན།
⁹ ཉི་ཧྲོད་གིས་ཨ་རི་ལ་སྐོ་བྱར་པར་རྟོག་བྱས་སའི་མཆོ་འགག་གི་མིང་། དགེ་རབ་ཀྱི་མཆན།
¹⁰ Bernard Lewis, From Babel to Dragomans. Page 389.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

བསམ་སྒྲོ་ཞིག་སྟོན་བཞིན་པའི་གནས་བབ་ཅིག་དང་རྩོམ་པ་ལོན་པོ་ཡིན་པའི་དེ།

1926 ལོར་དབྱིན་ཇི་དང་ཀླུ་ནག་གོང་མས་ ཆེ་ཆོལ་ (Chefoo) གོས་མཐུན་ཐེན་བ་དེ་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་ཅིང་། དེའི་ནང་གི་དོན་ཆུན་གཅིག་གིས་དབྱིན་ཇིས་ལྟ་རྟོག་ལས་དོན་རྒྱ་ཁག་ཅིག་བོད་བརྒྱུད་ནས་གཏོང་བྱུང་ཆོག་མཆན་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། ཀླུ་མིས་གོས་མཐུན་འདི་ནི་ཁུ་བ་ཕྱོགས་ཀྱིས་ཁོ་ཆོལ་སྟེང་ “འདྲ་མཉམ་མེད་པའི་གོས་མཐུན་”བཞག་པའི་ཁོངས་སུ་བཅིན་ཡང་། བོད་དང་འབྲེལ་བའི་དོན་ཆུན་དེ་དབྱིན་ཀླུ་གཉིས་བར་དུ་གཉིས་པན་གྱི་ཅིས་ངན་ཞིག་ཏུ་སྒྱེད་སྲིད་བྱས་པ་རེད། བོད་ལ་གོས་མོལ་ལམ་སྟོན་མ་ཞུས་པའི་ཉེར་ལེན་གྱིས་ “བོད་ཀྱི་གོས་ཆོགས་”གིས་དབྱིན་ཇི་བོད་དུ་འཇུག་ཀྱི་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པ་རེད། ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལམ་བེ་ (Alastair Lamb) ལྟར་ན། “ ... ཀླུ་མིས་རང་གི་གོང་མས་ཆོག་མཆན་སྤྲད་པའི་ལས་དོན་ཞིག་ལ་དགག་བྱ་བྱས་པའི་ཀླུ་མཆན་གྱིས་བོད་མི་ཆོར་ཁ་དྲུང་གཏོང་བྱུང་འདེམས་པ་རེད། ཀླུ་མི་ལ་ཅིས་མེད་བྱེད་པའི་རྣམས་པའི་ཚུལ་དུ་ བོད་མི་ཆོས་ཀྱི་འཁོར་ལུ་འབྲས་སྡོངས་བར་གྱི་བཟོད་ལམ་བཀག་པ་དང་ ལིང་ཐུར་ (Lingtu) སྒྲོ་བྱས་པ་རེད། 11”

ཀླུ་མི་དང་དབྱིན་ཇི་ལ་བཅས་མེད་བྱེད་པའི་རྣམས་འགྱུར་འདིའི་ནང་། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་འབྲས་སྡོངས་ཀྱི་ནང་ལོགས་མེལ་ལེ་བཅུ་གསུམ་གྱི་ས་ན་ཡོད་པའི་ལིང་ཐུར་ཡང་ན་ ལུང་ཐུར་ཤེས་པ་དེར་འཐབ་རུ་བཅིགས་པ་རེད་ལ། ས་ཆ་དེ་ནི་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་སྡོངས་ཀྱི་ཁོངས་གཏོགས་ཤིག་ཡིན་པར་བཅི་བ་རེད། བོད་མི་རྣམས་ཀྱིས་རང་གི་ཆོད་སེམས་དེ་གསལ་བོར་སྟོན་ཆེད་འཐབ་རུ་དེ་ལ་དཔག་མི་དགུ་བརྒྱ་བཞག་པ་རེད། ཨེལ་ ཨེ་ ཨེ་ཤེལ་ (L. A. Waddell) ལྟར་ན། དོན་དངོས་སུ་བོད་མི་ཆོས་འབྲས་སྡོངས་ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་ཤིང་། “འོ་ཇི་སྒྲིང་ནས་མེལ་ལེ་དུག་ཅུའི་ས་ཆར་སྐྱབས་པ་དང་། ཡུ་ལོ་བའི་འཛོད་བསྟེན་སྟོ་གསེང་བྱེད་ས་དེར་དངངས་སྒྲག་སྐྱབས་བཅུག་པ་རེད།”12 དབྱིན་ཇིས་ བོད་མི་རྣམས་མཐར་སྟོད་གཏོང་ཆེད་དཔག་དཔོན་ རྟ་རྩམ་ (Graham) ཀྱི་འོག་ནས་དཔག་མི་སྟོར་ཐག་གཉིས་དང་མི་སྟོགས་བཅས་བཏང་བ་རེད། སྟོགས་མདེལ་འཕངས་པ་དང་རྐྱང་དཔག་གིས་མདའ་འཕེན་དེ་ཆོས་མཐའ་མ་དེར་བོད་མི་རྣམས་ལུང་ཐུར་ནས་ཕྱིར་འདེད་བྱས་པ་རེད། “ཡིན་ན་ཡང་བོད་མི་ཆོས་རང་གི་མཆོན་ཆ་རྩིང་བ་ཡིན་མིན་ལ་མ་ལྟོས་པར་དབྱང་ལོ་འདི་ལ་བརྟེན་ནས་སྒོ་པམ་བྱུང་མེད་པ་རེད།”ཅེས་ལེམ་བེ་ཡིས་བཤད་འདུག

ཁྲ་བ་ལྷ་པའི་ནང་། བོད་མི་ཆོས་གནའ་ཐོང་(Gnatong)དུ་ཡོད་པའི་དབྱིན་ཇིའི་དཔག་སྒྲར་ལ་སྟོ་བྱར་མར་ཁོ་ལ་བྱས་ཤིང་། མཐའ་མཆའ་ས་དེར་ལྟ་སྟོར་ལ་བསྟོད་བཞིན་པའི་རྩེ་རྩེ་གྱི་གཞུང་འཛིན་པ་གཞིན་པ་དེ་འཛིན་གྲབས་བྱས་པ་རེད་ལ། ཁོང་ཆོ་ལ་ཆབས་ཆེད་པམ་ཉེས་དང་བཅས་ཕྱིར་ལོག་བྱས་པ་རེད།”13 ཨེ་ཤེལ་གྱིས་ད་དུང་བོད་མི་ཆོས་དཔལ་ངར་གྱིས་འཛིང་ཞིང་ “སྟོ་ཁོག་ཆེ་ཞིང་ཆོད་སེམས་བརྟན་པོ་”བསྟན་སོང་ཞེས་བཤད་ཡོད། ཨེ་ཤེལ་གྱིས་ བོད་ཀྱིས་བཅན་འཇུག་”བྱེད་པའི་ཀླུ་རྒྱུན་འཕར་མ་ཞིག་ནི་དབྱིན་ཇིས་འབྲས་སྡོངས་ཐུར་བཅད་གྱིས་དབང་བསྐྱར་བྱས་པ་དེ་ཡིན་ཞིང་། བོད་མི་ཆོས་འདི་ནི་ཁྲིམས་མཐུན་གྱི་ཐོག་ནས་རང་གི་ལུགས་རྒྱུན་སྐྱབས་པའི་ས་ཁུལ་ཞིག་ཡིན་པར་འདོད་པ་རེད་ཅེས་དོས་འཛིན་བྱས་འདུག ལུང་ཐུར་དུ་ཀླུ་ཆེད་པམ་ཉེས་བྱུང་བ་ལ་མ་ལྟོས་པར་བོད་མི་ཆོས་དབྱིན་ཇིས་བོད་དུ་ལས་དོན་རྒྱ་ཁག་གཏོང་བྱེད་ཐོབ་ཐང་ཡོད་ལུགས་དེ་ལྟ་རྟོགས་མཐར་སྟེལ་གྱིས་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པ་རེད་ལ། དེ་བཞིན་ཀླུ་ནག་ལ་དེ་འདྲའི་འགྲུལ་བསྟོད་ཀྱི་ཆོག་མཆན་སྟོད་ཀྱི་ཐོབ་ཐང་ཡོད་པ་ཡང་ཁས་ལེན་མ་བྱས་པ་རེད།

བོད་མིའི་ལྟ་རྟོགས་མཐར་སྟེལ་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་དབྱིན་ཇི་ལ་མཆོན་ན། བལ་ཆེར་“བོད་ནང་གི་རྟོག་ཐེན་ཅན་གྱི་ཁེ་བན་”སྟོས་གཏོང་བྱུང་གྱི་ཀླུ་ལས་ཁུངས་ཀྱི་གསལ་བའི་སྟན་ཐོ་ཞིག་ཏུ་འཁོད་པ་ལྟར་། ཤེས་པ་ལམ་མཁས་ཤོས་དེ་ཡིན་པའི་ཐག་གཅོད་སྒྲར་ལ་སྐྱབས་པ་རེད། དཔེགས་བསལ་གྱིས་ཀླུ་ནག་ལ་བོད་ཐོག་སྤངས་འཛིན་མཐོ་པོ་ཡོད་པའི་གནས་བབ་དེ་ལ་དགག་བྱ་མ་བྱས་པའི་དོས་ནས་ དབྱིན་ཇིས་རང་

11 Alastair Lamb, Britain and Chinese Central Asia, The Road to Lhasa 1767 to 1905, Routledge and Keegan Paul, London, 1960. Pg 180.

12 L.A. Waddell, Lhasa and its Mysteries, London, 1905.

13 Lamb, Ibid. Pg 186.

ཀླུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

གིས་དབང་བསྐྱར་བའི་རྩ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་(Burma)ཐད་ལ་རྒྱ་ནག་གི་ལག་ནས་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ངོས་འཛིན་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད། ཡོན་ཆད་རྒྱ་
ནག་གིས་རྩ་མ་དེ་སྤེལ་འབྲེལ་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་གསུམ་ལྷན་པའི་ལྟ་ལྟོད་ཀྱི་དམག་འབྲུག་གསུམ་ཀྱི་རྩིས་སྤྱོད་ ༡༩༩
ཡོད་ལུང་ལ་བདེ་ཆ་ཆའང་དབང་བསྐྱར་བྱས་པ་རེད། དེ་ལྟར་ཆོས་རྩ་མ་ལ་དབང་བསྐྱར་བྱས་པ་ཁྲིམས་མཐུན་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་དེའི་དོད་ཀྱི་
དེ་ལྟར་གཞུང་ནས་སྤྱོད་ཀྱི་ལྟ་ལྟོད་ཀྱི་རྒྱ་ནག་གིས་ཡོད་ཐོག་དབང་བསྐྱར་ཡོད་ཆུང་དེའི་ངོས་འཛིན་ལོན་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་རེད།

གཞུང་གི་བར་སྐྱོན་ཡིག་ཆ་ Sikkim Gazetteer ཞེས་པའི་ནང་དུ། སྐབས་དེའི་དབྱིན་ཇིས་བོད་ལ་ལྟ་སྦངས་ངོ་མ་གང་ཡིན་པ་དེ་གསལ་
པོར་བསྟན་འདུག། “ང་ཚོ་ཚན་པེ་གི་མཆར་སྤང་དེའི་ཁེ་བན་དང་དེ་ལ་ཆོང་པའི་དཀྱིག་གཏམ་གྱིས་རྒྱ་བ་ཅ་བྱས་འདུག་སྟེ་མ་འོ་མེ་ཆོས་
ཅན་འདྲིའི་ཆེད་དུ་བོད་དུ་བཅན་ཤིང་གིས་བསྐྱོད་དེ། རྒྱ་ནག་གི་མ་འདྲ་བ་ཞེས་ཡོང་གི་དང་པོ་དེ་ཆོ་ལ་ཐོག་ཐུག་གཏོར་བ་ནི་ནི་ཅང་སྟོན་རྟགས་ཀྱི་
རྒྱང་ཅིག་མ་རེད་ཅེས་སྟེ་ཁས་ཁུས་ལེན་མི་བྱེད་པ་རེད།” ཅེས་གྱིས་འདུག།¹⁴ ཨ་ལེས་ཊ་ཨེར་ ལེས་ལི་ (Alastair Lamb) ཡིས།
“བསམ་སྟོན་འབྱེད་མོ་འདི་བརྒྱང་ནས་རྒྱ་གར་གཞུང་གིས་བོད་ལ་ཐེ་བྱས་མ་བྱས་པར་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་བར་གྱི་མ་འོངས་པའི་
འབྲེལ་བ་ཐག་གཅོད་བྱེད་རྒྱའི་རེ་བ་བྱས་པ་རེད།” ཅེས་བསྟན་འདུག།

Figure 4 རྟོག་རྒྱུ་དུ་བཤད་སྒྲུ་ཞབས་པད།

ལོ་རྒྱུ་འདི་དག་གི་རིང་ལ་དབྱིན་རྩི་དང་རྒྱ་ནག་གི་བར་དུ་བོད་དམ་ཡང་ན་འབྲས་ལྡོངས་
དང་འབྲེལ་བའི་གྲོས་མོལ་དང་གྲོས་མཐུན་གང་བྱུང་ཆར་མའི་ནང་བོད་དེ་ཆེད་མངགས་
ཀྱིས་ཕྱི་ལོགས་སུ་བཞག་པ་རེད། ༡༩༤༣ ལོར་རྫོང་མིང་དུ་ཆོང་འབྲེལ་གྱི་གྲོས་མོལ་གྱི་ད
ཾ་འབྲས་ལྡོངས་དང་བོད་བར་གྱི་གྲོས་མཐུན་ལ་ཁ་སྒྲིལ་གྱི་དྲུག་ལྟ་བུ་ལྟ་བུ་སྒྲིལ་བ་དེར་
བཀའ་འགག་གིས་ན་གཞིན་བཀའ་ཞོལ་བཤད་སྒྲུ་ཞབས་བད་དཔལ་འབྱེད་རྫོང་མིང་ལས་
རིམ་ལ་སོ་རྒྱུ་ཆེད་བཀའ་བཤད། བཤད་སྒྲུ་དེར་འབྱེད་པ་ལ་དབྱིན་རྩི་ཁོང་ཁོ་ལངས་པ་
འདྲ་ལ། ཁོང་ལ་ “དམངས་འཕེལ་གྱི་དགོས་པའི་ཆོག་མཆན་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད།” སྒྲིལ་
བེ་ཤི་དབྱིན་རྩིའི་ལས་བྱ་བ་སྒྲོར་ཞིག་གིས་ཁོ་རྒྱ་སྒྲིལ་ནས་མཐ་སྡེ་ ཆོ་ ར་སི་ཏའི་ཁྲོས་
གཞུང་ (Chowrasta square) གི་རྒྱ་རྩི་དུ་འབངས་པ་རེད་ཅེས་པ་ཡོངས་གྲགས་
རེད། བཤད་རྒྱུ་ལ་གཞན་ཞིག་ལ་བཤད་སྒྲུའི་གཏོག་པོ་ནི་ལྷངས་མཁན་དེ་རེད་ཟེད།
གནས་རྒྱུ་ལ་འདི་ལ་དབྱིན་རྩིའི་ཡིག་ཆ་ཡོད་ཆད་ཀྱི་ནང་དུ་དཔག་ཞབས་རྒྱུ་གས་ཅེད་མོ་
ལ་དགའ་མཁན་དག་གིས་བྱས་པའི་སྒྲུབས་མ་ལེགས་པའི་ཅེད་མཆར་ཞིག་རེད་ཅེས་
འབྲེལ་བཞེད་བྱས་ཡོད་ན་ཡང་། རྫོང་མིང་དུ་སྤྲོད་པའི་བོད་མི་རྩིང་བ་ཆོས་འདི་ནི་དབྱིན་
རྩིས་བོད་མིའི་ “གཏུམ་སྤྲོད་”ལ་དཔགས་ནས་ངོ་ཆ་འབེབས་ཆེད་རྒྱུ་བཙུགས་ནས་བྱས་

ས་ནིག་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད། །¹⁵

ད་པར་གྱི་མོ་རྒྱུ་ཞིབ་འཇུག་པལ་ཆེ་བའི་ནང་དུ། བོད་ཀྱིས་དཔྱིན་རྒྱ་གཉིས་ལ་བཅིངས་ཐོག་མ་བྱས་པ་འདི་ནི། དཔྱིན་རིས་མོད་ཀྱི་འཛུགས་པ་
འཛོམས་རྒྱ་ཡིན་པ་ལ་བསྟུང་བའི་མོད་མིའི་འཛིགས་དངངས་དེ་ལས་བྱུང་བའི་ནམ་རྟོག་དང་མོངས་པའི་མཇུག་འབྲས་ཤིག་རེད་ཅེས་སྣང་ཆུང་
བྱས་ཡོད་པ་རེད། འཕྲོག་རྒྱུ་འདི་ནི་གཅིག་ཀྱིས་ལྟུང་བ་གཅིག་གྱི་མེས་མ་ལྟགས་ལས་བྱུང་ཡོད་མྱོང་པ་དེ་ལ་ནམས་ཡང་གཟབ་ནན་

14 Ibid Page 203

15 ལྷ་ཚེ་གང་ཡོད་རྫོང་གི་དུ་བཞུགས་པའི་དེད་ཀྱི་ཨ་མའི་སློ་ལགས་ཚེ་འཛིན་སློལ་མ་ (Tsinze Dolma) ལགས་དང་ལྷན་དུ་བཀའ་མོལ་ཞུས་པ། ལྷ་ཚེད་གྱི་རྒྱུ་བ་
དེ་གང་དུ་ཡོད་པའི་ ལྷ་ལེ་སྤུ་མེ་ཁོ་ཁང་ (the Bellevue Hotel) དེ་དེད་ཀྱི་ཅན་མིའི་ཕྱི་དང་། འཇམ་ཐོར་གྱིས།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

གྲིས་ཆ་འཛིག་ཅིག་བྱས་མེད། རྣམ་འགྲུར་འདི་ནི་མཚམས་རེར་མི་མངོན་པའི་ཐོག་ནས་མཐོང་ཆུང་ཞིག་རེད་ལ། དེ་ཡང་བོད་མི་རྣམས་ནི་ ཀླུ་གཅེས་པ་ཞིག་ཏུ་འགྱུར་རྒྱུར་ “ཡར་ཐོན་”དང་། ཡང་ན་ “ཉམས་སྤོང་གོ་རྟོགས་”འདྲར་ཤིང་མེད་པར་བསྟན་པ་དེ་རེད། བཞིན་གཞི་ འདིའི་ཐད་ཀྱི་སྒྲིབ་སྤོང་བྱས་པ་པལ་ཆེ་བ་ནི། སྤྱིར་བཏང་གིས་བཤད་ན། ཨེ་ཤེ་ཡ་དང་ཨ་ཟླ་རི་ཀའི་ནང་གི་ཀླུ་གཅེས་རིང་ལུགས་དང་ ཀླུ་ཁབ་ཀྱི་ངོ་བོ་ལ་འབྲེལ་བཞིན་བྱེད་པའི་སྤར་ཡོད་ཀྱི་ཤེས་ཡོན་པའི་ལྷ་ཚུལ་དེ་ཆོལ་ཆ་བཞག་ན། ཉག་ཉག་ཡུ་རོབ་དང་ཨ་མི་རི་ཀའི་ནང་ ཏུ་བརྟགས་ཟིན་པའི་“མ་དཔེའི་སྒྲིབ་གཞི་”དེ་ཆོའི་རྗེས་སུ་འབྲངས་ནས། དེ་འབྲའི་བཅན་འཕྱུལ་འོག་གི་ས་ཆ་རྣམས་ལ་ལག་བསྟར་བྱས་ པའམ་དཔེ་འགྲེལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

ད་ལྟའི་ཆ་ལ་དེ་འབྲའི་ལྷ་ཚུལ་ནི་ཁ་ཆང་བ་དང་འདེས་གསེས་བྱས་པ་ཞིག་ཏུ་ངོས་འཛིན་བྱེད་པ་རེད་ལ། ཨེ་ཤེ་ཡའི་ཀླུ་གཅེས་བསམ་སྒྲོ་ དེ་དག་ནི་ “འཆར་སྤང་བྱས་པ་རེད་”དང་ “གསར་བཏོད་བྱས་པ་རེད་”ཅེས་པའི་ལྷ་ཚུལ་འདི་ནི་བཞིན་གཞི་འདི་ལ་ཁུད་མཁས་རྣམས་ཀྱིས་ ཉ་ལམ་བཅེས་མེད་ཏུ་བཏང་ཡོད་པ་རེད། དཔེར་ན་ སྤར་ལྷ་ རྒྱ་ཐར་ཇེ་ (Partha Chatterjee)ཡི་ **ཀླུ་ཁབ་དང་དེའི་ཆ་ལས།** (The Nation and Its Fragments)ཞེས་པའི་དེབ་དང་། པ་རན་མེན་ཇེ་ཌུ་ (Prasenjit Duara) ཡི་**ཀླུ་ཁབ་ནས་ཀླུ་ རབས་སྒྲོབ་པ།-དེང་རབས་ཀྱི་ནག་གི་ལོ་རྒྱུས་ལ་དེ་བ་འདོན་པ།** (Rescuing History from the Nation: Questioning Narratives of Modern China)ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱིས་ང་ཚོར་ཨེ་ཤེ་ཡའི་ཀླུ་གཅེས་པའི་སྒྲོར་ལ་སྤྱི་འཛོམས་ ཆེ་བ་དང་ཞིབ་ཆའི་ལྷ་ཚུལ་རྣམས་འབྲེར་ཡོང་ཡོད་ལ། དེ་དག་ཏུ་ས་གནས་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དང་རིག་གཞུང་། མཐའ་ན་ཆོས་ལུགས་ཀྱི་གནས་ སྤངས་ནི། ཡུ་རོབ་པ་དང་ཨ་མི་རི་ཀ་བའི་མི་མེར་སླེལ་ཡུལ་དང་ཀླུ་པོའི་སྒོ་བས་ལུགས་ཀྱི་རན་བླ་ས་མཆ་ཡང་ན་ལུགས་རྒྱུ་དེ་ཨེ་ཤེ་ ཡའི་ཀླུ་གཅེས་ཀྱི་འཕེལ་རིམ་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པ་དང་བསྟར་ནས་བཤད་ན་རྒྱུང་བ་ཞིག་མ་རེད་ཅེས་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

དེས་ན། ༡༩༡༥ ལོའི་ལྷ་བརྟུ་གཅིག་པའི་ནང་ བོད་ཀྱི་གྲུ་པ་ཅེ་བྱུང་བསྟན་འཛིན་དབང་པོ་དང་ལྷན་དུ་དབྱིན་ཇིའི་ལས་བྱ་ རྒྱ་ལན་ དང་ ཁི་ལ་འུ་ ཇེ་ ཨེ་ཤེ་ (Nolan and Claude White) གཉིས་ཀྱིས་སྤྲད་ཆ་བཤད་པའི་ནང་དོན་ལ་ལྷ་རྒྱ་ནི་རིན་ཐང་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་སྟེ། སྤྲད་ ཆ་འདི་ནི་བོད་དམག་གིས་འབྲས་ལྗོངས་ས་མཚམས་སུ་དབྱིན་ཇིས་བསྐྱངས་པའི་ས་མཚམས་རྩོད་འཇུག་པོ་ཞིག་བསྐྱེལ་ནས་བཅག་པ་དང་། དབྱིན་ཇིས་འབྲས་ལྗོངས་ཀྱི་ས་ཁོངས་སུ་བཅེ་བའི་ས་ཆ་དག་གོང་ (Giaogong)ཞེས་པར་ཡང་བསྐྱར་བོད་དམག་བཞག་པ་ཤེས་རྗེས་སུ་ བྱུང་བ་རེད། ཨ་ལེས་ཌུ་ཨེར་ ལེམ་བེ་ (Alastair Lamb) ཡིས་གྲིས་དོན། “རྒྱ་ལན་གྱིས་རང་གིས་བསྟན་འཛིན་དབང་པོ་དང་ལྷན་དུ་སྤྲད་ ཆ་བཤད་པའི་མཁུག་སྒྲིབ་བྱས་དོན་ལ། དག་གོང་ ཞེས་པར་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་མཐའ་མཚམས་ལྷ་སྤང་དེས་ནི་བོད་ཀྱི་ཀླུ་གཅེས་མཚོན་གྱི་ ཡོད་པ་དང་། དེ་ཉེ་ལམ་ གྲུ་པ་བ་སྤྱི་བྱུང་གསུམ་པ་དགྲུང་ན་མོན་པའི་རྒྱུ་གྲིས་ལུགས་རྩེ་ཆེར་བྱིན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བསྟན་ འཛིན་དབང་པོས་བཤད་དོན་ལ། བོད་མི་ཚོས་ཁོད་ཆོད་ཆབ་བྱས་ནས་དབྱིན་རྒྱ་གཉིས་ཀྱིས་གྲོས་བསྟར་བྱས་པའི་གྲོས་མཐུན་ཞིག་ལ་ཆ་ འཛིག་བྱེད་དགོས་པར་མི་འདོད་ལ། དེ་འབྲའི་གྲོས་མཐུན་དུ་འཁོད་པའི་མཐའ་མཚམས་སྒྲོར་སྒྲོང་སྒྲོང་བྱེད་རྒྱ་མིན་པ་རེད། འོན་ཀྱང་བོད་མི་ ཚོས་མཐའ་མཚམས་སྒྲོར་བོད་རང་གི་ས་ཁོངས་བསྟན་ནས་སྒྲོང་སྒྲོང་བྱེད་འདོད་ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། བསྟན་འཛིན་དབང་པོས་ནན་ བཤད་བྱས་དོན་ལ། “གྲོས་མཐུན་དེས་ཆ་རྒྱུ་དུ་བཞག་པ་ཅུམ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱིས་ས་ཆ་སྒྲོས་གཏོང་གི་མ་རེད།”ཅེས་བཤད་པ་རེད། །

དུས་ཚོད་འདི་ཅུམ་ལ་རྩོད་ཆེ་མྱེད་དུ་སྤྲད་མཁན་གྱི་ ཨེལ་ ཨེ་ ཨེ་ཤེལ་ (L. A. Waddell) གྱིས་བོད་ཀྱི་བཀའ་འཛོན་བཤད་སྒྲུ་ཞབས་པད་དང་ ལྷན་དུ་སྤོང་མོལ་ལན་མང་པོ་བྱས་པ་རེད། ལྷ་ས་ཏུ་ཀླུ་ཆབ་དེ་མོ་རྒྱའི་ཨམ་སྟན་དང་ངན་འབྲེལ་ཡོད་པ་ལ་མི་མང་ཁོང་ཁོ་ལངས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ནང་དུ་ཀླུ་གཅེས་ཀྱི་རང་ལུགས་གསར་པ་ཞིག་ལངས་པ་དེ་ཉ་ལམ་ཁོང་བརྒྱུད་ནས་ཁོས་ཤེས་པ་རེད། ཀླུ་གཅེས་ པའི་ལས་བྱ་ཆོད་ངོས་ནས། རྩོགས་ཁག་དེ་གཉིས་ཀྱིས་སྤྱི་ན་གཞོན་པའི་གྲུ་པ་བ་སྤྱི་བྱུང་གསུམ་པ་ལ་ཆོལ་བའི་ངན་བླ་ས་ཤིག་འདིང་།

¹⁶ ibid pg 215

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

བཞིན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་དང་། ཀླུ་ལ་མཇུག་དང་ཀླུ་ལ་ཆབ་ཆོ་ལ་ཁེ་མན་ཡོང་རྒྱུ་“ཡ་མཚན་པའི་རྣམ་པ་ཞིག”གི་ནང་དུ་ཀླུ་ལ་སྐྱེ་གོང་མ་བཞི་དགའ་ན་སྐྱབས་ནས་ཐོངས་པའི་ལས་དབང་འདི་ཀླུ་ལ་བཅུ་གསུམ་པས་ཀྱང་ཐུངས་ཡོང་བས་མས་པའི་དངངས་སྐྱག་བྱུང་བ་རེད། ཟེའལ་གྱིས་མཐུག་སྐྱོམ་བརྒྱབ་དོན།

“ད་ལྟའི་ཀླུ་ལ་རིན་པོ་ཆེ་ནི་ལུགས་སྒོལ་འདིའི་ནང་མི་འགོ་བའི་འགན་ལེན་བྱས་པ་རེད། དེ་ཡང་ལུང་པ་འདིའི་ནང་གི་གཞུང་ལ་རྒྱ་མིས་ཐེ་བྱས་རྒྱ་ཆེར་བྱེད་པ་ལ་མངོན་མེད་གྱིས་འགོག་ཆོལ་བྱས་པའི་ཁྲིད་དུ་བོད་ནང་དུ་མི་མང་ཆོགས་པ་ཡར་ལངས་བྱས་པའི་ལུགས་རྒྱེན་ལས་བྱུང་བ་རེད། མི་མང་ཆོགས་པ་དེས་ ཉ་ལས་པའི་གཞུང་ཆོལ་ཞིག་ལ་བརྟེན་ནས་ ཀླུ་ལ་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱེ་གཞོན་དེ་ཁོང་གི་སྐྱེ་གོང་མ་ཆེད་གོད་ཆག་གི་ལས་དབང་དེ་ལས་བསྐྱབས་ཤིང་། ཁོང་དང་བོད་གཞུང་དེ་རྒྱ་མིའི་སྒྲོར་ཐག་ལས་ཐོལ་བ་རེད། རྒྱ་འདིའི་ནང་ཀླུ་ལ་ཆབ་དེ་མོ་ཁྲི་ལས་གཞུགས་ནས་བཅོན་དུ་བཅུག་ཅིང་། ཡམ་ལྷན་དེ་ལྷན་མེད་དུ་བཞག་པ་རེད། འཇམ་ལོར་གྱིས། ༽

ཟེའལ་ནི་བཤད་སྤྱོད་སེམས་འགྲུལ་ཐེབས་བཅུག་ལ། ཁོང་ “རང་གི་གོ་གནས་མཐོན་པོ་དང་མཐུན་པའི་ཆོད་གྱིས་”ངོས་འཛིན་མ་བྱས་པ་དང་། ཁོང་དཔྱིན་ཟིའི་སྒོས་མོལ་ནང་ཞུགས་མ་བཅུག་པ་དེ་ནི། དཔྱིན་ཟིས་བོད་མི་ཆེད་ཡིད་ཆེས་འགྲུག་པའི་ “གོ་སྐྱབས་སྐྱོན་མེད་པ་ཞིག་ཤོར་བ་”ཡིན་པར་ཆོར་བ་རེད། ཟེའལ་གྱིས་བཤད་སྤྱོད་ནི་ “ཉ་ཅང་ཡ་རབས་དང་མཐུན་རྒྱ་ཅན་གྱི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། དཔྱིན་ཟིའི་དགའ་སྐྱོགས་ཤིག་ཡིན་པ་ཤེས་པ་རེད། བཤད་སྤྱོད་ཡིས་ཟེའལ་ལ་བཤད་དོན། ཁོང་གིས་རྩོམ་སྤྲོད་དུ་རང་གི་དུས་ཆོད་འཕྲོ་བརྒྱུག་ལ་བཏང་ཡོད་ན་ཡང་། ཁོང་གིས་སྤྲོད་སྤྱོད་ལ་ དཔྱིན་ཟིའི་ “ནག་ཉེས་དང་། དེ་བཞིན་ཉེན་རྒྱུ་པ་དང་མི་མེར་གྱི་ཁྲིམས་ཡིག་”གི་སྤྱོད་བསྐྱོར་ཤིག་འཁྲུང་འགོ་རྒྱ་ཡིན་པ་དང་། དེས་ཁོང་ལ་ཡིད་འགྲུལ་ཆེན་པོ་ཐེབས་འདུག ཁོང་གིས་བོད་ནང་གི་ཁྲིམས་སྒོལ་བཅས་བསྐྱར་གཏོང་འདོད་གནང་ཞིང་། དེ་ཡང་དྲུགས་གཞི་ཅན་དེས་རང་གི་ནག་ཉེས་ངོས་ལེན་མ་བྱས་བར་དུ་ཁྲིམས་གཅོད་བྱེད་པ་ལྟ་བུའི་རྒྱུའི་ལག་ལེན་གྱི་རྩིས་སྤྱོད་འབྲངས་ཡོད་པ་འདི་ཆོ་རྒྱུའི་ཆུལ་མང་པོ་ཞིག་མན་རྩལ་ལག་བསྟར་བྱེད་བཅུག་པ་རེད། ༽ལོ་ཆུང་བཀའ་བློན་འདིས་དགག་འོས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་བ་རེད།

དཔྱིན་རྒྱ་གཉིས་ཀྱི་འཁོན་འཛིན་ཡོད་པ་དང་བོད་མིའི་ཆོ་སྒྲིག་ཤོར་མེན་ལ་མ་སྤྱོས་པར་བོད་ཀྱིས་དཔྱིན་རྒྱའི་གོང་མའི་ཉམ་སེམས་ལ་བརྟེན་བཀྱར་མི་བྱེད་པ་དེ་ལོ་ངོ་བཅུ་པ་གསུམ་གྱི་རིང་རྒྱུན་འཛིན་བྱས་པ་འདི་ཤེས་པ་བྱེད་དགོས། རོ་མ་བཤད་ན་ ༡༩༠༧ བར་དང་ ཡུང་གི་ ཉ་སི་ལྷན་ཏི་ (Younghusband) ཡི་བཅན་འཇུག་བར་དུ་བོད་ཀྱི་རྩམ་ཆེ་བའི་རྒྱལ་གཅེས་ལངས་ཕྱོགས་འདི་ལ་འགྱུར་བ་བྱིན་མེད།

དཔྱིན་ཟིའི་བཅན་འཇུག་དམག་རྣམས་ནི་རྒྱ་མིག་གཤོངས་གོ་ཐེར་བའི་ས་ཆ་དེར་རང་གི་མེ་མདའ་བསྐྱར་མདའ་ཅན་དང་འབྲུལ་མདའ་བཅས་དང་། རྒྱུ་མི་ཆོ་སྤྲོད་ཀྱི་ ཡོངས་སྤྱོད་ཀྱི་ཆོས་པའི་གཡོ་བྱས་དང་བཅས་རྒྱ་ཆོད་ཁ་ཤིང་ལ་དེར་འཛོམས་པའི་བོད་ཀྱི་ལུལ་དམག་བདུན་བརྒྱ་ཕྱེད་གསོད་བྱས་པ་རེད། “ཆབས་ཆེན་གྱི་རྒྱུར་ཆོལ་པོག་བཞིན་དུ་འདེད་བོད་ཀྱི་དམག་དབུང་སྤྲོད་ཡང་བཀོད་འདོམས་འོག་གནས་སུ་བ་བྱུང་ཞིང་། ཁ་མར་འཁོར་ནས་ཐོས་འགྲོ་རྒྱ་དེ་ངོས་ལེན་མ་བྱས་པ་དང་། མེ་མདའི་ཆེ་གྱི་ལ་བརྟེན་ནས་ཉ་དམག་ཡོང་བ་སྒྲོན་འགོག་བྱས་པ་རེད།”¹⁷ ས་མ་མདའ་(?)དང་སྤྲོད་དམར་(?) གནས་རྒྱུང་། འཛམ་ཐང་(རྩ་འབྲང་?)བཅས་སྤྱོད་བའི་དེའི་རྩིས་འབྲེལ་གྱི་དམག་འཁྲུག་ཁྲིད་དུ་བོད་མི་སྤྱོད་ཐག་ཁ་ཤིང་གིས་རང་གི་ལུལ་གྱི་ཆེད་དུ་ཆོ་སྤྱོད་སྤྱོད་བཏང་བ་རེད་ལ། དམིགས་བསལ་གྱིས་རྒྱུང་ཆེ་རུ་བོད་དམག་གིས་དངོས་གནས་དཔྱིན་ཟིའི་དམག་དབུང་དེ་སྐབས་གཅིག་གི་རིང་ལ་མཐའ་བསྐྱོར་ནས་བཀག་པ་རེད། དེ་ནས་ཆོད་རྒྱུག་འདི་མཐུག་འགྲུལ་ཞིང་དཔྱིན་ཟི་སྤྱོད་ལ་བྱིན་ནས་ ༡༩༠༧ ལོའི་ཆུ་བརྒྱུད་པའི་ནང་བོད་གཞུང་ལ་བཅན་ཤིང་གྱིས་ཆེངས་ཡིག་འཛོག་བཅུག་པ་རེད།

བོད་མི་ཆོས་རྒྱལ་མཐུན་གྱི་ཐོག་ནས་ ༡༩༡༦ ལས་ ༡༩༠༧ བར་གྱི་གནས་རྒྱལ་རྣམས་ནི་རང་གི་དེར་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཁྲིད་ཀྱི་ལུ་དང་པོ་དེ་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་ཆོག་པ་ཞིག་རེད། དུས་ཆོད་འདིའི་སྐོར་གྱི་ཡིག་ཆ་པལ་ཆེ་བ་དང་། དེ་དག་གི་ཡང་མང་ཤོས་དེ་དཔྱིན་ཟིའི་ལས་བྱ་

¹⁷ དཔྱིན་ཟིས་བོད་ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པ། Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/Younghusband_Expedition

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

བ་དང་མཁས་པ་ཆོས་གྲིས་པ་དེས་ས་གནས་ཀྱི་འགོག་ཆོལ་དང་ཀླུ་ལ་གཅེས་རིང་ལུགས་ཀྱི་ནམ་པ་དེ་ལ་མཐོང་ཆུང་བྱས་ཤིང་། དེའི་ཆབ་ལ་དེ་ཆོ་ནི་བོད་མིའི་ལྷ་ཆུགས་དང་ནམ་ཉིན་ཡིན་པར་བརྟེན་པའི་ཡང་ན་ཆུང་གྲུ་ཡངས་ཀྱི་ནམ་པའི་ཐོག་ནས་བཤད་ན་ཕྱོགས་གཉིས་བར་དུ་གོ་ཚར་ཐེབས་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་བརྟེན་ཡོད་རེད། དུས་སྐབས་འདི་ལ་བྱུང་བའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་གཅེས་རིང་ལུགས་དང་བོད་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཀྱི་ངོས་འཛིན་དེའི་འབྱུང་ཁུངས་སྒྲོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པ་ཞིག་བྱུང་མེད་ལ། འདི་ཡོང་དགོས་པའི་རྒྱ་རྒྱུན་དང་ལུགས་རྒྱུན་གྱི་གནད་དོན་དག་ལ་དབྱེ་ཞིབ་བྱས་པ་ཞིག་ཀྱང་མེད། འདི་འདྲ་བའི་ཉ་ཅང་འགོར་འགྱུར་སུ་སོང་བ་ཞིག་རེད། རས་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་རབས་ཁོང་གི་འཕེལ་རིམ་འདི་དག་གི་འབྱུང་ཁུངས་སྒྲོར་ལ་ང་རང་གི་བསམ་འཆར་རེ་བྱུང་འདུལ།

དུས་རབས་ཉི་ལུ་བའི་མཇུག་ཏུ་སྤེལ་ས་སྐབས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ཁྱོད་ཡོངས་སུ་དེང་རབས་ཅན་དང་སྤྱི་ཚོགས་བསྐྱར་བཅོས། ཀླུ་ལ་གཅེས་ཀྱི་བསམ་སྒྲུབ་ཞིག་ཁབ་སྤེལ་གྱི་མགོ་ཆུགས་བཞིན་པ་དེས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་སྐྱེ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་དང་ཁོང་གི་ལས་བྱ་ཆོར་ལུགས་རྒྱུན་ཐེབས་ཡོད་སྤྱིང་བ་རེད། དཔེར་ན། རྒྱ་གར་དུ་ཐུང་ལྷུ་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་བཅོས་བསྐྱར་ལས་འགུལ་ (the Bengal Renaissance) ཡོད་པ་རེད་ལ། མན་རྩའི་རྒྱ་ནག་ཏུ་རང་སྤྱོད་སྤེལ་བའི་ལས་འགུལ་ (the Self Strengthening (Ziqiang) Movement) དང་ཐོང་ཞི་བསྐྱར་ལངས་ (the Tongzhi restoration) ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཉི་ཉོང་དེ་བཀས་བཀོད་རྒྱུ་འཛིན་ནས་དེང་རབས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཅིག་ཏུ་བསྐྱར་བའི་མེ་ཐེ་བསྐྱར་ལངས་ (the Meiji Restoration) ཞེས་པ་དེས་དབུས་ཤར་དང་ཤར་ལྷོ་ཨེ་ཤ་ཡ། རྒྱ་ནག་ རྒྱ་གར་བཅས་ཀྱི་ནང་གི་ཀླུ་ལ་གཅེས་པ་དང་བཅས་སྐྱར་བ་ཆོར་ལུགས་རྒྱུན་ཐེབས་པ་རེ་བཞིན་ ཉ་ལམ་ཉན་ཉན་ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་དེ་ལ་སྐུ་ལྷག་ཐེབས་ཡོད་པ་རེད། ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་སྐྱེ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་སྐུ་གཞོན་འདི་ཉིང་ནི་མེ་ཐེ་ཉི་ཉོང་(Meiji Japan)ལ་ཐུགས་སྤང་ཡོད་པ་མ་ཟད། དེས་ཁོང་གི་ཐུགས་འཕྲོག་ཡོད་པའི་གནས་ཚུལ་དེང་ཆོས་ཤེས་ཀྱི་ཡོད། རང་ཉིང་མན་རྩའི་ཞོང་མ་ལ་དཀའ་འཛོལ་འཕྲད་བཞིན་པ་ལ་གཞིགས་ནས་བཤད་ན། ༡༩༤༥ ལོར་ཉི་ཉོང་དང་རྒྱ་ནག་བར་གྱི་དམག་འཁྲུག་ནང་རྒྱ་ནག་ལ་མམ་ཉེས་ཆེན་པོ་བྱུང་བ་དེས་ཁོང་ལ་ཐུགས་སྤང་འཕེལ་བ་ཞིག་ཉན་ཉན་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་གིས་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་དག་པའེས་ཆ་བ་ཁྲི་སྐུལ་དང་མི་གཞན་གཉིས་ཉི་ཉོང་དུ་སྒྲོབ་སྒྲོང་བྱེད་དུ་བཏང་བ་རེད་ལ། དེ་ནི་ཁོང་གིས་བོད་མི་བཞི་དབྱེན་ལུལ་དུ་སྒྲོབ་སྒྲོང་བྱེད་དུ་བཏང་བ་དེ་ལས་ཆེས་སྤྲ་བ་ཞིག་རེད། ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ ༡༩༠༩ ལོར་པེ་ཅན་དུ་ཡོད་སྐབས། ཁོང་གིས་ཉི་ཉོང་དུ་ཐེབས་སྐྱེའི་འཆར་གཞི་བཙོས་ནང་། མན་རྩའི་ཞོང་མ་གྲོངས་པས་རྒྱུན་བྱས་ནས་རང་གི་འཆར་གཞི་དེ་ཕྱིར་འཐེན་གནད་དགོས་བྱུང་བ་རེད།

སྐར་ཁྲ་རལ་སི་ རྟེལ་ (Sir Charles Bell) གྱིས་ཁོང་ནི་ “བོད་ཀྱི་མི་དམངས་ཀྱིས་གདན་འདྲན་ཞུས་ནས་ལྷ་ས་ལ་འཕྲོ་མཁན་གྱི་ཡུ་རོབ་པ་ཐོག་མ་”དེ་ཡིན་ཞེས་གྲིས་པའི་སྐབས་དེར། ཁོང་གིས་གཅིག་བྱས་ན་དེའི་སྔོན་དུ་ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་ཉི་ཉོང་བ་ ཉ་མ་ ཅོ་གན་(Tada Togan)དང་ ཨའོ་གི་ རུན་ཀྲོ་ (Aoki Bunkyo) གཉིས་ལྷ་སར་ལྷ་སྐོར་དང་གནས་སྤྱོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་གདན་ཞུ་བྱས་པ་དེ་ཤེས་ཀྱི་མེད་པ་རེད། ཆོས་ལུགས་མཁས་པ་ཉ་མ་ཡིས་ལོ་བཅུའི་རིང་ལྷ་སར་སྒྲོབ་སྒྲོང་བྱས་ཤིང་། ཨའོ་གི་ཡིས་རྒྱ་གར་ཀྱི་ལི་ཀྱ་ཉ་གོང་ཁྲིར་ནས་སྐུ་ཞབས་སྤྱོད་ཐེ་ཏུ་ནི་(Fujitani)ནས་ཐོབ་པའི་ཤེས་ཡོན་སྐོར་གྱི་དེབ་སྤྱིར་བཏང་བ་དང་ཉི་ཉོང་གི་སྒྲིག་དེབ། དམག་མིའི་ལག་དེབ་བཅས་བསྐྱར་བ་རེད། ཁོང་ནི་ “ཉི་ཉོང་གི་གསར་ཤོག་འཕྲོར་བ་དང་དབྱེན་ཡིག་གི་གསར་འགྱུར་གྱི་སྤྱོད་བསྐྱས་”རིགས་ཀྱི་ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་སྐུན་གསན་ཞུ་བའི་ “ཕྱི་ཀླུ་ལས་དོན་ཐད་ཀྱི་སྒྲོབ་སྤྱོད་པ་གཙོ་བོ་”དེ་ཡིན་པ་རེད། ཉི་ཉོང་བ་གཞན་པ་ཞིག་ནི་ལུ་རུ་སུ་དང་ཉི་ཉོང་གི་དམག་འཁྲུག་སྐབས་ཀྱི་དམག་མི་ཐུང་བ་དང་རྒྱ་ཀྱི་དམག་མིའི་མཐོ་སྒྲོབ་ཀྱི་དགོ་ཀན་ལྷ་སུ་ཇི་རོ་ ལྷ་ཇི་ལྷ་ (Yasujiro Yajima) ཡིན་པ་དང་། ཁོང་ལ་བོད་དམག་གི་རུ་ཁག་ཆེ་ཤོས་དེ་ལ་སྒྲོང་བརྟེན་སྒྲོང་བའི་འགན་སྤྲད་པ་རེད། འདི་ནི་དབྱེན་རིའི་ལམ་ལུགས་དོ་སྤྱོད་མ་བྱས་པའི་གོང་ལ་ཡིན་པ་རེད། ཉི་ཉོང་གི་གོང་མ་སྟེ་ཇི་ ༡༩༡༩ ལོའི་ཆུ་བ་ ༡ ཆོས་ ༣༠ ཉིན་གྲོངས་པའི་སྐབས་དེར་ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་ཐུང་ལྷ་ཆུག་བཏང་བ་རེད། ཉི་ཉོང་དང་བོད་ཀྱི་འབྲེལ་བའི་ཐད་སྟེ་འཁྲིད་ཆོས་པ་པོ་ཞིག་ལྟར་ན། “ཀྱི་ཀླུ་ལ་བ་སྐྱེ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་” ཁོང་གིས་གོང་མ་འདིས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ནང་པའི་རང་བཙན་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཅིག་གི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་དབུ་འཁྲིད་གནད་བ་དེར་རྟེན་སུ་ཡི་རངས་གནད་བ་རེད།”¹⁸⁾

¹⁸ Berry Scott, Monks, Spies and a Soldier of Fortune: The Japanese in Tibet, St. Martin's Press, New York, 1995.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

ཡིན་ན་ཡང་། གཟུལ་བ་སྐྱ་ཐེང་བཅུ་གསུམ་པ་དང་དབུ་འཁྱིད་གཞན་པ་དཔེར་ན་བཤད་སྒྲ་ལྟ་བུའི་ཀླུ་ལ་ཞེན་དང་བཙོས་སྒྲུང་གི་རྣམས་སྟོབས་
དེའི་བག་ཆགས་སད་དུ་འཇུག་པའི་ཤུགས་རྒྱུན་སྤེལ་དེ་ནི་དངོས་གནས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རང་ཞིག་མིན་པ་དེ་ཤེས་དགོས་པ་རེད། དེ་ནི་གཟུལ་བ་
རིན་པོ་ཆེ་སྐྱ་ན་པ་བའི་སྐབས་སུ་རང་གི་པ་ཡུལ་དང་ཁད་ཉེ་བའི་སྤྱི་པོ་ཞིག་སྟེ་བུ་ར་ཡཱ་ཉི་ (Buriat) ལྷན་ཡིན་པའི་སྐྱ་མ་ངག་དབང་རྡོ་རྗེ་
(Agvan Dorjiev) ལྷན་བྱུང་ནས་ཡོད་པ་འདྲ།

Figure 5 རྡོ་རྗེ་ཡིག

མོད་གི་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ནང་གི་རྡོ་རྗེ་ཡིག་གི་ཆེད་གནས་བབ་དེ་ལ་ད་བར་དུ་
འདང་ངེས་ཀྱི་ངོས་འཛིན་ཞིག་ཐོབ་མེད་ལ། དེའི་རྒྱ་མཚན་ནི་དབྱིན་ཇིའི་གསར་འགྱུར་
དང་ཡིག་ཆ་དེ་ཆོས་དུས་ཉལ་ཏུ་ཁོང་ནི་མུ་རུ་སུའི་སོ་བ་ལྷས་ངན་ཞིག་ཡིན་པར་བཙོས་
ནས་འགྲེལ་བཤེད་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་ནི་ ༡༩༢༣ ལོར་ཐོག་
མར་ལྷ་ས་ལ་འབྱོར་ཅིང་། འབྲས་སྤངས་དགོན་པར་ཆོས་ཁྲུགས་ཀྱིས་དགེ་བཤེས་ཀྱི་
མཚན་ཉགས་སྤངས་པ་རེད་ལ། ཁོང་གི་བོད་མིང་ལ་ངག་དབང་ལྷོ་བཟང་ལྷ་ཞིང་། ཁོང་ནི་
གཟུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱ་ན་གཞོན་པ་འདིའི་མཚན་ཞབས་བདུན་གྱི་ཁོངས་སུ་ཚུད་ཡོད་
བརྟེན་ཏུན་ཏུན་ཏུ་ལས་པའི་མཁས་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད། ༡༩༤༤ ལོར་ཁོང་ནི་
གཟུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་དགེ་ལྡན་དང་ཡིད་བཟན་འཕེར་བའི་གྲོགས་སོ་ཞིག་ཆགས་ཤིང་།
དེ་ནས་ལོ་ངོ་བཅུ་འདི་རིང་ཁོང་གིས་གཟུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་དང་“འབྲེལ་ཐབས་མེད་པའི་
ཞབས་ལུ་བའི་”ཞབས་འདེགས་ལུས་པ་རེད། དེའི་ལན་དུ་གཟུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ངོས་
ནས་ཁོང་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་“ལམ་སྟོན་པ་ངོ་མ་ཞིག་དང་སྤང་སྟོབ་པ་”ཞིག་གི་གཟིགས་
མཐོང་གནང་བ་རེད།¹⁹⁾

གཟུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱ་གཞོན་འདི་ལ་འཛམ་གླིང་གི་ལོགས་སམ་ཡང་ན་ཀླུ་ལ་སྤྱིའི་ཆབ་སྲིད་ནང་ལས་ཀ་གྲེད་ཚུགས་སྐོར་ལ་ཏ་ལམ་མཁྱེན་
རྒྱ་ཅི་ཡང་མེད་སྲིད་མོད། རྡོ་རྗེ་ཡིག་གི་རྣམས་ཐར་འབྲི་མཁན་རྣོན་ སི་ནེ་ལིང་ (John Snelling) ལྟར་ན། ཁོང་གི་དགེ་ལྡན་ནི། “ཏ་ལམ་
འཛམ་གླིང་གི་མི་ཞིག་ཡིན་ཏེ། ལྷོས་འཛིན་གི་ཐོག་ནས་ཤེས་ཡོན་བཟང་པོ་ཐོབ་ཡོད་ཅིང་། དབུས་ཨེ་ཤ་ཡའི་ནང་འབྲེལ་བཞུགས་རྒྱ་ཆེར་གནང་
བ། ད་དུང་སྤྱང་པོ་དང་སྤང་དོར་དབྱེ་འབྲེད་མཁས་པ། བག་ཐོ་བ་དང་བཙུན་པ་ཞིག་ཡིན་པ་རེད།” དུས་འདིར་ཁོང་དང་ཐུག་སྤྱོད་བའི་ཡུ་རོབ་
པ་ཞིག་གིས་ ཁོང་གི་མཁྱེན་རྒྱ་དང་རྣམས་སྟོབས། དེ་ལས་ཀྱང་ཁོང་གི་ཐུགས་རིག་ངར་མ་དེས་“ཁོང་ནི་རྒྱབས་ཆེན་གྱི་དབུ་འཁྱིད་ཅིག་དང་
རྒྱབས་ཆེན་གྱི་འབྲེལ་བཞུགས་པ་ཞིག་ཡོང་རྒྱུ་ཡིན་མིན་ལ་དྲིགས་པ་མི་འདུག”ཅེས་བཤེད་འདུག”²⁰⁾

¹⁹ Markov.S., “Tibetskye Chetki” (“Tibetan rosary”). P 101, Prostor (Alma-Ata), No 1, 1976.

²⁰ Ular Alexander, ‘The Policy of the Dalai Lama’, pg 42-43. Contemporary Review, No 87, January-June 1905

Figure 6 ༡༩༡༣ ལོའི་བོད་སྐད་མཛུགས་ཡིག

རྫོ་ཐེ་ཡི་བ་ཀྱི་ “དེང་རབས་དང་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་བསམ་སྒྲུབ་གནས་བབ་དེ་”ཁོང་གི་རྒྱ་ཆེ་བའི་འགྲུལ་བཞུད་ནས་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྐུ་ཆབ་གནང་ནས་མུ་རུ་སུའི་རྒྱལ་ས་མེན་ཏི་ བི་ཏར་སི་ལྷག་(St. Petersburg)ལ་མེབས་ཡོད་པ་རེད་ལ། ད་དུང་སྤེ་རེ་སི་དང་ལོན་ཏོན། དེ་བཞིན་རྒྱ་གར་དང་རྒྱ་ནག་གི་གྲོང་ཁྱེར་ཆེ་ཁག་ལ་མེབས་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་ནི་སྐབས་འདིའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཐེང་ཆའི་དཀྱིལ་ན་ཡོད་དེ། ཁོང་ནི་ལྷ་སའི་ནང་གི་དབང་ཡོད་ལྷན་ཆེད་སྐོར་ཁག་གི་དབྱེ་བོ་ཆགས་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར། ད་དུང་དབྱིན་ཇིས་མུ་རུ་སུའི་སོ་པར་བསམས་ནས་དབྱེ་ཡི་འདུལ་ཤེས་བཟུང་ཡོད། ད་ལྟའི་ཆར་ཁོང་ནི་ཕྱི་རྒྱལ་སོ་པ་མིན་མོད་སྐད་བོད་གཉིས་རྒྱ་ནག་ལས་རང་བཅན་བཟོ་ཆེད་མངོན་གསལ་དོན་པོ་དང་འབད་བཅོམ་ཆེན་པོས་དཀའ་ལས་བརྒྱབ་པའི་རྒྱལ་གཅེས་པ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་སྤྱིར་བཏང་གིས་ངོས་ལེན་བྱེད་པ་རེད། ཁོང་ནི་ཕྱི་ལོ་ ༡༩༡༣ ལོའི་ཟླ་བ་ ༡༢ ཆེས་ ༡༩ ཉིན་མིང་རྟགས་བཀོད་པའི་བོད་སྐད་མཛུགས་ཡིག་རྩོམ་མཁན་ལྟེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ཡང་འདིར་བཞིན་འོས་ལ། ཆེང་ས་ཡིག་དེས་ལུང་བ་འདི་གཉིས་ཀྱི་རང་བཅན་གྱི་གནས་བབ་དེ་གསལ་པོར་བསྟན་ཡོད། སྐད་ལུ་ཡིག་གི་ཆ་རྒྱ་ཆེ་མ་དེ་ཉེ་ཆར་ཉིད་ཡོད་ཅིང་ཟླ་བ་ཁ་ལས་ཀྱི་གོང་དུ་ང་ལ་དེའི་ངོ་བཤུས་པར་མ་ཞིག་ཐོབ་བྱུང་།

རྩོམ་འདི་ནི་མི་སྣ་ལ་མཚན་ཅན་འདིའི་སྐོར་ལ་ཞིབ་ཆགས་ཀྱིས་སྤྲོད་མོལ་བྱེད་ས་ཞིག་མིན་མོད། འོན་ཀྱང་ཁོང་ནི་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐུ་གཞོན་དེའི་རང་བཅན་དང་ཡར་ཐོན་གྱི་དགོངས་ཚུལ་འདི་བསྐྱེད་པ་ལ་གལ་འགངས་ཆེ་བ་དང་། དེ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་རྒྱལ་རབས་ལ་བཟོ་དབྱིབས་ཐོན་རྒྱུར་རྩལ་པ་ཆེན་པོ་ཞིག་བཏོན་ཡོད་པ་རེད། རྫོན་ སི་ཞེ་ལིང་གིས་དབུས་ཨེ་ཤ་ཡའི་རྒྱལ་རབས་མཁན་གྲགས་ཅན་ ཨ་ལེས་ཏ་ཨེར་ ལེམ་ལི་ (Alastair Lamb) དང་ལྷན་དུ་སྐད་ཆ་བཤད་སྐབས་ཤིག་ལ། “གལ་སྲིད་རྫོ་ཐེ་ཡི་བ་དུས་ཆོད་འདི་ལ་སྤེབས་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་ན། བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་ཁ་ཕྱོགས་འདི་ངོ་མ་ཉ་ཅང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བཞིན་བྱུང་ཞེས་བཤད་འདུག།

མཐའ་མ་དེར་བོད་རང་གི་འདས་པའི་དཔེར་བཞིན་དཀའ་ལས་བོད་ཀྱི་ “རྒྱལ་ཞེན་པའི་”བསམ་སྒྲུབ་འདི་སྤང་ཡོད་སྲིད་པ་འདི་ཡང་བཅིས་མེད་བྱེད་མི་རུང་། དཔེར་ན། སྤེ་སྲིད་པག་མོ་གྲུ་བས་ བོད་དུ་སྐག་པའི་དབང་བསྐྱར་མགོ་ཉིང་སྤྱོད་པའི་རྒྱ་མིས་སྐད་བོ་ཡོན་རྒྱལ་རབས་མགོ་ཉིང་མ་སྤྱོད་གོང་གི་ལོ་བཅུའི་སྤྱི་ལ་རེད། །དེར། ཤེས་བཞིན་དུ་བོད་ཀྱི་བཅན་པོའི་དུས་སྐབས་དང་འདྲ་བའི་སྐད་བོ་དང་ཁ་བྲལ་བའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ངོ་མོ་གསལ་ར་བ་ཞིག་འཇུགས་ཐབས་བྱས་པ་རེད། སྐད་བོའི་ཉེས་ཆད་ཀྱི་ཁྲིམས་རྩལ་མོ་དེ་ཆོ་བཅིས་མེད་བྱས་ཤིང་། བཅན་པོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་ཁྲིམས་ཡིག་དེ་ཆོ་བསྐྱར་ལེན་དང་བཅོས་ལེན་བྱས་པ་རེད། བག་མོ་གྲུ་བས་གནའ་བོའི་གྲོན་ཆས་རྣམས་སྤར་ཡང་ལྷངས་ཤིང་།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

“ལོ་གསར་གྱི་སྐབས་སུ་དཔོན་རིགས་ཆེ་ཁག་གིས་སྔོན་གྱི་བཅན་པོ་དག་གི་སྲོན་ཆས་གོན་དགོས་པ་བཅོས་པ་རེད།”²¹ ལག་མོ་གྲུ་པའི་
སྤེ་སྤྱང་གཉིས་པས་ལྷ་ས་རྩ་ཚོང་ཁ་པའི་སྔོན་ལམ་ཆེན་མོའི་སྲོན་བདག་བྱས་པ་རེད་ལ། འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ལོ་གཅིག་གི་ནང་གི་དུས་སྔོན་ཆེ་ཤོས་
དེ་ཆགས་ཤིང་། ལུང་པ་འདིའི་ས་ཆ་གང་ས་དང་ཕྱི་རོལ་བཅས་ནས་མཛུགས་བྱས་པ་སྔོན་ཐོག་མང་པོ་འཛོམས་པ་རེད། སྔོན་
ལམ་ཆེན་མོ་ནི་ཆོས་ཕྱོགས་ཀྱི་རྒྱ་ཆེ་བའི་མཛད་སྒོ་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་། དེ་ལ་ད་དུང་ཆབ་སྲིད་དང་དཔལ་དོན་ཐད་ཀྱི་གལ་ཆེའི་ནམས་པ་ཡོད་པ་
དེ་རྒྱ་ཆེ་ཞིང་བཟག་མཛད་ས་བཟ་བའི་ཁྲིམ་སྔོན་དང་རྩ་སྤྲིག་ཁོང་དུ་བཞགས་སྔོན་གྱི་དེས་བོད་མི་དམངས་ལ་བོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་དང་
བོད་ཀྱི་རོ་བོ་མཆོན་པའི་ཆོར་བ་ཞིག་འཛོག་རྒྱུ་ཞབས་འདེགས་སྐབ་ཡོད་པ་རེད།

བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཅིག་ཚུགས་པ་ལ་རམ་བཏེགས་པའི་ཤུགས་རྒྱན་དང་མིག་དཔེ། མི་སྣ་བཅས་སྤྱ་ཆོགས་པ་འདི་ཆོ་ཆང་མ་ནི་སྟོལ་
ཏེ་སི་ཐེན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་ནང་དམིགས་བསལ་གྱིས་ཆད་པའམ་ཡང་ན་གཡོལ་ཐབས་བྱས་ཡོད་པ་རེད། དེ་ཡང་ཁོང་གིས་རང་གི་ཀླུ་ལ་རབས་དེ་
དབྱེན་རིས་བོད་ལ་འབྲེལ་ལམ་གྱི་མང་གཞི་བཙུགས་པ་དང་ཆབས་ཅིག བོད་མི་ནམས་ཀྱིས་ལུང་པ་གཞན་སུ་ལའང་འབྲེལ་བ་མི་བྱེད་རྒྱུར་
ནན་ཏན་བྱས་པའི་རྒྱུ་ཀྱི་ཕྱི་ལོ་༡༩༡༣ ལོ་ནས་མགོ་བཙུགས་སྐབས། བདེན་པ་ལས་ཐག་རིང་པོ་མ་བཟུང་བའི་ངང་ནས་དོན་འདི་སྐབས་བྱུང་གི་
ཡོད་པ་རེད།

སྟོལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་ ༡༩༡༣ ལོའི་གོང་གི་གནས་ཚུལ་དག་གི་རྒྱུ་རྐྱེད་སྤྱིར་བཏགས་ཤིག་བཞག་ཡོད་ཀྱང་། བོད་དེང་རབས་ཅན་འགྲུལ་པ་ལ་དེ་
དག་གིས་རུས་པ་ཐོན་པའི་ཚུལ་བཞག་མི་འདུག རོ་མ་བཤད་ན་སྟོལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་དུས་སྐབས་འདིའི་གནས་ཚུལ་ཅུ་དུ་བཏོན་པ་ནམས་
ནི་མོངས་དང་ནམ་རྟག་དང་སྐྱུ་འབྲུལ། དེ་བཞིན་ཉམས་ཆག་བཅས་ཀྱི་ཁོངས་སུ་བཞག་པ་ནམས་རེད། སྟོལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་ཀླུ་ལ་ཆབ་དེ་མོའི་
“རྟོག་ཁྲ”དེ་གི་ཀླུ་ལ་ཆབ་ཀྱང་པ་འདིས་ཉལ་ན་ཁོང་གི་སྤྱན་ནམས་ཀྱིས་ཉལ་བཟུབ་ནས་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱེ་ན་གཞོན་པ་འདི་
བཟོངས་ཅིས་བྱས་པ་དེ་ཤེས་ནས་བཅོན་འཇུག་བྱས་པ་རེད་ཅེས་བརྗོད་འདུག སྟོལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་ དེ་མོ་ནི་“ཁོང་མ་གྲོངས་བར་དུ་ཐངས་
ཀྱི་སྟོན་ཆེན་པོ་ཆུས་བཀའ་བ་ཞིག་བཏུམས་ནས་བསད་པའི་དགྲོགས་གཏམ་”ཁོངས་སྐྱེལ་མེད་པ་ལ་གཞི་བཅོལ་ནས་བཤད་འདུག ཡིན་ན་ཡང་
བཀའ་ཤུགས་གིས་ཉེས་ཅན་པ་ནམས་ལ་སློག་སློག་གཏོང་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་དེར་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བཀག་གཞན་པ་དེ་བརྗོད་རྒྱ་ཆད་
ལུས་ཤོར་འདུག་པ་ནི་ཁྱད་མཆར་པོ་ཞིག་རེད། འདི་ནི་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་སློག་ཁྲིམས་གཅོད་པ་བཀག་གཞན་པ་དེ་ཡོངས་གྲགས་ཀྱི་དཔེ་
མཆོན་ཐོག་མ་དེ་ཡིན་སྐབས་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཐོག་ནས་གལ་ཆེན་པོ་རེད། གནད་དོན་འདིའི་སྐོར་ལ་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་བཞེད་སྟེགས་བརྟན་པོ་
གནང་བ་བརྟན་ནས་ཁོང་གི་ཀླུ་ལ་སྤྱི་དུ་ཁྲིམས་ལུགས་ཐག་གཅོད་ཟླ་ན་མེད་པ་ཞིག་འཇུགས་རྒྱ་བྱུང་བའི་སྐོར་ངས་དེ་སྔར་ཙམ་ཞིག་གི་ནང་
ཁྲིས་ཡོད་པ་འདི་ལྟར།

“༡༩༡༣ ལོར་འཁྱུལ་བ་སྐྱེ་བཅུ་གསུམ་པས་སློག་ཁྲིམས་གཅོད་པ་དང་དེ་བཞིན་གྱི་ “གཏུག་རྩུབ་དང་རྒྱན་ལྡན་མིན་པའི་”ཉེས་ཆད་ཀྱི་
རིགས་ཅུ་འགོག་བྱས་པ་རེད་ལ། དེས་ཉལ་མ་བོད་འདི་ནི་འཛམ་གླིང་ནང་དེ་ལྟར་བྱེད་པའི་ལུང་པ་དང་པོའི་གས་སུ་ཚུད་བཙུག་པ་རེད། སི་ཐེ་
རེར་ལྷན་རྒྱུ་(Switzerland)ཡིས་ ༡༩༣༡ ལོར་སློག་ཁྲིམས་གཅོད་པ་མཆོམས་འཛོག་བྱས་པ་དང་། དབྱེན་རིས་ ༡༩༤༥ ལོར་དང་། ཟླ་
རན་སི་ཡིས་རང་གི་ཉེས་ཅན་པའི་སློག་ཁྲིམས་མཐའ་མ་དེ་ ༡༩༡༡ ལོར་བཅད་ཡོད་པ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀ་ཀླུ་ལ་ཁབ་དང་། དམིགས་བསལ་གྱིས་
ཏེམ་མེ་སི་(Texas)མངའ་སྡེའི་ནང་ལ་ཆ་བཞག་ན། མཐའ་ན་ལོ་ཆད་མ་ལོན་པ་དང་། ཡང་ན་རིག་འཆོ་མ་ཐེན་པའམ་སེམས་ཁམས་མ་
འཆར་བའི་རིགས་ཀྱང་“སློག་གཅོད་རྒྱུ་སྟེགས་”སྟེང་ངམ་ཡང་ན་དེ་ལས་གཞན་པའི་ནམས་པ་གང་ཡོད་ཀྱང་དེ་ལ་མི་གཏོང་བའི་འགན་ལེན་
གང་ཡང་མེད་པ་རེད། རྒྱ་ནག་ནང་ཁོང་ཆོས་སང་ཉིན་ཟེར་བ་ཞིག་མེད་པའི་ཚུལ་དུའམ་ཡང་ན་ཉལ་མས་པའི་ངང་ནས་འདི་ལག་བསྟར་བྱེད་
པ་རེད། ཡིན་དང་ཡིན། ༢༠༠༡ ལོའི་ཀླུ་ལ་སྤྱི་དུ་ཉེས་ཡངས་ཆོགས་པས་གསལ་བསྐྱགས་ཤིག་གི་ནང་དུ་ “འདས་པའི་ཟླ་བ་གསུམ་གྱི་ཡུལ་ལ་
རྒྱ་ནག་ཏུ་སློག་སློག་བཏང་བའི་མེའི་གྲངས་འབོར་ནི་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུམ་གྱི་རིང་ལ་འཛམ་གླིང་ས་ཁུལ་གཞན་ཡོངས་ཀྱི་སློག་ཁྲིམས་

²¹ Shakabpa, Tsepon W.D. Tibet: A Political History, Yale University Press, 1967.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

བཅད་པའི་གྲངས་འཁོར་ལས་མང་བ་འདུག་ཅེས་གྲིས་ཡོད།

ཀློལ་ཁྲི་སི་ཐེན་གྱིས་ དབྱིན་ཇིའི་ཀླུ་ལ་ལས་སྟོན་འོག་བོད་དུ་དེར་རབས་དམག་མི་དང་ཉིན་རྒྱུ་པའི་དབྱང་ཁག་བཅུགས་པའི་སྐོར་གླེང་འདུག་ལ། དབྱིན་ཇིས་བོད་ཀྱི་ཉར་འཕྲིན་གྱི་སྐུད་པ་གསར་དུ་འཕྲུལ་ཅམ་གྱི་རོགས་རམ་བྱས་པ་བཤད་འདུག་མོད། དེ་ཆོ་ཆང་མ་ལ་བོད་མི་ཆོས་དབྱལ་སྤྱད་པ་དེ་བཞིན་མི་འདུག ཁོས་ད་དུང་ཞོར་འཕྲིན་སུ་ལྷ་སའི་ནང་གི་སྒྲིག་ཁང་བཅུགས་པ་དེ་གླེང་འདུག ཀློལ་ཁྲི་སི་ཐེན་གྱིས་ ༡༩༡༩ ལོའི་རྗེས་སུ་བྱུང་བའི་དེར་རབས་བཤད་སྐབས་དབྱིན་ཇིའི་ཤུགས་ཀྱིན་སྒྲིབས་པའི་སྐོར་ལ་སྒྲ་འབྲེན་བྱེད་ཀྱི་ལ་ཁོ་རང་འབྲུན་ནས་ཡོད་ལ། ད་དུང་ཡར་རྒྱས་པའི་ཆེ་བ་ནི་ “... ལུ་བ་ཤོགས་པའི་(དབྱིན་ཇི་)སྒྲིག་ཆས་དང་གྲོན་ཆས། ཤུགས་སྒོལ་དཔེར་ན་ར་མངར་མོ་དང་ལག་པ་གཏོང་བ། དེ་བཞིན་བ་སྒོལ་དང་རྟ་ཐོག་སྒོ་ལོ་ཅེ་བ་སོགས་དཔེ་ལེན་བྱས་...”པའི་ཚུལ་བཞིན་དེད་ཅེས་སྒྲ་ཆུང་བྱས་ཡོད།

ཀློལ་ཁྲི་སི་ཐེན་གྱིས་བོད་མི་རང་ངོས་ནས་བཅུམས་པའི་བཅོས་སྒྱུར་དང་དེར་རབས་ཅན་གྱི་སྐོར་བཞིན་རྒྱ་ཆད་ལུས་ཤོར་ཡོད་པ་རེད། རྒྱ་འབྲུག་ལོའི་བོད་རྒྱ་དང་པོའི་ཆོས་བརྒྱད་ ཉེ་མོད་སོག་ཆེད་ས་ཡིག་ལ་མིང་རྟགས་བཀོད་ནས་རྒྱ་བ་གཅིག་གི་རྗེས་སུ་ཉིན་མཁུལ་དབང་བཅུ་གསུམ་པ་ཆེན་པོས་བོད་རང་བཅན་གྱི་བསྐྱགས་གཏམ་སྒྲེལ་གནད་བ་རེད། ལོ་རྒྱུས་རང་བཞིན་གྱི་བསྐྱགས་གཏམ་འདིའི་ནང་ཁོང་གིས་ད་དུང་བོད་ཀྱི་ཞིང་པ་སྐར་པ་ཆོས་ས་ཞིང་སྟོང་པར་ལྷག་ཡོད་པ་རྟམས་ལ་ཞིང་སྟོང་འདེབས་ཆོག་པ་དང་། ཞིང་བཏབ་ནས་ཐོག་མའི་ལོ་འགའི་རིང་ལ་དབྱ་ཁལ་བསྐྱ་རྒྱ་མིན་ཞེས་གསུངས་ཡོད་པ་རེད། བསྐྱགས་གཏམ་འདིའི་ནང་ད་དུང་ཁོང་གིས་ལྷག་སྤྱད་སྐོར་གྱི་ཆོག་དུམ་ཞིག་ཡོད་པ་དེར་མཁུལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོད་ས་གང་སར་སྟོན་པའི་རིགས་གསར་འཛུགས་དང་། ད་དུང་ཤིང་སྟོང་སྒྲ་ཆོགས་དང་ཤིང་རྒྱའི་རིགས་བདག་ཉར་བྱེད་དགོས་སྐོར་ནན་བཤད་གནད་བ་རེད།

སྤར་ ལཱ་ལ་སི་ རེལ་ (Sir Charles Bell) གྱིས་ མཁུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་བཅུ་གསུམ་པས་བོད་ཀྱི་ཞིང་པ་ཆོར་རོགས་འདེགས་བྱེད་སྤྱད་ལུ་ལོན་རྟམས་ཆག་ཡང་བྱེད་པའི་ལས་འཆར་ཆེན་པོ་ཞིག་སྤེལ་བའི་སྐོར་གྲིས་འདུག་ལ། རེལ་གྱིས་ལྷ་སའི་ཤེའི་ཁོ་རྩ་གསར་པ་དེར་ཤིན་ཏུ་གཙང་མེལ་བྱས་པའི་གནས་སྤངས་ཀྱི་འོག་ནས་བཅོང་དགོས་པའི་སྐོར་ཡང་གླེང་འདུག འདི་ནི་གཅིག་བྱས་ན་དབྱིན་ཇིའི་རྒྱ་གར་ནས་དཔེ་སྤངས་པ་རེད་ལ། ཉིན་ལྷར་ཁོ་རྩའི་ས་ཆ་དེ་ལ་གཙང་མ་ཡིན་མིན་ལྟོག་བྱེད་པ་སྒོས་མེད་ཐོག་ ད་དུང་བཅོང་ཤེས་ཡང་ན་ཤིག་མེ་རེ་བཞིན་གྲོང་ཁྱེར་དོད་མ་ལས་ཁང་གིས་བརྟག་དབྱུད་བརྒྱད་ནས་མ་བཅོང་སྟོན་ལ་བཅོང་ཆོག་པའི་བཀའ་འཁྲུག་ཐམ་ག་ཞིག་ལེན་དགོས་པ་རེད།²²

འབྲུ་བསྐྱེལ་དོད་མ་ལས་ཁང་གི་ཐོག་ནས་ཞིང་པ་དགོས་མཁོ་ཅན་ཆོར་ཟ་འབྲུ་སྤྱད་མེད་དུ་བྱན་གཏོང་བྱེད་རྒྱའི་ལས་འཆར་ཞིག་ཀྱང་མགོ་བཅུགས་པ་རེད།²³ ཞིང་པ་ཆོས་སྟོན་ཐོག་སོས་པ་ནས་འབྲུའི་སྐྱེས་ཆགས་བཅུ་བྱར་ཞིག་ཆོན་པའི་རྒྱ་ཁ་གསལ་བཅེད་སྟོན་དགོས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༢༠ ལོར་མཁུལ་བ་རིན་ཆེས་རྫོང་གི་ལས་ཁང་སོ་སོར་གཞི་རིམ་སློབ་གྲྭ་འཛུགས་དགོས་པའི་བཀའ་རྒྱ་བཏང་བ་རེད། ཁོང་གིས་ད་དུང་རྫོང་ཆང་མ་ལས་སྟོན་བཀའ་རྒྱ་ཞིག་གནད་ནས་ལྷ་བ་དང་མོ་བ་ཆོས་མི་སེར་ལ་བྱང་མིན་མགོ་སྐོར་གཏོང་བ་འགོག་པ་དང་། དེ་འབྲེལ་སྐབས་ལ་སྤྱི་ཆེན་ཆོ་ལྷ་འབབ་རྒྱ་འགོག་པའི་ཆེད་དུ་རྟོག་ཞིབ་བྱེད་དགོས་གསུངས་པ་རེད།

དེ་ནས་ ༡༩༡༩ ལོར་བཅུགས་པའི་ལྷ་སའི་སྤྱན་རླེང་ཁང་ཡོད་པ་རེད། དེར་དམག་ཁོངས་དང་དགོན་སྡེ། དེ་བཞིན་རྫོང་ཁག་སྤྱི་ཆོགས་ནས་སློབ་མ་ ༡༥༠ བསྟར་བྱས་པའི་དགྲའི་ཡུན་ལ་བོད་ཀྱི་སྲོལ་རྒྱུན་གྱི་སྤྱན་སློབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། སློབ་སྦྱོང་ཐོན་མཆམས་ཁོང་ཆོ་རང་རང་གི་ས་གནས་སུ་ཕྱིར་སྒྲིག་གིས་སྤྱན་བཅོས་ཀྱི་མཐུན་འགྱུར་ཞུ་གི་ཡོད་པ་རེད།

²² འའི་ཨ་མ་བཀའ་མཁོར་སྤེལ་གས་སྒོ་སྤྱི་ལྷ་སྤྱད་དབང་དང་གླེང་མོལ་བྱས་པ།

²³ ར་རམ་ས་ལར་སྤྱི་ཆེད་དབང་འགྱུར་མེད་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ། ༡༩༩༩ ལོའི་རྒྱ་གསུམ་པའི་ཆོས་ ༡༩ ཉིན།

སྤྲུལ་ཅིས་ཁང་གིས་ད་དུང་བྱིས་པ་དུས་མིན་འཆི་རྒྱུ་ཆབས་ཆེ་བ་དེ་ལ་བཅས་ཐབས་ལག་བསྟར་བྱས་པ་རེད། འདིའི་ཆེད་དུ་ “བྱིས་པ་ཉེར་སྤྲོད་” ཅེས་པའི་འཆར་གཞི་མགོ་བཙུགས་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ས་ཁུལ་གང་སའི་རྫོང་དཔོན་ཡོངས་རྫོགས་ལ་རྫོང་ནང་གི་བྱིས་པ་སྤྲུལ་ཆད་ཐོ་འགོད་བྱེད་ཕྱོགས་ཀྱི་ལམ་སྟོན་འབྲེལ་བ་རེད། གནས་ཚུལ་དེ་ལྟ་སའི་སྤྲུལ་ཅིས་ཁང་ལ་བཏང་བ་དང་། དེ་ནས་ ཅིས་འབྲས་དང་འོས་འཆམས་ཀྱི་སྤྲུལ་བཅས་བྱིས་པ་རེ་འདི་ཆེད་དུ་གྲ་སྒྲིག་བྱས་པ་རེད། “འདི་ཆོ་ནི་བོད་ཀྱི་རྫོང་དགུ་བཅུ་གོ་དུག་ཆང་མར་གཏོང་གི་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བོད་ཀྱི་བྱུང་མཉམ་ཅིག་གིས་རང་གི་བྲན་ཐོར་བཀོད་འདུག མོས་ད་དུང་ “བོད་ཀྱི་སྤྲུལ་ཅིས་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་མཁུན་རབ་ཞོར་བྱ་ཡིས་བྱིས་པ་ཉེར་སྤྲོད་ཅིས་པའི་དེ་བ་ཅིག་བཅམས་པ་དེའི་ནང་བྱིས་པ་གསོ་ཐབས་དང་དེ་ཆོའི་བདེ་ཐང་སྐོར་ཁོ་ན་སྐྱེད་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བྲིས་འདུག²⁴⁾

བྱིས་པ་གཏོར་ཕྱོགས་ཀྱི་རིག་པ་འདི་ནི་ཆ་ཆང་སྟོལ་རྒྱུ་ཡིན་པ་དང་། གཞུང་གི་མཐུན་རྒྱུན་ཀྱི་ཆོད་བཀག་ལ་བརྟེན་ནས་འདིའི་གཞི་རྒྱ་ལ་ཆད་བཟུང་བྱས་ཡོད་མིན་ནའང་། ཞབས་འདེགས་འདི་ནི་བོད་གཞུང་གི་མངའ་འོག་ན་ཡོད་པའི་བྱིས་པ་ཆང་མ་ལ་རིན་མཉམ་དུ་སྤྲོད་ཀྱི་ཡོད་པའང་སྐྱེད་འོས་པ་ཞིག་རེད། སྤྱིད་བོད་རྫོང་དཔོན་ཀྱི་བྱ་ཡིས་ང་ལ་བརྫོང་གསལ་ལ། མཐའ་ན་རྒྱ་ནག་དམར་ཕྱོགས་པའི་དབང་འོག་དུ་འོར་ནས་ཀྱང་ལོ་ཁ་ཤས་ཀྱི་རིང་ལ་སྤྱིད་བོད་རྫོང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་རང་རང་གི་ཅིས་འབྲས་དང་སྤྲུལ་ཐུང་བ་རེ་བཅས་ལྟ་ས་ནས་འབྲོར་བ་དེ་བྲན་ཀྱི་འདུག་ཅེས་བརྗོད་བྱུང་།²⁵⁾

སྟོལ་ཁྱེ་སེ་ཐེན་བྱིས་ “དགོན་པའི་སྡེ་ཁག” གི་དགག་བྱ་བྱས་པ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་གཞུང་གིས་རྒྱང་ཅེ་དང་ལྟ་ས་ཅུ་དེ་བྱིན་ཟིའི་སྟོབ་བྲ་འཇུགས་མ་ཐུབ་པའི་སྐོར་སྐྱེད་འདུག ཡིན་ན་ཡང་སྤྱི་ཆོགས་ཁོང་གི་སྤྱིར་བཏགས་པོས་རང་གི་སྤྱིར་དོན་དང་རང་གི་ལུང་པའི་མ་འོངས་པའི་ཆེད་དུ་བྱུང་བའི་བྱིས་པ་ཡོན་ཏན་གྱི་ཆོད་པོ་ཡིན་པ་དེ་ལེས་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་རྩོམ་ཁྲིའི་སྤྱི་དང་བཀའ་སྟོན་སྤྱུག་དུ་ཡོད་པའི་དེ་བྱིན་ཟིའི་སྟོབ་བྲ་དག་དུ་བཏང་བའི་བདེན་དོན་འདིའི་སྐོར་ཅེ་ཡང་བརྗོད་མེད། ངས་རྩོམ་ཁྲིའི་རྫོང་ཁོངས་གང་སར་ཡོད་པའི་དེ་བྱིན་ཟིའི་སྟོབ་བྲ་བརྒྱུད་ཅམ་གྱི་ནང་དུ་སྟོབ་སྤྱོད་བྱས་པའི་སྟོབ་མ་བརྒྱ་དང་དུག་ཅུའི་མིང་སོ་ཉ་དུང་ཆར་མཉམ་དེ་ཞིག་བཙོ་ཐུབ་པ་བྱུང་། རོ་མཆར་བ་ཞིག་ལ་དེ་ཆོའི་མང་ཆེ་བ་ནི་སྤྱི་དག་གི་བྱིས་པ་ཡིན་ན་ཡང་། ཆོང་པ་དང་མི་སེར་དུགས་མའི་བྱིས་པ་ཡང་མང་པོ་ཡོད་པ་དེ་རེད། ལྟ་སའི་ནང་གི་རྒྱན་ཅེད་མཁན་གྲགས་ཅན་ཉ་འབངས་དུགས་མ་ཞིག་གི་གསོ་སྤྱུག་ཅིག་བཀའ་སྟོན་སྤྱུག་གི་སེན་ཁྱེ་ ཨ་ཟླ་སེ་ཉེན་ (St Augustine) ཀྱི་སྟོབ་བྲ་ལ་སྟོབ་སྤྱོད་ཆེད་བཏང་བ་རེད། འདི་མིང་མོའི་ཁོངས་ཀྱི་སྟོབ་མ་ 36 ཅམ་ཞིག་བྱ་མོ་རེད། སྟོབ་སྤྱོད་འདིའི་རིན་གོང་ནི་བྱིས་ཆང་ཆོར་དཔག་ཆོད་ཀྱིས་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཁུར་པོ་ཞིག་ཡིན་མོད། ཁོང་ཆོས་དེ་ནི་གལ་ཆེ་བ་དང་རིན་ཐང་སྤྱོད་འོས་ཤིག་ཡིན་པར་ངོས་འཛིན་བྱས་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

དགོན་པའི་སྡེ་ཁྲིའི་དཔུང་ཁག་གིས་གཞུང་གི་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྟུར་བའི་འབད་བཙོན་ལ་བར་ཆད་བྱས་མིན་ལ་མ་གྟོས་པར། བྱངས་འཕོར་འཕེལ་བཞིན་པའི་བྱིས་ཆང་སྤྱིར་བཏགས་པོ་མང་པོ་ཞིག་ནི་རང་ངོས་ནས་མགོ་བཙུགས་ཏེ་དེང་རབས་ཅན་དང་འགྱུར་བཅས་ཀྱི་ཕྱོགས་ལ་བསྟོད་བཞིན་པ་དེ་གོང་གསལ་དེ་དག་གིས་མཆོན་གྱི་ཡོད་པ་འདྲ་ཞིང་། ཀླུ་ལ་རབས་མཁན་ཞིག་ལ་མཆོན་ན། ལོ་རྒྱུས་ལ་བསྟུར་ཞིབ་བྱེད་པའི་སྤྲུལ་སྤྱོད་དབང་བསྟུར་མཁན་ནས་ཡང་ན་གཞུང་གི་བྲུང་འབྲས་ཉ་ཡང་ན་འཕྲས་ཤོར་ཏེ་དེ་གཙོ་བོར་འཛིན་པའམ་ཤས་ཆེ་བའི་ཐོག་ནས་བལྟ་བ་ནི་ཞོར་འཕྲུལ་ཅིག་རེད། རྒྱ་རན་སེའི་དེ་བ་ཐེན་སྟོབ་བྲ་(annales school)ཞེས་པའི་རྒྱུ་རབས་སྟོབ་ཆོས་ལོ་བརྒྱའི་གོང་ནས་ང་ཆོར་བསྐབས་པ་མི་བཞིན། རྒྱ་ཆེ་ས་ནས་སྤྱི་ཆོགས་ནང་གི་འགྲུལ་སྤྱོད་ཁག་དང་དེ་བཞིན་སྤྱི་ཆོགས་རང་བཞིན་གྱི་འགྱུར་བའི་འཕེལ་ཆ་སྟེ། ཆང་མ་གནས་ཚུལ་དུགས་མ་ཡིན་མོད་མིའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ཞིབ་ཆས་ཐུག་པ་དེ་དག་ནི། ཀླུ་ལ་རབས་སྟོབ་སྤྱོད་ཁོང་དུ་གནད་འགག་ཏེ་ཆེ་བ་མིན་ཅུང་ཏེ་ཡོད་དགོས་པ་རེད།

²⁴ Yuthok Dorjee Yudon, House of the Turquoise Roof, Snow Lion Publications, Ithaca NY., 1990.

²⁵ 1994 ལོར་རྒྱ་རན་སེ་ལར་བྲག་མཐོན་བྱས་པ་རྒྱལ་མཆོན་ལ་སྐྱེད་མོལ་བྱས་པ།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

བོད་མི་ཚོས་རང་གི་བྱིས་པ་རྒྱུ་ལ་ལོང་ཆད་མཐོ་བའི་དབྱིན་ཇིའི་སློབ་སྦྱང་སྦྱོང་བྱེད་པའི་ཀླུ་མཆན་གཅིག་ནི་ ༡༩༣༠-༣༠ བར་དེར་བོད་ནང་དུ་དཔལ་འབྱོར་གྱི་འཕེལ་ཀླུ་སྐབས་ཆེ་བ་ཞིག་ཕྱིན་པ་དེས་འབྲེལ་བཤད་ཀྱིས་རུང་བ་ཞིག་རེད། ཉི་ཉོང་གི་མཆོད་མཁའ་གིས་ཨོ་སི་ཀྲེ་ཅི་ལི་ཡ་ (Australia) ཡི་འབྲེལ་ལམ་བཀག་པ་ལ་བརྟེན་ནས་ཨོ་སི་ཀྲེ་ཅི་ལི་ཡ་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་བལ་རིགས་ཀྱི་དགོས་མཁོ་འཕར་བ་དང་། དེས་བོད་ཀྱི་ཚོང་པ་འབྲེལ་ཡོད་རྒྱུ་ལ་ཚུལ་མེད་པ་ལོང་གི་ལོ་རྒྱུས་དང་དེ་བཞིན་ཚོང་ལམ་དུ་འཕེལ་བའི་མི་ཚང་མ་ལ་དཔག་ཆོད་ཀྱིས་ལམ་སྟོང་ཡོད་པ་ཞིག་བཟོས་པ་རེད། བདུན་གཅིག་གི་ལོང་ཚུལ་ལ་དཔག་བོད་ཀྱི་བལ་ཆོང་སྟོར་གྱི་ཡིག་ཆ་ཞིག་བཞག་པ་དེར་བལ་ཆོང་འདྲིའི་རྒྱ་ཁྲིན་ཐད་ཆོད་དཔག་ལས་འགོངས་པ་དང་ཉ་ལས་བའི་ཨང་གྲངས་བཀོད་འདུག ད་ལྟ་དཔལ་ལྷན་ཆ་དེ་རྟེན་མ་གྱུ་མོད་དཔལ་ལྷན་མར་ཚུལ་འདྲིའི་ནང་འདུག་གི་ཡིན།

འཛམ་གླིང་དཔག་ཆེན་གཉིས་པ་ཡིས་ཀྱང་བོད་འདི་རུབ་སྟོགས་ཀྱི་ཆོང་ཐོག་ཐོན་མཁའ་ཆེད་སྟོ་འབྲེད་པའི་དཔལ་འབྱོར་གྱི་སྐུལ་འཁུགས་ཆེན་པོ་ཞིག་སྤྲད་ཡོད་པ་རེད། བོད་ཀྱི་ཆོང་པ་ཆོས་ཆོང་ཐོག་དང་སྐུ་ལེགས་ཀྱི་ཐོན་མཁའ་དག་རྒྱ་གར་ནས་ཉོས་ཏེ་རྒྱ་ནག་གི་སྟོ་རུབ་དུ་གོ་མིན་ཏར་གིས་ཉི་ཉོང་འགོག་ས་དེར་དཔག་ཆོད་ཀྱི་ཁེ་བཟང་དང་བཅས་བཅོངས་པ་རེད། ཆོང་ལམ་དུ་འཕེལ་བའི་མི་ཚང་མ་སྟེ། སྐུ་བྲག་རྒྱུ་ལ་དང་ཞིང་པ། རྟ་ཐེལ་པ། མགོན་ཁང་ཉར་མཁའ། དེ་བཞིན་ཆོང་པ་ཆེན་པོ་རྒྱུ་ལ་ཆོང་འདིས་ཁེ་བཟང་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། དུས་དེར་ཡུ་ལྷན་གྱི་བྱང་སྟོགས་འཇར་ཡུལ་(Lijiang)སྟེ་ཆོང་ལམ་འདྲིའི་མཐའ་མའི་འབབ་ཆོགས་གཙོ་བོ་དེར་སྟོན་མཁའ་གྱི་མི་ཅར་ རྟོ་ལར་ཉི་ (Peter Goullart) ལྟར་ན། “རྟ་ཐེལ་གྱི་འགྲུག་བཞུད་འདི་ནི་ “དམིགས་བསམ་དང་ཉ་ལས་དགོས་པའི་དངོས་པོ་ཞིག་རེད་”ཅེས་བཞུད་འདུག

རྟོ་ལེག་སི་(Rolex)ཆུ་ཆོད་བཟོ་བྱའི་འགན་འཛིན་གྱི་ལོ་ ༡༩༣༠ ཞེ་གྲངས་ནང་དངོས་སུ་བཀའ་ཁྲོན་སྐུ་བྱུང་བསྟོད་ནས་འཛམ་གླིང་གི་ཁྱག་ཀྱོག་ས་ཁུལ་འདི་ནས་ཆོང་དེ་ལྟ་ས་ལ་བསྐྱར་གི་ཡོད། ་དེར་ཁོའི་ཆུ་ཆོད་ཀྱི་དགོས་མཁོ་སྟོ་བྱར་འཕར་བ་དེ་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱས་ཤིང་། “...དེ་ནས་འདི་ནི་ཁོང་གསེབ་རྒྱུ་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པ་ཤིས་ཉ་ལས་པ་རེད།”²⁶ ་ འདི་འདྲ་བའི་ཆོང་གི་འཕེལ་ཀླུ་ཤིག་ནི་སོག་ཡུལ་དང་ཤིན་ཏུ་ལ་དྲགས། འབྲུག་ཡུལ། མཐའན་བལ་ཡུལ་ལ་ཡང་བྱུང་མ་སྟོང་པ་རེད།

སྟོ་བྱར་གྱི་དཔལ་འབྱོར་འཕར་སྐབས་འདིས་སྐུ་བྲག་དང་ཆོས་པའི་གཞུང་འདྲིའི་ལ་རབས་ཀྱི་གཤེས་ཀ་ཉམས་ཆག་དུ་འགྲོ་ཆུ་ལ་འཁུགས་ཆེན་ཐེབས་ཡོད་དམ། མ་མཐའ་ལ་ཡང་བོད་ཀྱི་མཁས་པ་རྒན་པ་ཞིག་གིས་ང་ལ་བཤད་དོན་ལ། གཞུང་ཞབས་གྲལ་རིམ་ནང་གི་དཔལ་འབྱོར་གསར་པ་དང་། སྟོ་ལ་རྒྱ་གྱི་བཟང་སྟོང་དང་བསམ་པའི་འབྲེད་སོ་ཉམས་བཞིན་པ་དེ་ཆོ་ནི། ༡༩༡༩ ལོ་དང་མི་འདྲ་བར་ ༡༩༥༠ ལོར་ བོད་དཔག་གིས་ལས་འགན་སྟོ་བོར་སྐབ་པ་དེ་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་སྲིད་པ་རེད་ཅེས་བཞུད་བྱུང་། ད་དུང་ང་ལ་བཞུད་དོན། དཔལ་འབྱོར་གོང་འཕེལ་དུ་སོང་བ་འདི་དང་དེའི་རྒྱུ་འབྲེལ་གྱིས་དགོན་པ་དང་སྐྱ་བྱ་ཁག་ལ་སྟོར་མོ་སྐེབས་པ་དེས་གལ་སྲིད་ཉམས་ཆག་དུ་སོང་བ་ཞིག་བཟོས་མེད་དཔལ་དུ་བཏང་ན་ཡང་། མ་མཐའ་ལ་ཡང་དགོན་པའི་བཅའ་ཁྲིམས་དང་སྟོག་ཟ་རུལ་སྤངས་ཐད་ནས་འཕུས་ཤོར་ཞིག་བྱུང་ཡོད་རེད་ཅེས་བཞུད་བྱུང་། རྟ་སྟོང་གི་རྟོག་ཁ་ལ་ཡང་དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྒྱ་ཆེན་ཞིག་རྒྱུ་དུ་ཡིབ་བའམ་ཡང་ན་བྱུར་ན་ཡོད་པ་ཞིག་སྲིད་དམ། རྟོ་ལ་ཉི་མེན་གྱི་ “སྐུ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ།” ཞེས་པའི་དེབ་འདི་ལ་དེ་འདྲའི་དཔལ་འབྱོར་དང་སྟོ་ཆོགས་ཀྱི་འབྲེལ་བཤད་ཐད་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་པའམ། ཡང་ན་བསམ་ཞིབ་བྱེད་པ། མཐའན་སྟོགས་རེ་ཅུ་ཞིག་ཀྱང་མ་བྱུང་བ་ནི་ཁོའི་དེབ་དེའི་ཉ་ཅང་ཉམས་ཐག་གི་ཆ་ཞིག་རེད།

མཐའ་མཇུག་དེར་ རྟོ་ལ་ཉི་མེན་གྱི་ཤོག་ངོས་ཁྱད་མཆར་བདུན་བརྒྱ་དགུ་བརྒྱ་ཡོད་པའི་དེབ་མཇུག་སོ་དེས་སྐུ་བྲག་པར་གྱུར་པ་ནི་བོད་ཀྱི་ཀླུ་ལ་རབས་དེ་རྒྱུང་དང་ས་གནས་རང་བཞིན་ཅན། གལ་ཆེད་ཁྱད་ཆོས་མེད་པ་ཞིག་བཟོས་པ་དེ་རེད། ལོ་རྒྱུས་དང་གནས་ཚུལ་ཉ་ཅང་འདེམས་གསེས་ཀྱིས་བཀོད་པའི་ཡིག་མཛོད་ཆེན་པོ་འདིས་བཞག་པའི་ཆོར་སྤང་ཡུན་རིང་འདུག་པ་དེ་ནི་རྒྱ་མིས་བོད་ལ་དབང་བསྐྱར་བྱེད་པ་ནི་བརྟོག་མེད་ཅིག་ཡིན་པ་ཉ་ལོན་ན་ཡང་རྟོ་ལ་ཉི་མེན་གྱིས་གཤམ་གསལ་འདི་དག་ཐད་ཀར་མི་བཞུད་རྒྱུར་གཟབ་གཟབ་བྱས་ཡོད། ་དང་།

²⁶ D.S. Kansakar Hilker, Syamukapu; the Lhasa Newars of Kalimpong and Kathamandu, Vajra Publications, Kathamandu, 2005.

ཁྱུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

མོད་ནི་ནང་ཁྱལ་གྱི་ལུས་བཞག་ལགས་སྐྱེ་ལ་བརྟེན་ནས་ཡི་བཀྲའ་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་རྒྱལ་རབས་སྐྱེ་བཙོས་པ་མཛད་སྲིད་པ་ལྟར། རྒྱ་ནག་གིས་མོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་པ་དང་དེ་ལྟེན་གྱིས་ལུང་པ་དེའི་ནང་ཕྱོག་ཕྱོག་དང་གཏོར་བཞིག་ཐེབས་པ་ནི་སྤྱི་ཅན་དང་འབྲུད་པ་ཙམ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་རྒྱ་ནག་གི་སྤྱོན་གང་ཡང་མ་རེད་ཟེར་བ་དེ་རེད།

ལྷ་རྒྱལ་གྱི་ངོས་ནས་བསྒྲིག་ཏུ་མེད་པ་ཡིན་ནམ།

ངས་འདིའི་མྱེད་མུ་ཚུགས་བྱེད་གྱི་མེད་མོང་། མཐའ་ན་དེ་བ་འདིའི་འབྲེལ་བ་མཛོད་ཁ་བྱང་སྒྲ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་(Demise of the Lamaist State)ཞེས་པ་འདིས་ཀྱང་རྟོག་ཏེ་སི་ཐེན་གྱི་དེ་བ་འདིའི་ཤུགས་བསྐྱར་གྱི་ལྷ་ཚུལ་དེ་མཉུན་དུ་འདེད་པའི་ཆོར་སྤང་ཞིག་བྱུང་། ཨོག་སི་རྫོར་ཏེ་(Oxford English Dictionary)ཡི་དབྱིན་ཡིག་ཆེག་མཛོད་དུ་མིང་ཆེག་ “demise”²⁷ ཟེར་བ་ནི་འཆི་བའི་(death)གནས་བབ་ཅིག་ཡིན་ལ། དེ་ནི་དབང་ཆ་དང་བདག་དབང་། ཡང་ན་ས་བདག་བཟེ་བསྐྱར་གྱི་སྐབས་སུ་འབྱུང་བ་ཡིན་ཞེས་མཛོད་འདུག རྫོ་གཞེ་ཏི་(Roget) ལག་དེབ་ཆེག་མཛོད་དུ་མིང་ཆེག་འདིའི་མིང་གི་རྣམ་གྲངས་ལ། ཤི་བ། ཆོ་ལས་འདས་པ། གཉིད། སེམས་གྱི་ངལ་གསོ་སོགས་བྲིས་འདུག སྤྱིར་བཏང་བྱས་ན། ལྷང་པ་ཞིག་གི་ནང་དུ་འཁྱུར་བ་དེ་དལ་པོར་བྱིན་པ་ཞིག་དང་། དེའི་རྒྱ་བྱིན་ཡང་སྤྱིར་བཏང་གིས་སྒྲ་ཆོགས་པ་ཞིག་སྟེ་མགོ་འབྲིད་ཉམས་རྒྱུད་དུ་སོང་བ་དང་། དཔལ་འབྱོར་གྱི་རྟོག་འཛིང་། སྤྱི་ཆོགས་བརྟན་མྱིང་མེད་པ། བང་ཁུལ་གྱི་འགལ་རྒྱ་ཡོད་པ་བཅས་གྱི་སྐབས་དོན་དང་འབྲེལ་ནས་མིང་ཆེག་འདི་བེད་སྤྱོད་བྱེད་པ་རེད། དེ་ལྟར་ན། ཨོ་སི་ཏེ་རོ་ཏེན་གྱི་རི་ཡུན་གོང་མ་(the Austro-Hungarian Empire) ཤི་བ་ཞེས་བཤད་ན་འགྲིག་ཡོད་མོང་། ལྷ་རྩི་འཇར་མེ་རྒྱུ་(Nazi Germany)ཡིས་བཅན་འཛུལ་བྱས་སྐབས་ཅེག་གི་སི་ལོ་ཕྱི་ཡུ་(Czechoslovakia)ཤི་བ་ཞེས་བཤད་རྒྱུ་ནི་ཉར་ཉར་མི་འགྲིག་པ་ཞིག་ཆགས་གྱི་རེད་ལ། རྒྱ་མཚན་དེས་ན་རྒྱ་ནག་གིས་བཅན་འཛུལ་བྱས་ཡོད་དུས་པོད་ལ་ཡང་དེ་ལྟར་ཆགས་གྱི་ཡོད། “སྒྲ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་”ལ་རྩི་བྱུང་དེ་འབྲེལ་བ་མཛོད་བྱེད་པ་ལ་དེ་ལས་འོས་ཆེ་བ་དང་ཉག་ཉག་འགྲིག་པའི་མིང་ཆེག་ནི་ “དམར་གསོད་” དང་ཡང་ན་ “བཅོམ་བ་” ཡང་ན་དེ་ལས་ཀྱང་ལེགས་པ་ “ཅ་གཏོར་”ཞེས་པ་རྣམས་རེད།

འདི་འདྲའི་ཁྲད་པར་ལ་ཨ་ཏྱི་ལ་ཁ་པོ་འཛུགས་ཅིང་པ་ཞིག་ཡིན་པར་མི་འདོད། ༡༩༣༩ ལོར་ཨི་ཏ་ལི་ཡིས་ཨི་ཐིའོ་བི་ཡ་ (Ethiopia) ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པའི་རྗེས་དེར་དབྱིན་ཇིའི་བློས་ཆོག་མཉམ་འཇུག་མི་ ལཱ་ལོ་ཁོ་ཤི་ མེག་མི་ལེན་ (Harold Macmillan) ཉེད་པར་བར་ སྡོད་སྤྱི་འཇུག་ (back-bencher) སྤྱི་ཁོ་དེ། རྒྱུས་བབ་ ཅས་པའི་ཆོག་མཉམ་པར་ལ་ཡི་གེ་ཞིག་བཏང་ནས། དབྱིན་ཇི་དང་རྒྱ་རི་མིའི་ ཕྱི་འབྲེལ་སློན་ཆེན་ ཉོ་རྩེ་དང་ལེ་མེལ་ (Hoare/Laval) རྒྱ་ཉེས་ཀྱིས་ ཉེ་མི་ལིའི་བཅན་དཔོན་ རྒྱ་མོ་ལི་ལྷོ་ (Mussolini) ལ་ འཕྲིག་པས་འཇུག་སྤྱི་ཁོ་དེ། གནད་དོན་ཕྱི་ལོ་འདི་ནང་ཨི་ཏ་ལི་ལ་ལ་སློན་ཅི་ཙམ་ཡོད་པ་དེ་ཙམ་ཞིག་ཨི་ཐིའོ་བི་ཡ་ལ་རྒྱལ་ས་ལ་ཡོད་པར་ སློན་པའི་སྐར་མའི་སྡོད་པ་ལ་རོ་ཆོལ་བྱས་པ་རེད། དབྱིན་ཇིའི་བློས་ཆོག་མཉམ་འཇུག་མི་ལེན་གྱི་ཆོག་གྲུབ་མཐའ་མ་དེས་དངོས་གནས་གོ་རྟོགས་ སྤེལ་ཡོད་དེ། “ང་དམར་གསོད་བཏང་བའི་མི་ཞིག་གི་དྲུང་འཇུག་མཐའ་སློ་ལ་བཅར་མ་སྤྱོད་། འོན་ཀྱང་ངས་དེ་འདྲའི་མཐའ་སློ་ཞིག་ལ་ཤི་ མཐའ་དང་གསོད་མཐའ་བར་གྱི་ཁྲད་པར་ཉོག་ ཙམ་ཞིག་འབྱེད་དགོས་པའི་བསམ་སློ་གཏོང་གི་ཡོད།” ཞེས་བྲིས་འདུག།

མི་གཅིག་གིས་ལྷ་རྒྱུ་ལེན་པར་བརྗེ་སྒྲེང་དུས། མི་དེས་ཁྱིམ་མཚན་གྱི་ཚྭ་ནས་ བོང་མ་གཟར་ (the Czar) དང་བོང་མའི་གཞུང་གི་
ཆབ་མྱིང་ཁོར་བརྒྱལ་ཅན་དང་བརྒྱལ་ཤོར་དེས་གསུང་བརྗེ་ཡོང་དགོས་པའི་ཆ་ལྷན་བརྒྱན་པ་ཤིང་ཅས་བརྒྱན་ཆོག ཡིན་ན་ཡང་བོད་མི་
ཆོས་བཅོན་འབྲུག་ཡོང་དགོས་པའི་ཆ་ལྷན་དེ་ཆོ་བརྒྱན་མེད་པ་ནི་དེ་ཆོས་གསལ་པོར་གསུང་དགོས། བོད་མི་ཆོས་ཉན་ཉན་བཅོན་འབྲུག་པ་ལྷན་
འཁོག་ཆེད་དམག་འཁྲུགས་ཀྱི་ཚད་ནས་གཞིག་ལ་ཡག་གཤེད་ལྡན་ཡོད་ཀྱི་ཤིང་། མོས་ཡིན། ཡིན་ན་ཡང་། བོད་ཆོས་བཅོན་འབྲུག་ཡོང་དགོས་

²⁷ དཔྱིན་ཡིག་གི་ Demise ཞེས་པའི་ཆོག་པའི་ལ་སྟེ་འབྲོ་ཞིག་གི་འཆི་བའི་(Death)སྐབས་དང་། ཆོག་ས་ལྟེ་ཞིག་འཛོར་ཞིག་གས་འབྱས་ཤོར་ལ་ཕྱིན་པ། ཁ་ཆེས་ས་
དང་པག་རྒྱ་ལ་པ་རྟེན་ནས་པ་དག་དབང་བཟེ་ཡོན་གྱི་སྐབས་པ་རས་པ་འབྱུག་པར་པག་དབྱུག་ Death ཞེས་པ་ལ་འབང་འཆི་པ་ཅས་པ་ཡིན་པར་དོས་པོ་གང་ཞིག་ཅ་
མོར་དུ་གྲུ་དཔའི་གནས་སྐབས་ལ་མོར་པ་མོར་དབྱུག་མོར་ འཛོར་ནི་སྐབས་པ་སྐར་ཕྱིས་འཆི་བའི་དོན་ལ་སྐར་ཡོད། དགེ་རབ་ཀྱིས།

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

པའི་རྒྱ་རྒྱུན་བསྐྱུན་མེད། འདི་གཉིས་ཀྱི་བར་དུ་གནས་པའི་ཁྲུང་པར་ཡོད། དཔག་འཁྲུག་གོང་གི་པོ་ལྷན་ཏེ་(Poland)དང་ ཅེག་གི་སི་ལོ་མི་ ཡུ་(Czecholovakia)ལ་མཆོན་ན་རང་རང་གི་འཕུས་ཤོར་གྱི་ཆ་ཡོད་མེད་ལ་དོགས་པ་ཡོད་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། ཆོད་ལྷན་གྱི་རྒྱལ་ རབས་སྤྲོ་བ་སུ་གང་གིས་ཀྱང་ད་བར་དུ་དེ་ཆོན་ནི་ལྷ་ཇི་ལོ་བཅན་འཛུལ་དེ་ཁྲིམས་མཐུན་ཡིན་པར་སྒྲུབ་བྱེད་དམ་ཡང་ན་ཁག་འགའ་བྱེད་ས་ཞིག་ ཏུ་བེད་སྤྱོད་བྱེད་ཅིས་བྱས་མེད།

ད་དུང་པོ་ལྷན་ཏེ་འི་སི་མང་ལ་ཉ་ལམ་འཇར་མི་རྒྱུ་རྒྱལ་ཁབ་དང་གྲངས་མཉམ་པའི་དཔག་མི་ཡོད་པ་རེད་ལ། ཅེག་གི་སི་ལོ་མི་ཡུ་ལ་མཆོན་ན་ དཔག་སྒྲོབས་ཆེན་པོ་ཅམ་མ་ཡིན་པར་ཡུ་རོབ་ཀྱི་མཆོན་ཆའི་བཟོ་བྲུ་ཆེ་གསུམ་གཅིག་ཡོད་པ་འདི་ཆོ་ཡང་སྤྲོད་དགོས། བོད་མི་ཆོ་ལ་ག་རེ་ ཡོད་པ་རེད། རྒྱལ་ཏེ་སི་ཐེན་ལྷར་ན་རྒྱ་བོད་ས་མཆོན་སུ་བོད་དཔག་དཔུས་མ་ ༣༥༠༠ སྐོར་ཞིག་ཡོད་པ་རེད། པར་ཕྱོགས་རྒྱ་དམར་ལ་ མཆོན་ན། ༡༩༥༠ ལོའི་སྟོན་ཁར་ དཔག་མི་ས་ཡ་ལྔ་སྐོར་ཞིག་ཡོད་པ་རེད།²⁸ རས་བོད་མི་ཆོས་བཅན་འཛུལ་དེ་སྟོན་འགོག་བྱེད་ཐུབ་ཀྱི་ མ་རེད་ཟེར་གི་མེད། བོད་མི་མང་པོས་ང་ཆོས་བྱེད་ཐུབ་པ་ཡོད་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱེད་ཀྱི་ཡོད། ཡིད་ཆེས་དེ་དོན་དངོས་དང་མཐུན་པ་ཇི་ཅམ་ཡིན་ མིན་ཅོད་པ་བྱེད་རུང་བ་ཞིག་ཡིན་མོད། འོན་ཀྱང་“ལྷ་མའི་རྒྱལ་ཁབ་ཤི་བ་” དེའི་འབྲེལ་དང་ཐད་ཀའི་རྒྱ་རྒྱུན་ནི། རྒྱ་ནག་གྲུང་ཁབ་ཏར་གི་ འབྲེན་རྒྱ་བྲལ་བའི་དཔག་སྒྲོབས་ཆེན་པོ་དེས་བོད་ལ་དཔག་ཤུགས་ཀྱིས་བཅན་འཛུལ་བྱས་པ་དེ་ཡིན་པ་ལས། བོད་ཀྱི་གཞུང་འཛིན་གྲལ་རིམ་ མམ་ཡང་ན་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་དང་ལ་རབས་དེ་འཕུས་ཤོར་བྱིན་པ་ལས་མིན་པ་ནི་གསལ་པོ་བཟོ་དགོས་པ་རེད།

རྒྱལ་ཏེ་སི་ཐེན་གྱིས་འབད་པ་དང་བཅས་རང་གི་རྒྱལ་རབས་དེས་བོད་ཀྱི་ལས་དབང་འདི་ནི་ལུ་རུ་སུའི་གོང་མ་གཟར་གྱི་ངང་ཚུལ་ཇི་བཞིན་ལོ་ རྒྱལ་ཀྱི་ཐོག་ནས་བརྒྱུག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་རེད་ཅེས་སྟོན་པར་བསྒྲུབས་པ་ནི་སྤྱི་གཏམ་ཞིག་ཡིན་པ་སྟོས་མེད་རེད། གང་ལྟར་ཡང་། སྤྱི་པོ་ སུ་ཞིག་གིས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལམ་ལུགས་རྒྱུང་བ་དེ་ལ་མོས་མཐུན་མི་བྱེད་པའམ་མཐའན་རྒྱལ་གཏམ་གཏོང་ན་ཡང་རུང་། དུས་དེར་བོད་ཀྱི་ སྤྱི་ཆོགས་ཁོང་དུ་རྒྱ་ཆེ་བའི་ནང་ཁུལ་འགའ་རྒྱ་དང་སྤྱི་ཆོགས་བཏན་ཉར་མེད་པའི་ནམ་པ་མངོན་གསལ་དོད་པོ་དེ་འདྲ་ཡོད་ཚུལ་བརྟེན་ན་ནི་ བྲང་པོ་མེན་པ་དེ་གསལ་པོ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། སྤར་སྟོལ་མཁུགས་འཛིན་ལམ་ལུགས་ཤིག་གི་ནང་རང་གི་དབང་བསྐྱར་བའམ་རྒྱལ་པོ་ལོ་ན་ མ་སོན་བར་དུ་ཆབ་སྲིད་གཏན་འབེབས་དང་ལག་བསྟར་བྱེད་པ་ལ་ངང་སྒྲུག་བྱེད་དགོས་པ་འདིའི་སྐོར་གྱི་དྲི་བ་ནི་ཡོད་ཡོད་རེད། ཡིན་ན་ ཡང་། གཙོ་འཛིན་དང་རྒྱལ་པོ་མགོ་ཉིང་སྟོན་ཏུ་འཇུག་པའི་རྒྱན་ལྷན་གྱི་གནད་ཆའི་དོན་དངོས་ཏེ། དཔེར་ན་དཔལ་འབྱོར་གྱི་དཀའ་ངལ་དང་ ཞིང་ལས་ཀྱི་འཕུས་ཤོར། ད་དུང་རིན་ཐང་ཆོད་མེད་འཕར་བ་ ཉེ་འཇར་མེ་རྒྱའི་མའེ་ལྷར་སྤྱི་མཐུན་(the Weimar Republic)དང་རྒྱ་ནག་ གི་གོ་མིན་ཏར་གི་གནས་ཚུལ་གྱི་ནང་བྱུང་བ་ཉེ་ལྷ་བུ་ནི་བོད་ལ་མཆོན་ན་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་པའི་ཆོག་ཁོ་ནས་འབྲེལ་བའདད་རྒྱག་ཐུབ་པ་རེད། ༡༩༥༡ ལོར་བོད་དུ་བསྐྱོད་པའི་ཡུ་རོབ་པ་ཞིག་གིས་བརྟེན་དོན་ལ། བག་རི་ས་ཁུལ་གྱི་དཔལ་འཛུལ་བྱེད་མཁན་ཆོས་ རྒྱ་གར་ཉེ་དེའི་ ཇིའི་རྒྱ་གར་ཉེ་སྐོར་མའི་འཛུལ་ཆག་ནས་རྒྱ་གར་གྱི་སྐོར་མོ་ནི་“བཏན་ཆེ་བའི་བོད་ཀྱི་སྐོར་མོ་ལས་རིན་ཆུང་བ་ཡོད་པ་རེད”²⁹ ཉེ་ཅས་ནན་ བཤད་བྱེད་ཀྱི་འདུག་ཟེར། རོ་མ་བཤད་ན་བཅན་འཛུལ་གྱི་སྤྱད་གོང་དེར་ཡང་། བོད་ནི་རྟོག་ཅམ་ཡིད་ཆེས་འོས་པ་ཞིག་དང་། དཔག་འཁྲུག་གི་ མཐུག་དེ་མ་ཐག་གི་ཡུ་རོབ་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་མང་ཆེ་བ་ལས་པལ་ཆེར་ལེགས་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་འགྲོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད།

རས་སྟོན་དུ་བཤད་པ་ལྟར་དཔལ་འབྱོར་གྱི་ཐོག་ནས་བོད་འདི་ཉ་ཅང་འགྲིག་བསྐྱད་ཡོད་པ་རེད། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཐོག་ནས་ བོད་ཀྱི་རྒྱལ་ལས་ ཁྲུང་པར་ལྷ་ས་རྒྱུང་འཕྲན་བཅུགས་པ་དང་། ཨ་ཕྱི་རི་ཀ་དང་ཨེ་ཤ་ཡའི་ཆོགས་ཆེན་(the Afro-Asian conference)ལ་ཞུགས་པ་ བཅས་ཀྱི་ཐོག་ནས་འཛུལ་སྤྱི་གི་སྤྱི་ཆོགས་ནང་ཞུགས་རྒྱུའི་ཆེད་རང་གི་ཐོག་མའི་གོམ་པ་རྒྱུང་གས་དེ་སྟོ་བཞིན་ཡོད་པ་རེད། མཐའན་དགོན་ པའི་རྩྭ་ཞེན་པ་ཆོས་ཀྱང་དང་རབས་ཅན་དང་རྒྱབ་ཕྱོགས་པའི་སྟོན་སྟོང་གི་རིན་ཐང་དེ་ཆོ་ཤེས་མགོ་ཚུགས་ཡོད་པ་རེད། ༡༩༥༡ ལོར་བོད་ གཞུང་གིས་མཐུན་རྒྱུན་སྤྱད་ཏེ། ཇོ་ཇེ་སྤྱི་གི་སྤྱན་ནི། རྫོ་སི་ཕི་མཛོ་སྟོན་(St Josephs College)ཏུ་སྟོན་མ་བཅུ་གཏོང་གཏན་འཁེལ་ སྐབས་དེར་སེར་མོ་བའི་ལས་བྱ་ཆོས་སྟོན་མ་ལྔ་དགོན་པའི་སྤེ་ཁག་ནས་གཏོང་རྒྱུར་ནན་སྒྲུབ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། མཐའན་དགོན་སྤེ་དག་དང་

²⁸ O'Balance, Edgar., The Red Army of China, Faber & Faber , London, 1962.

²⁹ Ibid. Amaury de Riencourt

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

ཟླ་བ་དེ་ཚོ་ཡང་འགྲུར་བ་འགྲོ་མགོ་བཅས་ཡོད་པ་རེད། ར་སྤེང་དགོན་པའི་ཐོག་ནས་བཀའ་སློན་སྤྱད་གི་ཀླུ་པ་དེ་ནི་ཁྱིམ་སྤེའི་སློབ་ཟླ་ (Kumudini Homes School) དེར་དེང་རབས་མཐོ་སློབ་ཀྱི་སློབ་སྦྱོར་ལོན་ཕྱིར་བྱིས་པ་བཅུ་གཉིས་བཏང་བ་རེད། ར་ལ་ཤི་ལོང་ (Shillong) ཞེས་པའི་ས་ཆར་རྒྱ་གར་གསལ་བའི་ལས་ཁུངས་ཀྱི་ལས་བྱ་བ་གཉིས་ཡོལ་ཞིག་ལ་སྤྱད་པ་དེས་ཁོང་ནི་དེའི་གས་སྤྱ་འདམས་པའི་སློབ་མ་གཅིག་ཡིན་ཞེས་བཤད་བྱུང་།

ད་དུང་ར་སྤེང་གི་རྩྭ་ཁ་དེ་མི་མང་གི་སེམས་ནས་ཡལ་བཞིན་ཡོད་པ་དང་། ཡིད་དབང་འཕྲོག་ཅིང་སྤྱད་པའི་ཀླུ་ལ་བ་ཐེང་ལོ་ཆེ་ཉ་སྤྱལ་སྤྱ་འདམས་ཕྱོགས་འདི་ལ་ཅོད་རྩྭ་ཅ་ནས་མེད་པ་དང་། དགའ་སློང་དང་བཅས་སྤྱི་མོས་ཀྱང་བྱས་ཡོད། ་དབྱུང་ན་སོན་ཉི་ཡོད་བརྟེན། སློབ་མ་བཏོག་ཅམ་དང་བཅས་ཉ་བཏག་པ་མཐའ་བཟུང་གི་དབང་དུ་བྱས་པའི་ཡོ་རྩུ་ལ་ལག་པ་མ་འཆང་བར་ཉ་བཤད་སྤྱབ་པ་ཞིག་ལ། གལ་སྲིད་རྒྱ་ནག་གི་བཙན་འཛུལ་མེད་ཆེ། བོད་ནི་རིམ་གྱིས་འགྲུར་བ་སོང་ནས་གསར་བཞེ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་ཉ་ལས་དུ་ཡོད་པའི་བསྐྱོད་མེད་ཀྱི་དཀའ་ངལ་ཆུང་ཆགས་འགའ་མེ་ཡོད་ཤིག་དང་བཅས་ཉ་ལ། མཐའ་ན་འབྲུག་ཡུལ་གྱིས་ད་ལྟ་དེ་ལྟར་བྱེད་རྒྱུ་ཕྱོགས་ཡོད་པ་ལྟར། རང་གི་གཞུང་དེ་ཡང་མང་གཙོའི་ལས་དུ་བསྐྱར་ཡོད་སྲིད་པ་རེད།

རོ་མ་བཤད་ན་བོད་ནི་ཉི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱལ་ཁབ་གཞན་དག་དང་བསྐར་ན་འགྲུར་བ་དང་གསར་བཞེའི་ལས་ཁའི་ཐོག་སྤོན་ལ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་རེད། ཀླུ་ལ་རབས་སྤྱ་བ་ཨེ་ལེག་སི་ མེག་ཀའེ་ (Alex McKay) ཡིས་བཤད་དོན་ལ། “བཟོད་དཀའ་བའི་བོད་” ཀྱི་སྤྱང་བརྟན་ནི་ལྷ་སྤྱང་ཞིག་རེད་ལ། 1950 ལོའི་རྒྱ་ནག་གི་བཙན་འཛུལ་མ་བྱས་གོང་དུ་ “ཉི་མ་ལ་ཡའི་རྒྱལ་མན་དཔེར་ན་འབྲུག་ཡུལ་དང་ཟངས་དཀར། ད་དུང་བལ་ཡུལ་ལ་བྱེན་པའི་གངས་ཀ་ལས་ཀྱང་ཆེས་མང་བའི་”³⁰ ཉེ་བའ་ཕྱོགས་པ་བོད་དུ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་རེད། འབྲུལ་བཞུད་པའི་གངས་འཕོར་ནི་ཆུང་ཆུང་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་ཁྱེ་མ་དགོས་པ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་གོང་གསལ་གྱི་བསམ་ཚུལ་དེ་སྟོན་རྒྱ་ཁོ་ནའི་ཆེད་དུ་མཆུངས་བསྐར་འདི་ཡང་བྱས་པ་ཡིན་ནོ།

2008 ལོའི་བསྐྱར་མཁན་གྱི་མཆན།

- གོང་གསལ་གྱི་ཆ་དང་བོ་འདི་བསྐྱར་བྱུང་ནས་འདིར་བཀམས་ཡོད་ཅིང་། ཆ་གཉིས་པ་དེ་མི་རིང་བར་བསྐྱར་ནས་འདི་དང་ལྟན་དུ་འགྲེམས་སྤེལ་བྱ་གི་ཡིན།
- དབྱིན་ཡིག་གི་མ་ཡིག་ནི་ཐུར་གསལ་གྱི་འབྲེལ་ཐག་ན་ཡོད་པས། རྒྱ་མཁན་ཆོས་འགྲུར་བཙུན་དང་གསལ་བཤད། རོར་བཙུན་མོགས་གནང་ན་དེ་ལྟགས་ཀྱིས་འགྲུར་བཙུན་ལྟུང་ཆོག་པ་ལྟ།

<http://www.jamyangnorbu.com/blog/2008/07/19/black-annals-goldstein-the-negation-of-tibetan-history-part-i-tris/>

- རྩོམ་པ་ལོ་སྤྱི་ཞབས་འཇམ་ཨོར་ལགས་ཀྱིས་ཐུན་ལ་རྩོམ་ཡིག་འདི་བསྐྱར་བའི་གོ་སྐབས་གནང་བར་སྤྱད་པ་ཆེ་ཆུབ་ཡིན། དེ་བཞིན་དགོ་ཆུན་ཆེན་མོ་ཨེ་ཡེ་ལོ་ཞེ་ སྤེར་ཡིང་ལགས་ཀྱིས་ལྟ་དག་གི་རོགས་རམ་གནང་བར་སྤྱད་པ་ཆེ་ཆུབ་ཡིན།

2008 ལོའི་རྒྱ་བ་བཟུད་པའི་ཆེས་ 19 ཉིན།

³⁰ Alex McKay, Tibet and the British Raj; The Frontier Cadre 1904-1947, Curzon Press, 1997 Surrey.

གྲུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ། - གྲུ་ལ་ཁི་སི་ཐེན་དང་བོད་ ཀྱི་གྲུ་ལ་རབས་བརྩིས་མེད།

BLACK ANNALS: Goldstein & The
Negation Of Tibetan History

སྒྲུ་ཆ།

འཇམ་དབྱངས་ལོ་རྒྱུས་བརྩིས་པ།
དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས་བསྐྱར།

(༡༩༩༩ ལོར་གཞི་འགྱུར་བྱས་ཤིང་། ༢༠༡༩ ལོའི་ཁྱོད་དང་ཕོར་འགྱུར་བཅོས་ཞུས་པའོ།)

གསར་བརྗེའི་ལས་འགུལ།

མར་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་ཀྱིས་སྐུལ་ལྷན་ཐེབས་པའི་འབྲེལ་བཞིན་དེ། བླ་གཡོག་ལས་ལུགས་ཀྱི་ཡང་ན་མ་ཅ་རིང་ལུགས་ཀྱི་ཀླུ་ལ་ཁབ་ནམས་ཀྱི་ལུ་བཞག་གི་འགལ་ཆེད་ལྷན་སྐྱེས་ཀྱི་འགལ་ཆེ་ལ་བརྟེན་ནས་མགོ་རྟེན་སྒྲིག་གི་ཡོད་པའི་ཅེས་པའི་འབྲེལ་བཞིན་འདྲིའི་ནང་དུ་ཉན་ཉན་གསར་བརྗེའི་ལས་འགུལ་ཞིག་དང་། དེ་མིན་མཐའ་ན་གསར་བརྗེའི་དབང་པོ་ཞིག་ཀྱང་འཕྲོད་ཆེ་བའི་གོ་བབ་ཅིག་ཡོད་དགོས་པ་རེད། རྫོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱིས་“བོད་ཀྱི་སྤྱི་ཚོགས་དང་གཞུང་ལ་གསར་བརྗེའི་འགྱུར་བ་”གཏོང་འདོད་པའི་“བོད་ཀྱི་ལེགས་བཅས་ཚོགས་པ་”ཞེས་པའི་སྐོར་ལ་ཤོག་ངོས་བརྩམས་ཡོད་པའི་ཞབ་གསལ་གྱི་གནས་ཚུལ་བཞེད་ཡོད་པ་རེད། རྫོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱིས་ཚོགས་པ་རྒྱུ་རྒྱུ་འདྲིའི་སྐོར་ལ་གནས་ཚུལ་དང་ཡིག་ཆ་གསལ་ཐོན་ཆེན་པོ་ཞིག་བཞེད་པའི་ཁོངས་སུ་དེའི་ཚོགས་མི་གསུམ་གྱི་པར་གཅིག་དང་། ཚོགས་པའི་ལས་འགུལ་བསྐྱར་པར་གྱི་ཤོག་ངོས་ཁ་གང་བ་གཅིག་ ཚོགས་པའི་ཚོགས་མིའི་འགོངས་ཤོག་བསྐྱར་པར་བྱས་པའི་ཤོག་ངོས་ཁ་གང་བ་གཅིག་ ཚོགས་པའི་སྤྱི་ཚུལ་ཞུའི་འགོངས་ཤོག་གི་ཆ་ཤས་བསྐྱར་བཟོ་བྱས་པ་བཅས་ཡོད་པ་རེད། མཐའ་མ་དེ་རྒྱུ་རྒྱུ་བཟང་ནས་བཞེད་པ་ནི་ཡིག་ཆ་དེའི་བྱེད་ཀ་དེ་ཀྱི་ཡིག་ཡིན་པའི་དོན་དངོས་དེ་མི་ཤེས་ཆེད་ཡིན་པ་འདྲ།

“བོད་ལེགས་བཅས་ཚོགས་པ་”ནི་ཀླུ་ནག་གཞུང་གིས་དབུལ་སྐྱོད་པའི་ཚོགས་པ་ཞིག་རེད། བོད་སྐད་ཀྱི་མིང་ལ་རྩལ་བོད་ལེགས་བཅས་སྤྱིད་སྤྱག་ཐེར་ཞིང་། ཚོགས་པ་མ་“རྩལ་”ཀྱི་སྐད་དུ་ཞེས་ཀྱི་ཅེས་པ་བོད་ལ་སྤྱོར་བ་ནི་ཀླུ་སྐད་ཁོ་ནའི་ནང་བོད་ཅེས་པ་ལ་སྤྱོར་པའི་ཐ་སྤྱད་ཞེས་ཅང་ཞེས་པ་ནས་ཡིན་བརྟེན། དེས་ཚོགས་པའི་མིང་འདི་ཐོག་མའི་སྐད་ཡིག་གང་གི་ནང་དུ་བཅས་པ་དེར་བརྟེན་སྤྱོད་པར་བྱེད། ཚོགས་པ་དེ་འཇུགས་མཁན་དང་མགོ་འཁྲིད་ཡིན་པའི་སྤྱོད་མཁན་འདྲེ་རབ་དགའ་ནི་གོ་མིན་ཉང་གི་དཔག་དཔོན་ཞིག་རེད། བཀའ་བློན་སྤྱག་གི་ཆེ་ལི་མེའོ་(Reli View)ཞེས་འཕྲོད་པའི་རབ་དགའའི་ཁང་པའི་ནང་དུ། གོ་མིན་ཉང་གི་དཔག་དཔོན་གཞན་དང་མཉམ་དུ་གོ་མིན་ཉང་གི་དཔག་མིའི་སྤྱིག་ཆས་ཀྱོན་པའི་ཁོང་གི་པར་ཞིག་འདུག³¹། ཐའེ་ཨན་གྱི་མཁས་པ་ཞིག་གིས་གསར་ཀྱི་ལས་ཀྱོལ་བའི་གོ་མིན་ཉང་གི་ཡིག་ཆ་དག་མེད་སྤྱོད་བྱས་ཏེ་ཉེ་ཆར་པར་སྤྱོད་བྱས་པའི་ཞབ་འཇུག་ཅིག་གི་ནང་། གོ་མིན་ཉང་གི་ལས་དོན་ཁོང་དུ་རབ་དགའ་ཡི་ཚོགས་པ་དེའི་འགན་འཁུར་ནི་བོད་ལ་སོ་ཉུལ་བྱེད་པ་དང་བོད་གཞུང་ཉམས་དམས་སུ་གཏོང་རྒྱུ་དེ་ཡིན་པ་གསལ་བོར་བསྟན་འདུག། རྩའོ་ཏིན་ལིན་(Hsiao-Ting Lin)གིས་བྲིས་དོན། “ཅང་ཅེ་མིས་རང་གི་དཔག་དོན་གྱི་ལས་བྱ་ལ་བཀའ་རྒྱ་བཟང་བ་ཞིག་གི་ནང་། མཐའ་དོན་དེར་རབ་དགའ་ལ་རྒྱ་སྐོར་འབྲུམ་གཅིག་གི་ཆུ་རེའི་ཐོགས་ཐོབ་སྤྱོད་རྒྱུའི་བཀའ་རྒྱ་བཟང་བ་རེད། ... ཅང་གིས་ད་དུང་བོད་དང་ཞེས་ཁང་ཀྱི་ཁམས་ཀྱི་རྒྱ་གར་བཅས་སུ་ཡོད་པའི་རང་གི་གསར་ལས་ཀྱི་སོ་སོ་ནམས་ལ་རབ་དགའ་དང་ལྷན་དུ་ཉེ་བར་གཏུགས་ཏེ་ལས་ཀྱི་བྱེད་དགོས་ཞེས་ལམ་སྟོན་བྱས་འདུག་ལ། རབ་དགའ་ཡིས་རྒྱ་མིའི་གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ཕྱིར་བསྐྱོད་ལག་འཁུར་ཞིག་བཟུང་ཡོད་པའོ།”³²།

ཡིན་ན་ཡང་། རྩལ་བོད་ལེགས་བཅས་ཚོགས་པ་ནི་རང་གི་གསར་བརྗེ་དང་གསར་བྱས་ཀྱི་དཔག་ལུལ་ནམས་སྤྱོད་རྒྱ་ལ་ཏ་ཅང་ཐབས་སྤྱོད་ཐོའི་ཐོག་ལ་རྩལ་མེད་ཅིག་ཡིན་པ་རེད། རྫོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཚོ་ལ། ཚོགས་པ་དེས་ཚོགས་མིའི་འགོངས་ཤོག་སྤོང་ཕྱག་དཔར་བ་དང་“ལུ་རུ་སྤྱིའི་ལས་ཐབས་དང་ཏ་ཅང་འདྲ་བ་བཞོས་འབྲུར་དུ་བཏོད་པའི་”ཚོགས་མིའི་ལག་འཁུར་སྤོང་ཕྱག་དཔར་བརྒྱབ་པ་རེད་ཅེས་བཤད་ཡོད་གི་འདུག། འོན་ཀྱང་ཚོགས་པ་དེའི་ཚོགས་མི་ནི་ཐོག་མར་འཇུགས་མཁན་གྱི་མི་གསུམ་ལས་བརྒལ་མེད་པར་མཛོད། ཚོགས་པ་འདྲིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་རིང་པོ་བཞེད་པའི་མཇུག་སྒྲིམ་དུ་རྫོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱིས། “ཚོགས་པ་རྒྱུ་རྒྱུ་དེ་འདྲ་ནི་གལ་ཆེན་ཞིག་ཏུ་མི་སྤང་བ་འདྲ་ཡང་”ཞེས་རང་ཉིད་ཀྱིས་ངོས་ལེན་བྱས་འདུག། འོན་ཀྱང་། རྒྱུ་པངས་སེམས་ལྷ་བུ་ཞིག་དང་བཅས་འཕྲོས་བཤད་བྱེད་དོན་ལ། གལ་སྲིད་ཚོགས་

31 ང་ནི་རབ་དགའའི་སྤྱི་ཚུལ་ཉེ་འབྲེལ་དུ་གཏོགས་ཤིང་། བཀའ་བློན་སྤྱག་གི་ཁོང་ཚོའི་གཟིམ་ཤག་ལ་ཐེངས་མང་པོར་བཅར་ཞུས་ཡོད།

32 Lin, Hsiao-Ting, Tibet and Nationalist China's Frontier, Intrigues and Ethnopolitics 1928-49, UBC Press. Vancouver, 2006.

ཀྲུལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

པ་དེས་རང་ཉིད་ “རྒྱ་སྤྲེང་དམག་དབུང་”དང་ལྷན་དུ་མཉམ་འབྲེལ་བྱས་ཆོ། དེས་““ལྷ་སའི་གཞུང་ལ་ཉེན་བརྒྱུ་འཕྲུག་པའི་ཞིག་”སྤྲོད་ཐུབ་ཡོད་སྟེ་སྤྲེང་ཅེས་ལས་འདུག། དེང་སང་ཆོག་པ་འདི་ནི་མཁས་དབང་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་གྱིས་ཀྲུན་བྱས་ནས་བོད་མི་ཁག་གཅིག་གིས་བྲན་གྱིན་ཡོད་ལ། ཁོང་ཉིད་ཆོག་པ་འདི་དང་ལྷན་དུ་སྐབས་མ་ལེགས་པའི་འབྲེལ་བ་ཞིག་བྱང་བ་ལ་བརྟེན་ནས་ལྷ་སར་བཅོན་འཇུག་སྤངས་ཡོད་པ་རེད། ཁོང་བཀའ་འཁོན་སྤྲུག་ནས་སྤར་བོད་དུ་ཕེབས་སྐབས་ཁོང་གིས་རབ་དགའ་ཅན་ནས་ལྷ་སའི་མི་འགའ་ལ་སྤྲོད་རྒྱུའི་ཡི་གེ་ཁག་ཅིག་སྤངས་ནས་འབྲེང་ཡོད་པ་དང་། བོད་གཞུང་གིས་མི་དེ་ཆོ་ནི་གོ་མིན་ཉང་ལ་འབྲེལ་བ་ཡོད་པའི་དོགས་པ་བྱེད་གྱིན་ཡོད་པ་རེད། དབྱིན་ཇིའི་ཉེས་དོན་རྟོག་ཞིབ་ལས་ཁུངས་(CID)གྱིས་འདི་ལེས་ནས་ལྷ་ས་ལ་བཤད་པ་དང་། ཀྲུན་དེ་ལ་བརྟེན་ནས་དགེ་འདུན་ཆོས་འཕེལ་འཛིན་བརྒྱུད་བྱས་པ་རེད།

གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ།

ལྷོ་ཁྱེ་ཁྱི་མེན་ནི་ཁོའི་ཀྲུལ་རབས་ནང་གི་གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་སྟེ་གཞུང་ཞབས་ལུང་ཤར་དོ་རྗེ་ཆོ་ཀྲུལ་གྱི་སྐོར་དེ་མང་གཞི་ཅུང་བརྟན་པོ་ཞིག་ལ་གཞི་བཅོལ་འདུག། བོད་མི་ཀྲུན་རབས་པ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཁོ་ནི་ཉེས་ཅན་ཡིན་པའི་ལྷ་ཆུལ་འཛིན་ན་ཡང་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཁོང་ཁོང་གིས་གཤམ་གཞན་ཆེན་པོ་ཞིག་བརྒྱུད་བཅའ་ལ་ཉེ་དོགས་པ་ཡོད་པ་མ་རེད། ལྷོ་ཁྱེ་ཁྱི་མེན་གྱིས་ལུང་ཤར་ནི་“བོད་ཀྱི་ཆེས་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་སྤྱོད་པའི་ལས་བྱ་ཞིག་ཡིན་པ་”དང་། ཁོང་གིས་“བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ལས་ལུགས་ནི་འཛམ་གླིང་གི་འགྲུར་འགྲོས་དང་བསྐྱེད་དགོས་པ་”དེ་ལེས་ཡོད་པ་རེད་ཅེས་བཤད་འདུག། ལྷོ་ཁྱེ་ཁྱི་མེན་གྱིས་རང་གི་ཀྲུལ་རབས་ཀྱི་མཐུག་སྤྱོད་ལ་བཤད་དོན་ལ། བོད་ཀྱི་ཀྲུལ་རབས་ཁོང་གི་གནད་ཆེ་བའི་དཀྱིགས་མཆོམས་ཞིག་ནི་“རྒྱ་སྤྲེང་ཀྲུལ་ཆབ་དུ་བསྐྱོས་ནས་ཆུ་བ་བཞི་སྟངས་མཆོམས་སུ་སྤྱོད་པའི་ལས་བྱ་ལུང་ཤར་གྱིས་གཞུང་གི་སྤྱི་གཞུགས་ལ་བསྐྱར་བཅོས་བྱེད་ཐབས་བྱེད་དུས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བརྗོད་འདུག།

Figure 7 ལུང་ཤར་དོ་རྗེ་ཆོ་ཀྲུལ།

ལུང་ཤར་ནི་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་གསར་བརྗེའི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྤྱིང་དེ་ནི་ལྷོ་ཁྱེ་ཁྱི་མེན་གྱི་དེབ་འདིའི་སྟོན་ལ་བྱུང་ནས་ཡུལ་རིང་འགོར་ཡོད་པ་རེད། ཆུ་བ་ཐོར་བྱས་“བོད་ཀྱི་སྤྲེང་གི་སྐར་མ་དམར་པོ་”ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་དུ་གསུངས་དོན། “དཔལ་འབྱོར་སྟོན་ཆེན་ཅིས་དཔོན་ལུང་ཤར་གྱིས་ གུ་ཡངས་དམངས་གཙོའི་ཆོག་པ་ཞིག་སྟེ་“བོད་གཞོན་སྤྱིད་སྤྱུག་”ཅེས་པའི་མགོ་འཕྲིད་ཡོད་པ་རེད། ཀྲུག་དང་། དེ་བཞིན་ལོན་ཁོར་ཡང་ཆུང་པའི་ཡུ་རོབ་ཀྱི་ཀྲུལ་ཁབ་ཁག་གཅིག་ལ་བསྐྱོད་སྤྲོད་པའི་ལས་ཀྱིས་ལྷ་སའི་ནང་གི་རང་གི་ལས་རོགས་ལྷའི་ཁོང་གི་བཞི་དང་ལྷན་དུ་བཅོས་སྤྱར་བྱེད་པའི་ལས་ཀྱི་འཆར་གཞི་བཞེས་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། འདི་ཆོའི་གསང་བ་བྱི་ལ་ཤོར་བ་དང་ཁོང་ལ་ཀྲུལ་འཆོར་པའི་ཉེས་ཁྲིམས་བཀའ། དེར་བརྟེན་བོད་འདི་དམངས་གཙོར་བསྐྱར་བའི་རང་ཉིད་ཀྱི་ལས་དོན་དེ་རིམ་ཡལ་དུ་གྱུར།”³³ ཞེས་བྲིས་འདུག། གཅིག་བྱས་ན་ཆུ་བ་ཐོར་བྱས་ལ་རྗེ་མདོག་ཆེ་མོད་ཡིད་ཆེས་དཀའ་བའི་ལུང་ཤར་གྱི་གནས་ཆུལ་འདི་ནི་ལུང་ཤར་རང་གི་སྤྲུག་བྱུང་ཆུབ་ལགས་ནས་ཐོབ་ཡོད་སྟེད་པ་རེད། དེ་དུས་ཆུ་བ་ཐོར་བྱས་སྟོན་སྤྱོད་བྱས་པའི་བཀའ་འཁོན་སྤྲུག་གི་རྟོག་ཁོར་ནི་ཆུ་བ་ཀྱི་ཁྲིམ་ཁང་(Dr. Graham’s Homes)ཞེས་པའི་སྟོན་གྱི་དེར་སྤྲུག་དེས་བོད་སྤྲེང་དགེ་ཆུན་བྱེད་བཞིན་པ་རེད།

33 Dawa Norbu, Red Star Over Tibet, Collins, London. 1974
Page 29 of 48

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ་“ང་ཕྱེད་ཀྱི་ནང་པ་བ་དང་ཕྱེད་ཀྱི་ལྷ་ཁོ་སིའི་རིང་ལུགས་པ་ཞིག་ཡིན་”ཞེས་འབྲེལ་བ་མཛད་ཕྱིད་རྒྱུར་ཐུགས་མཉེས་པོ་
 ཡོད་པའི་ད་ལྟའི་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཡང་ལུང་ལའ་ནི་གསར་བརྗེ་བ་དང་བཅས་བསྐྱར་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་སྐྱེད་འདི་ལ་ཐུགས་ཡིད་ཆེས་ཡོད་པ་
 འདྲ། ཉེ་ཆར་འབྲེམས་སྤེལ་བྱས་པའི་སྐོ་མ་སི་ ལེ་ཡེར་ཏི་ (Thomas Laird) ཡི་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་(The History of Tibet)ཞེས་
 པའི་དྲི་བ་འདི་ཅུང་ཁ་སྟབས་སྒྲི་བོ་རེད། །ནང་པ་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་གསུང་ལུང་དང་ས་དོན་ལ། “ངོ་མ་བཤད་ན་པ་རྒྱལ་བ་སྐྱེ་བའི་བཅུ་
 གསུམ་པ་ནི་ལུང་ལའ་ལ་ཡོངས་སུ་རྒྱུ་གས་པར་ཡིད་ཆེས་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་དང་། “...ལུང་ལའ་ཀྱི་དམིགས་ལུལ་ལྟེ་བ་ནི་བོད་གཞུང་འདི་
 སླ་མ་རྣམས་ཀྱིས་མ་ཡིན་པར་གཞུང་ཞབས་ཀྱིས་སྟེ་འབྲིད་རྒྱ་དེ་ཡིན་པ་རེད། ལུང་ལའ་ཀྱིས་སླ་མ་རྣམས་ལ་ནི་འཛིན་སྐྱོང་དང་དེ་འདྲའི་
 ཉམས་སྐྱོང་ཡོད་པ་མ་རེད་ཅེས་བཤད་པ་རེད།” རྒྱ་ཏེ་ ཅེས་བཀོད་འདུག

ཆིག་སྟོང་དགུ་བརྒྱ་དུག་ཅུ་དང་བདུན་ཅུའི་ནང་གི་བཅུ་གྲོལ་བོད་མིའི་འཛིན་ཉེན་དུ། གཞོན་སྟེས་དང་དམིགས་བསལ་ཀྱིས་གཡོན་ཕྱོགས་
 ལ་དགའ་སྐྱང་ཕྱེད་མཁན་དང་། རྒྱ་གར་གྱི་མཐོ་སློབ་དགའོས་དག་ན་སློབ་སྦྱང་ཕྱེད་མཁན་གྱི་སློབ་མ་ཆོའི་ཁྲིད་དུ་བོད་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ནང་གི་
 གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་གསར་བརྗེ་བའི་མིག་དཔེ་ལྟ་བུ་ཞིག་འཆོལ་བའི་ངར་ཞིག་ལངས་པ་རེད། བོད་རྒྱུང་པའི་ནང་དེ་ལྟ་བུ་ཞིག་མེད་བརྟེན། ལུང་
 ལའ་ནི་དབང་བསྐྱར་བར་མི་དགའ་མཁན་དང་བཅུན་འཛུལ་བར་མི་དགའ་མཁན་ངོ་མ་ཞིག་ཡིན་པ་འདྲ་བའི་མཐོང་ཚུལ་ཡོད་པའི་རྒྱ་དེ་ལ་
 བརྟེན་ནས་གསར་བརྗེའི་དཔལ་འབྱོར་ཆ་འཛིན་བྱས་པ་རེད། ཁོང་གི་སྟོར་གྱི་དབྱིན་རིའི་གཞུང་གི་སྟུན་ཞུའི་ཡིག་ཆ་གས་ནང་ཁོ་ལ་ཡག་རབས་
 མེད་ཅིང་མཐའ་ན་དགྲ་ཞིག་ཡིན་པར་འཁོད་པའི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་དང་། ད་དུང་བཀའ་ལག་གིས་ཁོ་ལ་“གཞུང་མགོ་རྟོང་སྟོག་ནས་ལུ་
 རུ་སྤེལ་གཞུང་སྟོལ་(Bolshevik)འཛུགས་འཆར་ཡོད་པའི་”ཉེས་པ་བཀའ་བའི་དངོས་ཡོད་གནས་ཚུལ་ལ་བརྟེན་ནས་བོད་གསལ་གྱི་ངོས་
 འཛིན་དེ་བྱུང་བ་རེད།

ངོ་མ་བཤད་ན། གལ་སྲིད་མི་ཞིག་གིས་རྟོལ་ཏི་སི་ཐེན་ཀྱིས་ལུང་ལའ་སྟོར་ལ་བཀོད་པའི་དབྱང་གཞིའི་རྒྱ་ཆ་ཁོ་ན་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་བྱས་ནས་
 ཁོའི་འབྲེལ་བ་མཛད་རྣམས་ལ་སྤང་མེད་བྱས་པ་ཡིན་ན། ལུང་ལའ་ནི་བཅོས་བསྐྱར་བ་ཞིག་དང་ཡར་ཐོན་པ་ཞིག་ཡིན་རྒྱ་པར་བཞག་ ཁོ་ནི་བོད་
 ཀྱི་ཆབ་སྲིད་པའི་ཁྲིད་ཀྱི་ཉ་ཅང་རྩིང་ཞེན་པ་དང་བཅས་སྐྱེད་ཀྱི་ཁ་གཏད་པ་ལུས་པ་ཐོན་ཤོས་ཀྱི་མི་སྟེ་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་ལམ་སངས་གསལ་པོ་
 ཆགས་གི་རེད། རྟོལ་ཏི་སི་ཐེན་རང་གི་གནས་ཚུལ་ཡིག་ཆ་དག་གིས་བསྟན་པ་ལྟར། ཁོ་ནི་པ་རྒྱལ་བ་སྐྱེ་བའི་བཅུ་གསུམ་པའི་བཅོས་སྐྱེད་
 གནང་བའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་དམག་དབུང་དེར་དཔལ་འབྲེལ་གཏོང་མཁན་གཙོ་བོ་དེ་རེད་ལ། རྒྱ་མཆོན་གྱི་ཐོག་ནས་བཤད་ན་ དམག་
 དབུང་ནི་རྒྱའི་བཅུན་འཛུལ་འགོག་པའི་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་བདེ་སྐྱེད་དེ་རེད།

Figure 8མགོན་གཉིས་ཆེན་པོ་བསྟན་པ་དར་རྒྱས། ཉམས་སྐྱོང་།

རྟོལ་ཏི་སི་ཐེན་ཀྱིས་ང་ཆོལ་བཤད་དོན། དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྐྱར་བའི་
 མགོ་འཛུགས་ཀྱི་དུས་སྐབས་དེར་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཕྱོགས་ཁག་གཉིས་སུ་
 བྱས་ཡོད་པ་སྟེ། དམག་སྟེ་ཆ་རོང་གི་འོག་དུ་ཡོད་པའི་བོད་དམག་གསར་
 པ་དེ་ནི་ “དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྐྱར་རྒྱུ་ལ་སྒྲོ་ཐག་ཆོད་ཡོད་པ་”དང་།
 པ་རྒྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་མགོན་གཉིས་ཆེན་པོ་ཡང་ཡིན་པའི་སེར་མོ་བའི་
 གཞུང་ཞབས་བསྟན་པ་དར་རྒྱས་ཀྱིས་སྟེ་འབྲིད་པའི་“ཉ་ཅང་རྩིང་ཞེན་པའི་
 ”དགོན་པའི་སྟེ་ཁག་དང་སྟོལ་རྒྱུན་མཁུགས་འཛིན་པའི་གཞུང་ཞབས་ལ་
 མཉམ་སྤེལ་བྱས་པ་དེ་གཉིས་རེད་ཟེད།

ལུང་ལའ་ཀྱིས་རང་ཉིད་ནི་ཉ་ཅང་རྩིང་ཞེན་པའི་སྟོར་ཁག་དང་ལྟན་དུ་
 “ཐབས་བྱས་མཁས་པོའི་ཐོག་ནས་མཉམ་འབྲེལ་བྱས་ཡོད་པ་རེད་”ཅེས་

34 Thomas Laird, The Story of Tibet, Conversations with the Dalai Lama, Grove Press, New York, 2006.

ཀླུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

རྫོལ་ཁྱེ་སྤེལ་གྱིས་གསལ་པོར་བརྒྱུད་པ་དུག རྫོང་ཞེན་པའི་སྤེལ་གཤམ་གྱི་མགོ་བྱིན་བསྟན་པ་དང་རྒྱས་ནི་རང་གི་མེད་མོ་པའི་གཞུང་ཞབས་ཚོའི་
 ཁྱོད་དུ་སྐྱུ་ཅན་མིང་འདྲགས་ལ་“ཨ་ར་དཀར་པོ་”ཞེས་བྲགས་ཡོད་པ་རེད། དཔག་ཞབས་དང་སྐྱུ་པའི་ལས་བྱ་ཚོས་ཁོང་པ་མཐོན་གཉིར་ཆེན་
 མོ་ཨལ་པོ་ཞེས་བོད་ཀྱི་བྱི་ལྷག་སྐྱུ་མང་དཔེ་མིང་གིས་དཔལ་འབེབས་གཏོང་བ་རེད། ཡ་མཚན་པ་ཞིག་ལ་རྫོལ་ཁྱེ་སྤེལ་གྱིས་མི་འདོད་པའི་
 མིང་འདྲགས་“ཨལ་པོ་”ཞེས་པའི་སྐྱོར་བཤད་མེད་ལ། “ཨ་ར་དཀར་པོ་”ཞེས་པ་འདི་ཁོ་ན་ཁོང་གི་མིང་དུ་འབོད་པ་ལྟར་གྲིས་ཡོད་པ་རེད།
 འདིས་རྫོལ་ཁྱེ་སྤེལ་གྱི་ཅན་ཅན་ལ་ཕ་ཆ་ཡོད་པའི་ཁྱེད་སྐྱེལ་ཞིག་མིན་སྲིད་ཀྱང་། དེས་པལ་ཆེད་ཁོའི་གནས་ཚུལ་གྱི་མང་
 ཆེ་བ་གང་ནས་ཡོང་པའི་ཁྱེད་དེ་སྐྱོན་པ་རེད།

ལུང་ཤར་ལ་དབང་ལུགས་ཆེ་བའི་དཔལ་ག་གསར་པའི་དབང་ཆའི་སྡེ་ཁག་ཉམས་དཔལ་སུ་གཏོང་བ་དང་དེང་རབས་ཙན་དུ་བསྐྱར་བའི་ལས་
 འགལ་ཕྱིར་འདེད་བྱེད་པའི་གོ་སྐབས་ཐོག་མ་དེ་ ༡༩༣༠ ལོར་བྱུང་ཡོད་ཅིང་། སྐབས་དེར་ཁོང་གིས་སྤང་བྱུང་འཛེམས་པའི་ཐོག་ནས་ཆབ་སྲིད་
 གྱི་དག་འཛུགས་ཅིག་བསྐྱར་ས་པ་དེས་དཔལ་ག་གསར་པ་དེ་ཉམ་ཚུང་དུ་བཏང་བ་ཡིད། བྱུང་རྒྱུ་འདིའི་སྐོར་གྱི་གནས་ཚུལ་དོ་མ་མི། འབྲུག་ཙན་
 གྱི་དཔལ་ག་མིའི་དཔོན་རིགས་སྐོར་ཞིག་བཅན་ཤིང་གྱིས་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་ནང་ཕྱིན་པ་དེ་ཡིད། སྐབས་མ་ལེགས་པ་ཞིག་ལ་བྱུང་རྒྱུ་འདིས་
 དཔེར་ན་ ༡༩༤༡ ལོར་སེ་སྐར་གྱི་མེ་སེར་སྤང་དཔལ་ག་ (the Guardia Civil) ཟེར་བའི་ཚོགས་མི་རྣམས་གྱིས་སྡེ་བཞི་གྱི་གྲོས་ཚོགས་དེ་
 དཔུང་གིས་བསྐྱར་བ་འི་བཞིན། དཔལ་ག་མིས་གཞུང་འཛིན་ཐབས་བྱས་པ་ལྟ་བུའི་མཐོང་ཚུལ་རྒྱན་མི་ཆད་པ་ཞིག་བཞག་པ་ཡིད། ལྷ་སྐབ་
 བས་ཆ་འོང་རང་ཉིད་མི་ངོ་མས་དཔོན་རིགས་སྐོར་ཁག་འདི་མི་མང་ཚོགས་འདུའི་ནང་འཁྲིད་པ་ཡིད་ཅེས་ཚུང་ནོར་འབྲུག་གི་ཐོག་ནས་བཟོང་
 འདུག རྩོམ་ཁྲིམ་མེན་གྱང་ཚུང་བའི་ཉེ་ཆར་གྱི་ཞིབ་འཇུག་ཁག་གི་ནང་དུ་དེ་འདྲ་གང་ཡང་མ་བྱུང་བ་དེ་གསལ་པོར་ཐོན་འདུག་ལ། དཔལ་
 དཔོན་དེ་ཆོའི་བྱ་སྤྱོད་ནི་པལ་ཆེར་ཐབས་ལ་མཁས་པ་ཞིག་མ་བྱུང་བ་ཡིན་སྲིད་མོད། རོ་མ་བཤད་ན་གཞོད་པ་མེད་པ་དང་ད་དུང་གཅིག་བྱས་
 བ་ཁྲིམས་མཐུན་ཞིག་གྱང་ཡིན་སྲིད་པ་ཡིད། ལུང་ཤར་གྱིས་སྡེ་འཁྲིད་དེ་རྒྱུད་ཞེན་པ་ཆོས་དེ་ལ་དོན་མེད་ལྟར་སྐྱོག་བྱས་པ་ཡིད།

༡༩༥༠ ལོའི་ཕྱི་ཁྱེད་གསུམ་པའི་ཁྱེད་ལྟ་མི་མང་ཆོག་པ་འདུས་དམག་མིའི་ཐོན་དུམ་གྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་ལོལ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། རྒྱལ་ཁྲིམ་ཐེ་མི་ཐེན་གྱིས་བཤད་པ་ལྟར་ན། “དམག་མི་ལ་མི་དགའ་བའི་ཕྱགས་ཁག་གིས་དམག་མིའི་དཔོན་རིགས་ཆང་མ་འཐུས་མིའི་ངོ་བོའི་ཐོག་ནས་ཆོག་པ་ཞུགས་བྱེད་མི་ཆོག་པ་བཟོས་པ་རེད།” རྒྱལ་ཁྲིམ་ཐེ་མི་ཐེན་གྱིས་ཆོག་པ་འདུས་དམག་མིའི་ཐོན་དུམ་གྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་ལོལ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་པའི་མི་མང་ཆོག་པ་འདུས་དམག་མིའི་ཐོན་དུམ་གྱི་སྐོར་ལ་གྲོས་ལོལ་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད། “གདན་ས་གསུམ་”གྱི་མཁའ་པོ་དང་སྐུ་ཆ་བ། གཤམ་རིམ་དང་ལས་སྡེའི་སྡེ་ཁག་སྐྱ་ཆོག་པ་གྱི་འཐུས་མི་འཛོམས་དགོས་པ་མ་ཟད། “ད་དུང་དམག་མིའི་འཐུས་མི་ཡང་ཡོད་པ་རེད།”³⁵ དམག་མིའི་འཐུས་མི་སྤྱིར་འབྱུང་བྱེད་པ་དེ་ནི་རྒྱུན་ལྡན་མ་ཡིན་པའི་ཐག་གཅོད་ཅིག་རེད།

³⁵ Ram Rahul, *The Government and Politics of Tibet*, Vikas Publications, New Delhi, 1969.

ལྷ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

ལྷ་ལ་འདིས་བོད་དམག་གི་དཔོན་རིགས་ཀྱི་ལ་རིས་དང་དབྱིན་ཇི་ཉ་པ་ཅན་ལྷ་ལ་རིང་ལུགས་ཀྱི་བར་གྱི་ཕྱོགས་བོའི་འབྲེལ་བ་དེ་ལྷ་ལ་གྱུ་གྱི་ཆ་ནས་མ་འགྲིག་པ་ཞིག་ལ་བཅི་སྤྱོད་པ་རེད། “ཡར་ཐོན་ནས་མདུན་བསྐྱོད་སྐོར་གྱི་”ཚུལ་ཡིག་མང་ཆེ་བ་དཔེར་ན་བྷི་ལ་བསྐྱུགས་རང་བཞིན་ཅན་དང་། དེ་མིན་གང་ཡིན་ཡང་། དེའི་ནང་གཡོན་ཕྱོགས་ཀྱི་རོས་ལེན་ཆོག་མཆན་མ་ཐོབ་པ་དེ་སྤྱོད་ལུགས་ལོ་དང་དེང་རབས། ཡང་ན་དམངས་གཙོ་ཅེས་བརྗོད་མི་འོས་པའི་ལམ་སྲོལ་(a standing rule)ཞིག་ཡོད་པ་ལྷ་ལ་སྤྲོད་པོ།

Figure 10 བོད་ཀྱི་དམག་དཔོན་ཁག་གཅིག་གི་པར། དབྱི་ལ་མ་དེ་ནི་བྷ་ལ་མཚོར་འགྱུར་མེད་ཀྱི་མཚོ་རེད།

པར་མེད་པ་འདི་དག་གི་ནང་དུ་ཡོད་པའི་བོད་ཀྱི་དམག་མི་ཆོས་ལུ་རོབ་ཀྱི་དམག་ཆས་ཁྱོན་ཅིང་དམག་ལུགས་ཀྱི་སྤྱོད་སྤྲུངས་ཉ་དིང་སང་གི་ལྷ་ལ་ཁན་དག་ལ་ནི་ཉྱུག་ཅམ་ཁྱུང་མཆར་བོ་ཞིག་མཚོར་སྤྱོད། རེ་འདིས་ མཆོམས་རེར་ཁོང་ཆོའི་གྲུབ་འབྲས་དག་ལ་སྤྲོད་ཅུང་བྱས་པ་འམ་ཡང་ན་སྤྲོད་མེད་བྱེད་དུ་བཅུག་ཡོད། ཡིན་ན་ཡང་། འདི་འདྲའི་སྤྱི་གཞི་ཆས་དང་ནམ་འགྱུར་སྤྱོད་སྤྲུངས་དེ་ཆོ་དུས་ཆོད་འདིའི་སྐབས་ཀྱི་དཔེ་གསར་ལམ་སྲོལ་ཡིན་པ་འདི་ཤེས་ཀྱི་ལ། ཁྱེད་རང་གིས་མེ་ཐེའི་ Meiji རྟེན་མག་དཔོན་དང་། གོ་མིན་ཉར་གི་དམག་དཔོན་ལྷ་ལ། དེ་བཞིན་མཐའ་ན་ ཅུང་ཀྱགས་རིལ་ཡིན་མོད་ཉམས་དོད་པོ་ཡོད་པའི་ཉར་ཀའི་གཞོན་ནུའི་མགོ་ཁྲིད་ཨིན་མར་ སྤུ་ཤ་(Enver Pasha)སོགས་ཀྱི་བར་དེ་ཆོ་བརྒྱད་ནས་

བལྷ་དགོས་པ་རེད།

སྐབས་དེའི་བོད་ཀྱི་དམག་མི་ལ་མཆོན་ན་འཐབ་འཛིང་གི་རུས་པ་ཡོད་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར། ད་དུང་གསང་གནས་འཛོལ་བསྐྱེད་པ་དང་། གནས་འབྲེལ་བྱེད་པ། མི་མེར་འཛིན་སྐྱོང་ངམ་གཞུང་ཞབས། མཐའ་ན་བྱི་འབྲེལ་གྱི་བསྐྱེད་མཁས་བྱེད་པ་དེ་ཆོ་ ༡༩༡༣ ལོའི་བྱང་རྒྱུན་ཅུང་གས་འདི་ནས་གསལ་བོར་ཐོན་ཡོང་གི་འདུག དབྱིན་ཇིའི་སོ་པ་དང་འབྲེལ་བཞུད་པ་ཡིན་པ་ ཨེ་ཟླ་ ཨེམ་ ཟཱེའེ་ལཱེ་(F.M. Bailey)ཟེར་བ་དེ་གཅང་སོ་སྟོ་དུ་དཀྱིགས་ནས་མཐའ་མ་ཀྱི་གར་ཕྱོགས་སུ་འབབ་པའི་ནགས་རི་ཅན་གྱི་ས་ཆ་ཀྱི་ཆེ་བ་སུས་ཀྱང་མི་ཤེས་པ་དེ་ཆོ་ས་ཁྲར་འབབས་ཆེད་གསང་བའི་ངང་ནས་བོད་ཀྱི་སྤྱོད་པ་འཛུལ་བ་རེད། ས་ཁུལ་དེ་ནི་ཉ་ལས་པའི་རི་བྱག་མང་བ་དང་ཉེན་ཁ་ཆེན་པོ་ཡོད་པ་ཅམ་མ་ཡིན་པར། སྟོ་པ་རྩལ་སོ་དང་གསོད་མཁན་དེ་དག་འཆོ་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་པ་རེད། བྱས་ཅང་། ཟཱེའེ་ལཱེ་དང་ཁོའི་ལས་རོགས་ཆོ་ལ་བོད་ཤར་ཕྱོགས་ན་ཡོད་པའི་དམག་སྤྱི་ལས་ཁུངས་ནས་གཞུང་འབྲེལ་ཡི་གེ་ཞིག་འབྱོར་བ་ལ་ཡ་མཆན་སྤྱིས་པ་རེད། དེ་ཡང་། “འབྲེལ་བསྐྱོད་ལག་འཁྱུར་མེད་པར་བོད་དུ་”ཞེས་པའི་དེབ་ཏུ་འདི་ལྷར།

“ཞོགས་པ་ཐེས་མ་དེར། ང་ཆོས་ལས་ཀ་མགོ་འཛུགས་བྱེད་གྲུབས་ཡོད་པའི་སྐབས་དེར་ བོད་དམག་གི་དམག་སྤྱི་བཀའ་སྒྲོན་ཆུ་མས་བཏང་བའི་ཡི་གེ་ཞིག་ང་ཆོ་ལ་འབྱོར་བྱུང་། ཡི་གེ་དེ་ནི་ཁམས་ཀྱི་དཔལ་འབར་དགོན་པ་ནས་བྲིས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་ཞོ་བ་(Showa)ལ་བཏང་། དེ་དུ་ཡི་གེ་དེ་ཡིག་སྐོགས་གསར་པ་ཞིག་གི་ནང་བཅུག་ནས་ཐེའ་ཅེ་བརྒྱུ་སྟེ་ཅེ་ལ་(Tsela)བཏང་ཞིང་། དེར་ཡི་གེ་དེ་ཡིག་སྐོགས་གཞན་ཞིག་གི་ནང་བཅུག་ཅིང་ཐེའ་ཅེ་བརྒྱུ་ནས་ང་ཆོ་ལ་བཏང་འདུག བརྒྱད་རིམ་འདི་ཆང་མ་ཉ་ལས་པ་ཞིག་རེད། དེ་ནི་ང་ཆོ་སུ་ཡིན་དང་ང་ཆོས་གང་ཞིག་བྱེད་ཀྱིན་ཡོད་མེད་འདི་ཆེད་རེད་ལ། ང་ཆོས་བོད་ཡིག་སྐོག་སྐབས་མ་སོང་ཞེས་བརྗོད་མི་སྐབས་པ་ཡོང་ཆེད་དུ་དབྱིན་ཡིག་གི་འགྱུར་དེ་མཉམ་སྦྲུང་བྱས་འདུག” རྟེན་མིས་འདུག

37 F.M. Bailey, No Passport to Tibet, The Travel Book Club, London, 1957

སོ་ལས་བྱེད་པའི་མིས་བཅོས་སྤངས་པ་དང་། གོ་ལའི་ཕྱོགས་སྟོན་འབྲུལ་ཆས། ལྷུ་ཞིབ་ལྷུགས་བྱ་(predator drones)སོགས་ཡོད་པའི་
དུས་སྐབས་འདི་ལ་ཡང་གསང་བའི་ལས་ཀ་འཁུས་ཤོར་ལ་ཕྱིན་པ་ནི་རྒྱ་ནག་ཕྱན་མེད་པ་ཞིག་མ་རེད། དེས་ན་དེ་འདྲའི་འབྲུལ་ཆས་ཉར་བ་དང་།
ཁེངས་རྒྱགས་མི་བྱེད་མེད་མོད་འཛོན་ཐང་རོ་མ་ཡོད་པ་ནི་ཉེན་ཅམ་བསྟོད་བསྐྱབས་བྱེད་འོས་པ་ཞིག་ཏུ་བརྟེན་བ་རེད།

ལུང་ཤར་གྱི་དར་རྒྱུ།

མཐའ་མ་དེར་ལུང་ཤར་གྱིས་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆའི་སྐུ་ཆ་དང་དམག་སྤྱི་གཞོན་པ་ཡིན་པའི་གཞོན་ནུ་སྐུ་མ་བ་³⁸ཡི་འདོད་ཇམས་ལ་ཅེས་ནས་ཆ་
རོང་ནི་དམག་སྤྱིའི་གོ་གནས་པའ་ཐུབ་པ་བྱུང་བ་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་ཁོ་ལ་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་ཆ་རོང་ལ་སྟོན་ཡོད་ལྷགས་ལྷ་རྒྱའི་སྐུ་ལ་མ་
བྱས་པ་དང་། ཆ་རོང་གིས་“གཞུང་མགོ་རྩེ་སྟོན་འཆར་”ཡོད་པའི་བསྐྱད་འདོགས་བྱས་པ་རེད། སྐུ་མ་བ་དམག་སྤྱི་ཆགས་པའི་སྐབས་དེར།
ཞུ་སྐབ་པ་ལྟར་ན། ལུང་ཤར་“བདེ་སྤང་བྱུང་ཆེར་བསྟོན་གཞག་བྱས་”པ་རེད། སྤང་རིང་རིན་ཆེན་སྟོལ་མས་“ལུང་ཤར་གྱིས་སྟོན་བྱས་འོག་དེ་
འདྲའི་མི་སྟོན་ཞིག་དམག་སྤྱི་ལ་འཛོན་པའི་ཐབས་བྱས་པའི་དཀྱིག་གཏམ་ཁྲབ་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བཤད་འདུག སྤང་རིང་ནི་གནས་ཚུལ་
འདིའི་སྟོར་ལ་ཕྱོགས་རིས་མེད་པ་ཞིག་ཏན་ཏན་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་སྐུ་མ་བ་འདི་གོ་གནས་འཕར་བའི་སྟོར་གྱི་བསམ་ཚུལ་དེ་ནི་དེ་དུས་ལྷ་སའི་
སྤྱི་ཆོགས་ནང་ཉ་ཅང་ཁྲབ་ཡོད་པ་རེད། སྐུ་མ་བ་ནི་རུས་པ་འདྲངས་མེད་པའི་སྤྱི་དུག་གི་ལས་བྱ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་། བྱིས་སུ་འཁྱུལ་བ་
རིན་པོ་ཆེས་ཁོང་གཞུང་གི་ལས་ཀ་ནས་གོ་གནས་པའ་བ་རེད་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་དམག་མིའི་དབང་ཆ་ཡོངས་རྫོགས་བཟུང་བ་རེད། གེ་དོན་
ཐུབ་ལྟར་ན། “དམག་སྤྱི་དང་དཔལ་འབྱོར་སྟོན་ཆེན་ཡིན་པའི་སྐབས་དེར་ལུང་ཤར་ནི་རང་གི་དབང་ཆའི་ཅེ་མོ་དེར་སྐྱབས་ཡོད་པ་རེད།”

ལུང་ཤར་གྱི་རྒྱལ་དང་རྒྱལ་སྤྱི་དེས་བོད་འདི་ ༡༩༥༤ ལོར་བལ་ཡུལ་དང་དམག་འཁྲུག་ཤོར་གྲབས་ཤིག་བཅོས་པ་རེད་ལ། དེ་ནི་ “ཤར་པ་
”རྒྱལ་པོ་ཐེང་བ་ཞིག་གིས་བོད་ཀྱི་ཁྲིམས་དང་འགལ་བའི་ཐོག་ནས་ལྷ་སའི་ནང་ཐ་མག་བཅོང་བའི་གནད་དོན་ཆུང་ཆགས་ཤིག་ལ་རྟེན་བྱས་
པ་རེད། རྒྱལ་པོ་ཐེང་བ་དེས་བལ་ཡུལ་གྱི་མི་སེར་ཡིན་མཁོ་གིས་ལྷ་སའི་ནང་གི་བལ་ཡུལ་དོན་གཅོད་ཁང་དུ་སྐྱབས་བཅོལ་ཁུས་པ་རེད།
ཡིན་ན་ཡང་། ལུང་ཤར་གྱིས་ཐེལ་འཆུབ་ཀྱི་དང་ནས་བྱི་འབྲེལ་གྱི་མཐུན་ལམ་ལྷ་སྤྱོགས་དང་། དེ་བཞིན་བལ་ཡུལ་གྱི་ཁྲིམས་མཐུན་ཆེད་ས་
ཡིག་གི་ཐོབ་ཐང་༡༩༤༤ ལོའི་༩དག་ལ་བཅུས་མེད་བྱས་ཏེ། དམག་འཁྲུགས་ཀྱིས་གནད་དོན་འདི་སེལ་རྒྱུའི་ཐག་གཅོད་བྱས་པ་རེད། བལ་
ཡུལ་གྱི་རྒྱལ་རབས་སྐུ་བ་ཞིག་གིས། “བོད་དམག་ ༡༣༠༠ ཅམ་གྱིས་བལ་ཡུལ་དོན་གཅོད་ཁང་གི་མཐའ་བསྐྱོར་བའི་རིང་དེར་བོད་དམག་
༤༠ ཐམས་པ་དོན་གཅོད་ཁང་དུ་རྒྱགས་པ་རེད།” ཅེས་བྲིས་འདུག³⁹ ། ཁོང་ཁྲོས་འབར་བའི་བལ་ཡུལ་གྱིས་དམག་འཁྲུག་གི་ཤ་སྤྱིག་བྱས་
ཤིང་། དབྱིན་ཇིས་བར་འདུམ་ཆེ་ཅམ་བྱས་པའི་རྒྱུ་གཞི་ནས་དམག་འཁྲུག་རོ་མ་དེ་བསྐྱོག་སྐབ་ཅམ་བྱུང་བ་རེད། བྱི་འབྲེལ་གྱི་འཁུས་ཤོར་
འདི་དང་ལུང་ཤར་ཁོ་རང་གི་རང་མཐོང་ཆེན་པོ། གཞུང་ཞབས་གཞན་དང་ལྷན་དུ་བསྐྱུན་མཁས་མེད་པའི་སྤྱི་དུག་པ་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་རིམ་
གྱིས་ཁོ་རང་གི་དབང་ལྷགས་ཀྱི་གཞི་རྒྱུ་ཉམས་ཆག་ཏུ་སོང་བ་རེད་ལ། ཁོ་རང་དམག་སྤྱི་ནས་པའ་རྒྱུའི་རྟེན་ཆགས་པ་རེད།

དེ་ནི་འཁྱུལ་བ་རིན་པོ་ཆའི་སྐུ་མ་དུན་པ་ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ཆེ་ཤོས་ཤིག་ཏུ་འགྱུར་བའི་མགོ་བརྩམས་པ་རེད། ཀུན་
འཕེལ་ལགས་ཀྱིས་ཤོང་བྲག་དམག་སྤྱི་ཞེས་པ་ཉ་ཅང་ཁྲིམ་མི་བྲག་ཤོས་ཀྱི་དམག་སྤྱི་སྤྱོད་དམའ་རིམ་དང་ཞིང་པ་ལྷག་པོ་ནས་མི་སྤྱ་
བསྐྱས་ཏེ་བཟུགས་པ་རེད།

³⁸ དྲགས་པོ་སྐུ་མ་བ་ཞེས་དེ་བ་ཐེང་ཁག་ཏུ་གསལ། དགེ་རབ་ཀྱིས།

³⁹ Mishra, Tirtha Prasad, The Taming of Tibet: A Historical Account of Compromise and Confrontation in Nepal-Tibet Relations (1900-1830), Nirala Publications, New Delhi, 1991

ཧྲུལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

Figure 11 གྲོང་ཁྱེད་དམག་སྒར་གྱི་མདའ་དཔོན་ཀླན་པ་གཡུ་ཐོག་བཟུ་ཤིང་དོན་གྱི་སྒྲུབ་དང་མདའ་དཔོན་གཞོན་པ་ཐེར་རིང་འཛིག་མེད་ལགས།

དམག་སྲི་གཞོན་པ་ཐེར་རིང་འཛིག་མེད་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་དམག་སྲི་
དེ་ལ་དགའ་སྟོབས་ཆེན་པོ་ཡོད་ཅིང་། འདི་ལ་ཡིད་སྤོང་བྱེད་པ་ནི་
དབྱིན་ཇིའི་ལུགས་སྒྲུབ་ཀྱི་“པོ་ཁྱེད་ཀྱི་དམག་སྲི་
(gentleman's regiments)” ཞེས་པ་ནས་སྤྱིར་ཡོད་ལ།
འདི་ནི་མ་འོངས་པར་ཆེད་ལས་དཔོན་རིགས་ཀྱི་ཆོགས་སྲི་
འདེམས་པའི་མང་གཞི་ཞིག་ཆགས་སྤྱོད་པའི་རེ་བ་བརྒྱབ་པ་རེད་
ཅེས་ང་ལ་བཤད་བྱུང་། མགོ་འཛུགས་ཀྱི་སྐབས་སུ་མི་སྣ་བསྐྱུས་
པའི་ཁྱོད་ནས་དགག་བྱ་རྒྱ་ཆེར་བྱས་པ་དེ་ཆོན་དམག་མིའི་ཁྲིམས་
ལ་བཅི་སྤྱད་བྱེད་འདོད་མེད་ཅིང་རང་ཁྲིམ་དུ་ལོག་འདོད་བྱས་པ་
ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་རྫོལ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་དམག་མི་བསྐྱུས་པའི་

ལོ་རྒྱུས་འདི་ཆོད་སྒྲོར་མང་ཆེ་བ་དེ་ཁོང་ཆོས་རང་གི་རལ་པ་བཅད་པའི་ཐུ་བར་ཞིག་ཏུ་བསྒྱུར་ཡོད་པ་རེད། འདི་འདྲའི་སྤྱི་གཞིའི་ཁྲིམས་ལ་འཇམ་
སྤོང་གི་དམག་ཁུལ་བསྐྱུས་པ་ཆོས་ཏུ་ལམ་གཅིག་གྱུར་གྱིས་ནམ་འགྱུར་སྟོན་གི་རེད། སི་ཏུ་ལེ་ གྲུབ་རིག་(Stanley Kubrick)གི་སྒྲོག་
བརྒྱན་ **ལུགས་ཀྱི་གྲོན་པ་ཆ་ཆང་ (Full Metal Jacket)** ཞེས་པའི་ནང་། ཨ་མི་རི་ཀའི་མཆོད་མག་གི་དམག་ཁུལ་དུ་བསྐྱུས་པའི་ལོ་
གཞོན་ཆོ་མེ་ཉི་ལྷ་ལ་མ་བཏང་གོང་དེར་སྤང་བ་སྤྱིད་པའི་སྤྱ་འཛིངས་རིང་པོ་ནམས་བཅད་པ་དེ་ལ་འདི་དང་འབྲམ་མཚུངས་ཀྱི་ནམ་འགྱུར་སྟོན་
པ་དེ་གསལ་པོར་བསྐྱན་འདུག།

ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཀྱིས་དམག་མི་ལ་དམིགས་བསལ་གཞིགས་སྒྲིང་གུ་ལོ་མ་པ་བྱས་པ་དང་། མཆོད་ཆ་དང་ཡོ་ཆས་གསར་པ་དང་། སྤྱི་ག་
ཆས་སྤྱས་དག། སྤྱི་ག་བཅན་པའི་ཐབས་སྒྲིང་དང་སྒྲིང་བཟར་བཅས་ལ་བརྟེན་ནས་རིམ་གྱིས་ཀུས་པ་ཅན་གྱི་དབྱང་ཁག་ཅིག་ཏུ་སྤྱོད་སྤྱོད་བྱས་
ཡོད་ཅིང་། ཁོང་ཆོད་ནང་ལུལ་དུ་ཡང་པལ་ཆེར་རྒྱ་རན་སེའི་སྤྱད་དུ་ཨེ་སི་མི་རི་ཏུ་ཤི་ ཀོར་མི་སེ་ (*esprit de corps*) ཐེར་བ་ལྟ་བུའི་རང་
གི་སྤྱེ་ཁག་ལ་ཡིད་ཆེས་སྒོ་གཏོང་དང་དགའ་སྟོབས་ཀྱི་ཆོར་བ་ཞིག་བྱུང་ཡོད་པ་རེད། ཨེ་རྒྱ་ རབ་མེའོ་ སྤེལ་ལམ་སྟོན་(F. W. Williamson) ནི་ ༡༩༣༣ ལོར་དམག་སྲི་འདི་ལ་རྟོག་ཞིབ་བྱས་པའི་དབྱིན་ཇིའི་སྤྱོད་དོན་ལས་བྱ་དེ་ཡིན་པ་རེད་ལ། ཁོ་ལ་ནི་ཡིད་འགྱུལ་
ཐེབས་པ་རེད། ཁོས་ “རྒྱ་གར་དང་དབྱིན་ཇིའི་དམག་མིའི་སྤྱེ་ཁག་རྒྱན་ལྷན་པ་དེ་དག་མ་གཏོགས་གཞན་ངས་འདི་འདྲའི་སྤྱད་བྱུང་འཛོམས་པ་
དང་ཆད་དང་ལྷན་པ་ཞིག་མཐོང་མ་སྤྱོད་” ཞེས་རྒྱ་གར་གཞུང་ལ་ཕུལ་པའི་སྟན་ཐོ་ཞིག་གི་ནང་གིས་ཡོད་པ་རེད། རྫོལ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་གྱུར་
འདི་ལ་ “གྲོང་ཁྱེད་དམག་སྲི་སྤྱས་ལེགས་” ཞེས་འགྲེལ་བརྗོད་བྱས་འདུག།

Figure 12 གྲུབ་རིག་ཡོད་པའི་གྲོང་ཁྱེད་དམག་སྒར།

ཡིན་ན་ཡང་། གྲུལ་བ་སྤྱོད་བཟུ་གསུམ་པ་དགོངས་པ་རྫོགས་
པ་དེས་ཀུན་འཕེལ་ལགས་དབང་ཆ་ནས་བྱིར་འབུད་བྱེད་པའི་གོ་
སྐབས་ལེག་ལུང་ཤར་ལ་སྤྱད་པ་རེད། རྫོལ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཆོར་
བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་སོ་བ་ཞིག་གྲོང་ཁྱེད་དམག་སྒར་ནང་
གསར་འཛུལ་བྱེད་བཟུག་པ་དང་། ཁོང་ལ་དུས་ཆོད་རིམ་སོང་
བཞིན་དེར་ཡོད་དམག་མི་ནམས་ཀྱིས་གཞུང་ལ་བྱེད་ལངས་འོ་
རྟོལ་དང་དམག་ཞབས་གཡུགས་ནས་འགོ་རྒྱ་ཡིན་པའི་རེས་ཤེས་
ཆེད་པ་རེད། དེ་ལྟར་བྱུང་སྐབས་དེར་ཀུན་འཕེལ་ལགས་ནི་ཉེན་ཁ་
ཆེན་པོའི་ཐོག་ནས་སྤྱད་སྒྲོབ་མེད་པར་བཞག་པ་རེད། རྫོལ་ཤི་སི་

ཀླུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

ཐོན་ཁྱིམ་བཟང་དོན་ལ། ལུང་ཤར་ཁྱིམ་ “ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཕྱིར་འབྱུང་ཁྱེད་པའི་འཆར་གཞི་དེ་ཐབས་ལྗུས་ལྟན་པའི་སྟབས་བདེའི་ལས་ཀ་
ཞིག་རེད”ཟེར།

Figure 13 ལྟ་བུར་གྱུན་འཛེལ་ལག་སྟོན།

ཀྱན་འཕེལ་ལགས་པོ་ད་ལྟོངས་ཆོགས་འདུ་ཆེན་པོར་བཀྱག་ཅིང་། ཆོགས་ཐོག་ཏུ་ལུང་ཤིང་གི་ཉིང་
 ཞེན་རྒྱོད་ཁག་གིས་ཁོང་ལ་། གུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་བ་རྟོངས་པའི་ཉེས་འདོགས་བྱས་ཤིང་། ཉེས་ཆད་
 བྱན་མོ་གཅོད་དགོས་པའི་རེ་འདུན་བཏོན་བ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། མཐའ་མས་ཐུག་ཏུ་སྒྲོ་སྒྲུ་ཡངས་པའི་
 ཆོགས་མི་དཔེར་ན་གཞུང་ཞབས་བྱང་པོ་སྒྲུ་ཁང་བ་ལྟ་བུ་རྣམས་ལ་སྒྲུ་ཁ་འཛོལ་བ་རེད། ཀྱན་
 འཕེལ་ལགས་ལ་། གུལ་བ་རིན་པོ་ཆེར་བསྐྱུན་གཞི་བཞེས་པའི་རྒྱུད་པོད་གཞུང་ལ་དུས་ཐོག་སྟོན་
 བས་ན་མ་ཞུས་པའི་ཉེས་པ་བཀལ་ནས་དྲགས་པོར་གནས་དབྱེད་བཏང་བ་རེད།

Figure 13

འོན་ཀྱང་། ལུང་ཤར་ནི་རང་ཉིད་ཀྱི་ཚོགས་པའི་ཚོགས་མི་ཞིག་གིས་བསྐྱེད་བྱུང་བ་ཤར་བ་རེད། ཁོང་ཚོས་ཁྱོད་ཀྱི་ཅིས་ཀྱིས་ཤིང་མེ་མདའ་བསྐྱར་མདའ་ཞིག་ལེན་ཅིས་ཀྱིས་མོད་མཚོན་ཆ་འཕྲོག་ཅིང་འཛིན་བསྐྱར་བྱས་པ་རེད། ལྷོལ་ཁྱི་མི་མེད་ཀྱིས་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱི་ལྷ་མ་གྱི་ནང་ནས་ཤོག་སྒྲིལ་ཞིག་རྗེད་པ་དེའི་ནང་བཀའ་བློན་ཁྲི་ཚོས་པ་ལ་འོད་བསྐྱེད་སྐྱེད་ཆེད་ཀྱི་མཐུ་ཡིག་ཅིག་ཡོད་པ་རེད་ཟེད། བརྗོད་གཞི་འདིའི་སྐོར་པ་བཀོད་པའི་ལེའུ་དེའི་མཐའ་མཇུག་ཏུ་ཁོང་གིས་འདི་ལྟར། “ལུང་ཤར་གྱི་ལས་འགུལ་དེ་ནི་ཁྱོད་སྐྱེད་གྱི་གཞུང་སྲོལ་ལེགས་བཅས་དང་བཅས་བསྐྱར་བྱེད་ཐབས་ཀྱིས་པ་མཐའ་མ་དེ་རེད། དེ་ནས་ ཁོང་ལ་པམ་ཉེས་བྱུང་བ་ནི་ཁྱེད་ཀྱིས་ཁམ་ཤི་པའི་སྐར་གཞིའི་སྐྱེ་བྱེད་གཙོ་བོ་ཞིག་ཡིན་པར་ངེས་པར་ལྟ་དགོས་པ་རེད།”ཅེས་གྲིས་འདུག།

འདོད་རྣམ་དབྱེ་ཞིབ།

མོང་གསལ་གྱི་ལྷོ་ཁྱི་ཤི་ཤེ་ཐེན་གྱི་བརྟམ་དབྱེད་དེ་ཁོ་རང་གི་ཡིད་ཆེས་ལ་གཞི་བཅོམ་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་ཁོང་གིས་ལུང་ཤར་གྱི་བཆར་གཞི་
ལི་གཞུང་ལ་ཐུ་ཆེ་པའི་ཆབ་སྲིད་བཅོས་བསྐྱར་ཞིག་ལྟེད་ཐུ་རྟེད་སྟུམ་པ་དེ་རྟེད། ལྷོ་ཁྱི་ཤི་ཐེན་གྱིས་ཀྲིས་ལོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་བཀའ་ཐོབ་

ཀླུ་ལ་རབས་དེབ་ཐེར་ནག་པོ།

འདི་ཞབས་ཡུན་དེ་ལོ་བཞིའི་ཆད་བཀག་བཅོ་འདོད་ཡོད་པ་དང་། དེ་ཡང་རྒྱལ་ཡོངས་འཕུལ་མི་ཚོགས་ཆེན་ནམ་པོད་སྒྲོངས་ཚོགས་འདུ་ལ་དེ་
 དག་འདམས་བསྟོ་བྱེད་པ་དང་དེ་དག་གིས་ཚོགས་ཆེན་ལ་འགན་འཁུར་དགོས་པ་ཞིག་བྱེད་འདོད་པ་རེད་ཅེས་གྲིས་འདུག གནས་ཚུལ་འདི་
 དང་དེ་བཞིན་ཡུང་ཤར་ནི་དང་རབས་པ་དང་གསར་བརྗེ་བ་ཞིག་ཡིན་པའི་མིང་གྲགས་དེ་ཆོའི་མང་ཆེ་བ་ཞིག་ནི་ཡུང་ཤར་གྱི་བྱ་འཁོར་གཞིས་སྡེ་
 ལྷ་ཆེ་དབང་རྟོ་རྟེ་དང་ཡུང་ཤར་བྱང་ཆུབ་ལགས་གཉིས་ལ་བཅར་འདྲི་བྱས་པ་ལས་ཁོང་གིས་སྒྲུངས་ཡོད་པ་རེད། རས་གོང་དུ་སྐྱེ་བཅོར་བུའི་
 དེབ་ཏུ་ཡུང་ཤར་ནི་ “གྲུ་ཡངས་དམངས་གཙོ་བོ་” ཞིག་ཡིན་པའི་འབྲེལ་བ་རྫོང་བྱས་སྟོར་བཀོད་པ་རྩི་བཞིན། ཡུང་ཆུབ་ལགས་ཀྱིས་རང་གི་
 བའི་སྟོར་ལ་ཆེ་བརྟེན་གྱི་ལོ་རྒྱུས་དག་གིས་འདི་ལ་བྲགས་ཆུན་ཐེབས་ཡོད་མྱིང་པ་རེད། ཆོལ་ཤི་མི་ཐེན་གྱིས་ད་དུང་སྡེ་སྡུའི་ཚོམ་ཡིག་
 རྒྱ་⁴⁰ རྟེ་པོད་ཀྱི་རིག་གནས་ལོ་རྒྱུས་རྒྱ་ཆ་བདམས་བསྟེན་གས་⁴¹ རྟེ་ཅེས་བའི་ནང་བར་སྟུན་བྱས་པ་ལས་ཀྱང་ཡུང་ཤར་འདུག བདམས་
 བསྟེན་དེ་ནི་ ༡༩༩༠ གྲུ་ཤར་ནང་པོད་ཀྱི་སྟུ་དག་དང་སྒྲ་མ། དེ་མིན་པ་བཅས་ཀྱི་དྲན་ཐོའམ་ཡང་ན་བཅར་འདྲི་བྱས་རིགས་རྣམས་གཞུང་
 གི་པེད་སྟེན་ཆེད་དུ་སྟུགས་བསྟེན་གས་བྱས་པ་རེད་ལ། འབྲེམ་སྒྲེལ་ཐད་“བཀག་རྒྱ” (neibu) ཡོད་པ་ཞིག་རེད། འདི་དག་ནི་ཤེས་རིག་གི་
 དགོས་མཁོ་ལ་རམ་འདེགས་ཆེད་བྱས་པ་ཡིན་མོད་ཀྱང་། སྡེ་མོའི་དུས་སྐབས་ཀྱི་“རང་སྟོན་ངོས་ལེན་” (zhangong) དང་། “དགག་པ་རྒྱག་
 པ་” (qianxue) ཡི་ཚོམ་ཡིག་དེ་ཆོལ་འབྲེལ་བ་རྩ་ནས་མེད་པ་ཞིག་མ་རེད།

“རྒྱ་ཆ་བདམས་བསྐྱེགས་”ཀྱི་ཆེད་དུ་བཅར་འདྲི་ཞུས་པའི་མི་སྲུ་ལ་ཡང་བཅར་འདྲིའི་སྐོར་ལ་འདམ་ཁ་ཞིག་ཡོད་ཚུལ་མི་འདུག་ལ། གལ་སྲིད་དབང་འཛིན་པ་ཆོས་ལག་བསྟར་གྱི་དགོས་ཤིང་ཆོ། ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁོར་ལུག་གཞན་ཞིག་གི་ནང་ལ། སྐད་ཆ་འདི་དག་གི་ཆ་ཤས་གང་དུང་ཞིག་བཅར་འདྲི་ཞུ་ལུག་གི་མི་དེ་ཆོར་ཆོལ་གཏམ་གཏོར་ཆེད་ཐེད་སྟུང་གྱེད་ཐུབ་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་རའོ་ཆོས་འབྲས་པ་ཞིག་ལ། “རང་སྟོན་ངོས་ལེན་གྱི་ཚུལ་ཡིག་”དག་ནི་ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་གི་ཁྲིམས་ཀྱི་ལས་སྟོན་ནང་ཆོད་ལྟན་གྱི་ཆ་འཁོར་ཞིག་ཡིན་པ་དེ་རེད། རྒྱལ་ཁྲིམ་མེན་མེན་གྱི་བཅར་འདྲི་དེ་ཆོའི་“ཉ་ལས་པའི་འཇ་མོ་བརྟོད་པ་”དེས་ཡིད་བཀྲ་ག་འདུག་ཅིང་། རྒྱ་ཆ་འདི་དག་ཉིལ་ཤོར་ངོས་ལེན་གྱི་ད་རྒྱུ་ལ་མེ་ཆོམ་གང་ཡང་མེད་ཚུལ་འདུག།

ཡུང་ཤར་གྱི་བྱ་གཉིས་ཀྱི་འཛུགས་ཁག་གཏང་གཅིག་པ་ནི་འཁོན་འཛིན་དང་ཙམ་རྒྱུ་ཞིག་ཡིན་ཆུང་དེ་ལ། འུ་ཞིག་གི་ངོས་ནས་རང་གི་པའི་
 འཛུགས་ཀྱི་བསྐྱར་བཅོང་དང་རྩེ་ལེགས་སུ་གཏོང་བའི་འབད་བཅོམ་གྱི་དཔེ་པ་ནི་བསམ་ཤེས་ཀྱི་དཔེ་ལྟ་བུ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། རྒྱལ་རབས་སྤྱི་བ་
 ཞིག་ལ་མཆོད་ན་དེ་འདྲིའི་ཁུངས་ལ་འཛེམས་ཆོན་གྱིས་བལྟ་ཆུ་ནི་གལ་ཆེན་པོ་རེད། ཀའོན་གྱུ་བྱ་སྤྱི་སྤྱི་དང་དེ་མིན་གྱི་ཤོད་ནས་ཆོན་པའི་
 ལོ་རྒྱུས་དག་ནི་རིན་ཐང་ཅན་ཞིག་ཡིན་པར་བཅི་མོད། ཁོ་རང་གིས་གཟབ་གཟབ་བྱས་ནས་དེ་ལ། “སློག་མཁན་ཆོས་ཉན་ཉན་འཛེམས་ཆོན་
 གནང་རོགས། ཆོས་ཡིག་འདི་དག་ནི་འཁོན་འཛིན་གྱི་བསམ་སློབ་ཡོད་པའི་མིས་བྲིས་པ་འཕམ་ཡང་ན། ད་ལྟ་ཤོད་ལ་དབང་བསྐྱར་བཞིན་པའི་བྱ་
 རྒྱལ་གྱི་དབང་འཁུགས་ཀྱི་ལྟ་རྟོག་འོག་པར་སྐྱེན་བྱས་པ་ཞིག་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག ཀའོན་གྱུ་བྱ་སྤྱི་སྤྱི་ལ་འདིར་བཤད་ཆུ་ཞིག་ལ། ཁོང་ནི་
 བཅོན་ཚུལ་དུ་ཤོད་ཀྱི་དམར་ཤོག་ཆོགས་པ་འཇུགས་མཁན་ཞིག་དང་ཚོག་མའི་ཆ་ལ་ཡུང་ཤར་ནི་གསལ་བཟུང་བཟུང་བཅོས་བསྐྱར་མཁན་ཡིན་པའི་
 རྒྱུར་འདི་ལ་འདོད་པ་ཡོད་མཁན་ཞིག་ཡིན་ན་ཡང་། ཁོང་གིས་དུས་ཆོད་འདིའི་སྐབས་ཀྱི་རྒྱལ་རབས་ལོ་རྒྱུས་ལ་ཞིབ་འཇུག་གྱི་དཔེ་
 བཅུགས་པའི་སྐབས་དེ་ནས་རང་གི་ལྟ་ཆུས་ལ་འགྱུར་བ་གཏོང་མགོ་བཅུགས་པ་རེད། ཆུ་བྱ་དང་དེ་མིན་གྱི་ལོ་རྒྱུད་དག་(The Water-
 Bird and other Years)ཅེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་དུ་ཀའོན་གྱུ་བྱ་སྤྱི་སྤྱི་ཡུང་ཤར་ནི་ “ལྷས་རན་...ཉ་ཅང་འདོད་རྩམ་ཅན་...རང་དོན་

⁴⁰ Lhalu, Tsewang Dorje “Recollections of My Father Dorje Tsegye Lungshar,” by Cultural and Historical Materials Office, Bod rang skyongs ljongs chab gros rig gnas lo sgyus rgyu cha zhib jug u von lhan khang.

[illegible]

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

ཁོག་བཅུག་ཅིག”ཡིན་པ་མ་ཟད། ད་དུང་ “མ་རུངས་བྱེད་གཏེ”དང་ “གསར་བཟེ་བ་རྩལ་མ”ཞིག་ཡིན་པའི་འགྲེལ་བཤེས་འདུག ཀེ་
དོན་གྲུབ་ཀྱིས་མཚུགས་པ་བྱུང་བ་དོན་ལ། ལུང་ཤར་ནི་སྤང་གྲུང་འཛུམས་པའི་མི་ཞིག་ཡིན་པ་གང་ཞིག་ལ། “ཁོང་གི་དབང་ཆ་ལ་འདོད་ཆས་
ཆེ་བ་དེ་ཕྱི་གོས་ལྷ་བ་མང་པོའི་ནང་བཀའ་ནས་ཡོད་ཅིང་། སྐབས་མང་པོར་ཁོང་ནི་ཡར་ཐོན་པ་ཞིག་ལས་གསར་བཟེའི་ངོ་མོག་པ་ཞིག་ཡིན་
ཆེ་བ་ཡོད་པ་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག

ང་ཆོས་གཞུང་ཞབས་ལྷན་རྒྱ་རྩེ་“སྤྱི་ཕྱོགས་ཀྱི་མཐུན་ཞེས་པའི་ཆོག་པ་དེའི་ཆོག་པ་མི་ཡིན་པ་དེས་བྲིས་པའི་ལུང་ཤར་གྱིས་གཞུང་
མགོ་ཉིང་སློབ་འཆར་སྐོར་གྱི་ཆོས་ཡིག་གཞན་པ་ཞིག་རྒྱ་ཆ་བདམས་བསྐྱེད་ཀྱི་ནང་འཁོད་པ་ཤེས་སློབ་སྤྱོད་བྱས་པ་ཡིན་ན། ཁོང་རང་
ཞུགས་སྤྱོད་པའི་གོས་མོའ་དང་ཆོག་པ་འདུའི་ནང་བཀའ་ཤག་གི་ཞབས་པོའི་དུས་ལུན་ཆད་བཀག་བཟོ་བ་ལྟ་བུའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་འགྱུར་བཅས་
སྐོར་ལ་སློང་མོའ་བྱས་ཅིགས་ཅན་ནས་བཤད་མེད་ཅིང་། རོ་མ་བཤད་ན། ལྷན་རྩེ་རྩེ་ལས་གསལ་པོའི་ཐོག་ནས་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་
“ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་ལེན་ཆད་གསང་བའི་ཆོག་པ་པ་ཞིག་བཅུགས་པ་རེད་”ཅེས་བཤད་འདུག⁴²

ཐོད་སྤྱོད་ཆོག་པ་འདུའི་དབང་ལུགས་ཇི་ཆེར་བཏང་ནས་བཀའ་ཤག་གི་དབང་ཆ་ལ་ཆད་འཛིན་བྱེད་རྒྱུར་ལུང་ཤར་ལ་འཆར་གཞི་ཡོད་སྐོར་
ཐད་ནས་རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་གྱི་ཉམས་ཞིབ་འདི་ང་ཆོས་ངོས་ལེན་བྱས་པའི་དབང་དུ་བཏང་ན་ཡང་། དེ་ནི་ “དམངས་གཙོའི་”བཅོས་བསྐྱར་ལྟ་བུ་
ཞིག་ཏུ་འགྲེལ་བཤེས་བྱེད་མི་རུང་བ་རེད། ཐོད་སྤྱོད་ཆོག་པ་འདུ་དེ་ནི་དེང་རབས་ཀྱི་བསམ་སློབ་ནང་གི་ཁྲིམས་བཟོ་ལྟ་བུའི་ཆོག་པ་ཤིག་པ་རེད།
བཀའ་ཤག་དང་ཆོག་པ་འདུ་གཉིས་ཀ་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆའི་ལྟེ་བ་དེ་ཡིན་པ་རེད་ལ། སྤྱི་མཐོན་སྤྱོད་ལྟ་བུ་ལྟ་བུའི་དཔེ་ལྟ་བུའི་ཆོག་པ་པ་ཞིག་པ་ཞིག་པ་ཞིག་
དགོན་པའི་འཕུས་མི་ཆོ་ལུགས་ཆེ་བ་ཡོད་པ་རེད། དགོན་པ་མང་པོའི་ཐོད་སྤྱོད་ཆོག་པ་འདུ་དེ་སྤྱོད་ཆེན་དུ་བསྐྱར་རྒྱ་དེ་ནི། རྟོག་ཤིང་མི་
ཐེན་གྱིས་ངོས་ལེན་བྱས་པ་ལྟར་གྱི་ལུང་ཤར་གྱི་མཐའ་མའི་དམིགས་ལུལ་སྟེ། ལུང་ཤར་རང་ཉིད་སྤྱོད་པའི་དབང་ཆའི་གོ་ས་ལ་འགོད་རྒྱ་
དེ་མིན་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད།

གོང་དུ་རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་ ལུང་ཤར་གྱི་“ཉ་ལས་པའི་སྐོག་བྱས་”དེས་ཐོག་མར་དགོན་པའི་རྩིང་ཞེན་པའི་ཕྱོགས་བྱས་ནས་དམག་མིའི་སྐོར་
ཁག་དང་དེང་རབས་ཅན་རྣམས་གཏོར་བཅོས་བྱེད་རྒྱ་དེ་ཡིན་པ་དང་། དེ་ནས་རྒྱ་རྩེ་ཆད་ཀྱི་རྩིང་ཞེན་པའི་ཕྱོགས་གཏོགས་རྣམས་
བཅོས་བར་བྱས་ཇེས་ཤིང་བཅོས་བསྐྱར་བྱེད་རྒྱ་ཡིན་སྐོར་བཤེས་པ་རེད། འདི་ལྟ་བུའི་ཕྱོགས་གཉིས་སམ་ཕྱོགས་གསུམ་དུ་ཕན་ཚུན་བསྐྱོལ་བའི་
བྱེད་ལས་བྱེད་ཕྱོགས་ནི་ཉན་ཉན་ཉི་ཉི་ལྷར་(Hitler)དང་སྤྱི་ཉན་(Stalin)། མའོ་(Mao)ལྟ་བུ་ཞིག་ལ་དབང་ཆ་ལེན་པའི་ལམ་ཁ་ངོས་
ལེན་ཡོད་པ་ཞིག་ཡིན་མོད། དམངས་གཙོའི་སྤྱི་གཞུགས་ཤིག་འཛུགས་པའི་ལམ་ཁ་ཞིག་ནི་ཉན་ཉན་མིན་པ་རེད། ད་དུང་ནན་བཤོད་བྱེད་རྒྱ་
ཞིག་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་རང་གི་ལས་ལུན་ཁོང་འགྱུར་བ་མེད་པའི་མཐུན་གྲོགས་ཤིག་ཡོད་པ་ནི་ཉ་ཅང་རྩིང་ཞེན་པའི་དགོན་པའི་དབང་འཛིན་
སྤྱོད་ལུགས་པ་དེ་རེད། རོ་མ་བཤད་ན། རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་རང་ཉིད་ཀྱིས་བྲིས་པ་ཇི་བཞིན་ ལུང་ཤར་གྱི་“བཅོས་སྐྱར་ལས་འགུལ་གྱི་ཆོག་པ་པ་
དེ་ཆོ་ཉི་མང་ཆེ་བ་གཞུང་ཞབས་དགོ་འདུན་པས་བྱུང་ཡོད་པ་རེད།” ལས་འགུལ་ནང་ཡོད་པའི་མི་དེ་ཆོས་ནི་བཅོས་བསྐྱར་ཞིག་འབྱེད་ཡོད་རྒྱ་
མིན་པར་གཞུང་ཞབས་སྤྱོད་རྣམས་ཀྱི་དབང་ཆའི་ཁ་གཏད་གཅོག་པ་དང་། དམག་མིའི་ལུས་ལུགས་གཅོག་པ། དེང་རབས་ཅན་སྤྱོད་འགོག་
བྱེད་པ་བཅས་ཡིན་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད། རྟོག་ཤིང་མི་ཐེན་གྱིས་རྟོགས་པ་བཤེས་པའི་ཆོས་རིགས་(Hagiography)ཅུང་ཆ་འདྲ་བའི་ལུང་ཤར་
གྱི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ཆོའི་ནང་དུ་རང་ཆོག་སྤྱི་མི་མཐུན་པར་བྱེད་མཆར་པོ་ཡོད་པ་འདི་ལ་ཡིད་ཆེས་པ་ཞིག་གི་ཐོག་ནས་འགྲེལ་བཤེས་བྱེད་བྱུང་
མེད་པ་རེད།

⁴² K. Dhondup, The Water-Bird and Other Years, A History of the 13th Dalai Lama and after, Rangwang Publishers, New Delhi, 1986.

ཀྲུལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

ལུང་ཤར་གྱི་སྐོག་བྱས་ཏེ་བཞུགས་པའི་ལུང་ཤར་གྱི་ལྷན་ཚོགས་ཀྱི་འཛིན་སྐྱོང་པ་ཞིག་ལོ། དེ་ཡང་། གྲུལ་བ་
ཐེན་པོ་ཆེའི་སྐོར་གཅིག་པོ་ཀྲུལ་ལོ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་མང་ཆེ་བ་གཞུང་ཞབས་དགེ་འདུན་པ་གཞིན་གྲས་ཅེ་དུང་གི་གནས་ལུས་ཅན་གྱིས་གྲུབ་པའི་
ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཆོགས་པ་“ཆོལ་གསུམ་ཆེག་སྤྱི་ཆོགས་པ་”ཟེར་བ་ཞིག་བཅུགས་པ་རེད། ཆོགས་པ་དེའི་དམིགས་ལུལ་གཙོ་གྲས་ཤིག་ནི་
བཀའ་ཤག་གི་ཁུས་ལུགས་གཙོག་ཆུ་དེ་རེད། བཀའ་ཤག་གི་བཀའ་སློན་བསྐྱོར་པ་ཞིག་ནི་སྐུ་དག་རྙིང་པ་ཟུར་ཁང་དབང་ཆེན་དགེ་ལེགས་ཏེ།
སྟོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱི་ཨ་ཞང་དེ་ཡིན་པ་རེད། ཀྲུལ་ལོ་དོན་གྲུབ་ཀྱིས་ཀྱང་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་ཁ་གཏད་པ་རྣམས་མེད་པར་བཞུགས་ཏེ་དབང་ཆ་ལེན་རྒྱུ་
ཆེད་དུ་བཅོས་བསྐྱར་དང་ཀྲུལ་ཞེན་པའི་ཁ་གཏད་འཛིན་ཆོག་འདྲ་མཚུངས་ཤིག་སྤྱད་པ་ནི་དོ་སྣང་འཕེལ་བ་ཞིག་རེད། ཡིན་ན་ཡང་སྟོལ་ཁྱི་སི་
ཐེན་གྱིས་ང་ལ་མོས་མཐུན་བྱས་ནས་ཀྲུལ་ལོ་དོན་གྲུབ་དེ་དམངས་གཙོའི་བཅོས་བསྐྱར་བ་ཞིག་ཡིན་པར་འགྲེལ་བཞེད་མི་ཁྱེད་པར་ངེས་པ་
རེད།

ད་དུང་ལུང་ཤར་ལ་ཡོད་པར་བསྐྱད་པའི་ཡར་ཐོན་པའི་མི་ཆེའི་ལོ་རྒྱུས་དེ་ལ་ཡང་ཞིབ་འཇུག་བྱེད་རིན་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། ༡༩༡༣-༤ བར་དེར་
གྲུལ་བ་ཐེན་པོ་ཆེས་ཁུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་སློབ་སྦྱང་ཆེད་ལྟ་བུའི་ཆེད་བོད་ཀྱི་བྱིས་པ་བཞི་རྒྱུ་མེ་(Rugby)སློབ་བྱ་རུ་སློབ་སྦྱང་བྱེད་དུ་བཏང་
སྐབས་ལུང་ཤར་ནི་དོན་པའི་ཆུལ་དུ་དབྱེན་ལུལ་ལ་བྱིན་པ་རེད། ལུང་ཤར་ནི་ལུ་རོབ་ཀྱི་ཀྲུལ་ཁབ་ཀྱི་ཀྲུལ་ཁབ་ཁ་གསལ་ལ་བྱིན་མོད་ཁོ་རང་
གིས་བྱིའི་ཀྲུལ་ཁབ་ཁག་ལ་འབྲེལ་བ་འཛིན་རྒྱུའི་འབད་བཅོན་དེ་ལ་“གྲུབ་འབྲས་རྒྱུ་དེ་ཞིག་ལས་མ་ཐོབ་པ་རེད།” ད་དུང་སྟོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་
གྱིས་ང་ཆོར་བཤད་དོན་ལ། ལུང་ཤར་གྱི་རྒྱུང་མ་ལ་བྱིས་པ་འཁོར་རྒྱུ་ལུང་ཤར་སློབ་བྱ་དུ་བོད་ལ་ལོག་ཡོད་པ་དང་། ལུང་ཤར་གྱིས་གལ་
སྲིད་བྱིས་པ་དེ་དབྱེན་ལུལ་དུ་སྐྱེས་པ་ཡིན་ན་དེ་ལ་མིག་སྟོན་པོ་དང་སྐྱ་སེར་པོ་ཡོང་གི་ཡིན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་པ་རེད་ཟེར། བོད་མི་ཆོལ་ནི་
རང་གི་“བྱི་ཀྲུལ་ལ་བྱིན་པའི་མི་སྤྱ་རྒྱུང་ངམ་དང་མོ་རྣམས་ཀྱིས་”གོ་ཞོར་ཐེབས་པའམ་དང་ལྟ་སྐྱེད་མོར་པའི་སྤྱང་ལ་མཆོན་པོ་ཏུ་ཅང་མང་པོ་
ཡོད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་འདི་ནི་བོད་མི་གཅིག་གིས་དེ་འདྲའི་སྟོན་རྟགས་ཆེ་བའི་དོགས་པ་རྣམས་ཏོག་དང་ཁྱེད་མཆར་གྱི་སྦྱོང་བ་བསྐྱར་པའི་
དཔེ་མཆོན་ངས་ཤེས་པ་གཅིག་ལུ་དེ་ཡིན།

ལུང་ཤར་གྱིས་ནི་དངོས་ཡོད་ལས་བརྒྱལ་བའི་ཆོས་སམ་ལྷ་སྤྱང་ལ་ཡིད་ཆེས་བྱེད་པ་དང་དེ་ལྟར་ཉམས་ལེན་བྱེད་པ་དེ་ང་ཆོས་ཤེས་ཀྱི་ཡོད།
སྟོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཆོལ་བཤད་དོན་ལ། ཁོང་ནི་ “མི་ལོང་ལ་ལྷ་འབབ་པའམ་གྲ་འབབས་དང་། མཐུ་གཏད་ལ་མཁས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་
ཆ་འཇོག་བྱེད་པ་རེད།”ཟེར། སྤང་རིང་རིན་ཆེན་སྟོལ་མས་ང་ཆོལ་བཤད་རྒྱུ། (ལུ་སི་ཡཱ་ཏོ་ པེ་ཆེ་(Luciano Petech)ཡིས་བསྐྱར་
བཤད་བྱས་༼⁴³༽ ༡༩༥༡ ཡོར་བཀའ་སློན་བསྐྱོར་གཞག་མ་བྱས་ཅམ་གྱི་གོང་དེར་བཤད་སྐྱོད་དཔལ་འཕྱོར་བསོད་དབང་གོངས་པ་དེ་ལུང་ཤར་
གྱིས་མཐུ་བརྒྱབ་པར་ངོས་འཛིན་བྱེད་པ་ཡོང་གྲགས་རེད་ཟེར། དེ་ནས། སྟོལ་ཁྱི་སི་ཐེན་རང་གིས་བཤད་པ་བཞིན་ལུང་ཤར་རང་གིས་མཐུ་
བརྒྱབ་ནས་བཀའ་སློན་ཁྱི་སྟོན་གསོད་ཅིས་བྱས་པ་དེ་ང་ཆོལ་ཡོད་ཡོད་རེད། མཐའ་ན་ཆོས་ལུགས་ཅན་གྱི་སྤྱི་ཆོགས་བོད་ཀྱི་གཅིག་བྱས་ན་
དད་པ་སྤྱིས་སྤྱོད་པ་ཞིག་ཡིན་པ་༽ལྟ་བུའི་ནང་ཡང་ལུང་ཤར་གྱིས་མཐུ་ལྷས་ལ་དང་བ་དང་འདོད་པ་བྱེད་པ་ནི་དམིགས་བསམ་པ་ཞིག་རེད། ཏ་
ཅང་མི་འདྲ་བའི་ལྷོག་ཕྱོགས་སུ་དེ་དུས་ཀྱི་དེང་རབས་པ་དང་དམག་དཔོན་ལོ་གཞིན་མང་པོ་ཞིག་གིས་རང་ཉིད་ནི་དངོས་ཡོད་རིང་ལུགས་པ་
ཞིག་ཡིན་པར་བསམས་བཞིན་ཡོད། རྒྱུ་ཐེན་ཁོང་ཆོར་ཉིད་ནི་བཅོས་མའི་རྣམ་པ་ཅམ་ཞིག་ཏུ་ཡོད་པ་ཡིན་ན་ཡང་། མི་མང་པོ་ཞིག་
གིས་ཆ་རོང་ནི་ལྷ་མེད་རིང་ལུགས་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བསམས་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད་ལ། སྤང་རིང་རིན་ཆེན་སྟོལ་མས་རང་གི་དཔེ་བོད་ཀྱི་བྱ་མོ་ཞེས་
པའི་ནང་ཆ་རོང་ལ་སྤྱིང་འགྲེལ་བྱས་པ་འདི་ལ་ཅོད་པ་སྤྱིང་ཐབས་བྱས་པ་ཡོད་པ་རེད།

ལུང་ཤར་གྱིས་དེ་དུས་བོད་མི་གཞན་པ་རྣམས་ཀྱི་ཁོང་དུ་དར་སྟོལ་བྱུང་བའི་སྟོན་གསོད་ལས་རིགས་དཔེར་ན་འདྲ་བར་རྒྱག་པའམ། དེ་བཞིན་
རྒྱང་འཕྲིན་དང་སྤྱད་འབྲུལ་འཁོར་ལ་ཉན་པ་སོགས་ཀྱང་བྱས་མེད་པ་རེད། ད་དུང་དགོན་པའི་རྙིང་ཞེན་པས་ལུགས་ཆེར་དགག་བྱ་བྱས་པའི་
རྒྱང་ཆེའི་དབྱེན་ཡིག་སྟོབ་གྲ་དེ་ལ་ཡར་ཐོན་ཅན་གྱི་སྐུ་དག་ཆོས་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་བཏང་བའི་དཔེ་མཆོན་དེ་ལའང་ལུང་ཤར་གྱིས་ཇེས་

⁴³ Luciano Petech, Government and Aristocracy of Tibet, Is.M.E.O, Roma, 1973.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

འབྲངས་བྱས་མེད་པ་རེད། ཡང་རྒྱུ་ཅིའི་སྒྲོབ་བྲལ་སྒྲོ་བརྒྱུ་པའི་ཐེས་སུ་སྒྲུ་བྲག་གཞན་དང་མཐའ་ན་ཆོང་པ་ཆོས་ཀྱང་རང་གི་བྱིས་པ་རྣམས་ལ་དེང་རབས་སྒྲོབ་སྒྲོང་ཐོབ་ཆེད་དུ་རྒྱ་གར་ལ་བཏང་བ་དེ་བཞིན་ལུང་ཤར་གྱིས་བྱས་མེད་པ་རེད།

གཞུང་ཞབས་དང་སྒྲེར་པ་མང་པོས་འཆར་གཞི་སྒྲ་ཆོགས་ལག་བསྟར་བྱས་པ་དེས་བོད་འདི་དང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བ་ལ་མན་ཐོགས་ཡོད་པ་དེ་ང་ཆོས་ཤེས་ཡོད། དཔེར་ན། ཆ་རོང་གིས་ཁྱི་ཐམས་ཆར་ལྷགས་ཀྱི་ཐམས་པ་ཐོག་མ་དེ་རྒྱག་པའི་ལས་འཆར་བཅུགས་པ་དང་། རིན་སྒྲིང་པས་ལྷ་ས་གོང་ཁྲེང་དུ་སྒྲོག་འཐེན་པའི་ལས་འཆར། ཀུན་འཕེལ་ལགས་ཀྱིས་བྲལ་བཞི་དུ་བཟོ་བྲལ་ཞིག་བཅུགས་པ་དང་། དེ་བཞིན་སྒྲོན་ལམ་ཆེན་མའི་སྐབས་ཀྱི་དགེ་འདུན་པའི་གསོལ་ཇའི་ཆེད་རྒྱུ་ལོ་ཐབས་ཆར་དུ་ཆུ་གཙང་མ་ལེན་པའི་སྒྲུ་བྲལ་འཐེན་ནས་དེང་རབས་ཀྱི་ཡུལ་རྒྱ་བཅུགས་པ་རེད། ལུང་ཤར་གྱིས་འདི་འདྲ་གང་ཡང་བྱས་ཡོད་ཆོད་མི་འདུག།

ལྟོ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ལུང་ཤར་ལ་ནི་རུབ་ཕྱོགས་པའི་རྒྱལ་རབས་དང་ “དམངས་གཙོའི” ཤེས་རྒྱ་ཡོད་སྒྲོར་བཞེད་མོད། ཡིན་ན་ཡང་ཁོའི་བྱ་ཡིས་བཤད་པ་མ་གཏོགས་དེ་ལས་གཞན་པའི་ལུངས་སྒྲེལ་ང་ཆོ་ལ་ཡོད་མ་རེད། དེ་འདྲ་ཡིན་ལུགས་ཐང་ལུང་ཤར་གྱི་དེབ་དང་བསྒྲགས་གཏམ། མཐའ་ན་ལུང་ཤར་གྱི་འཐེན་ཡིག་ནང་དུ་དེ་འདྲའི་བྱར་ཅམ་ཞིག་ཀྱང་བསྟན་མེད་པ་རེད། དེ་འདྲའི་གནད་དོན་ཐང་ལ་སྐབས་དེའི་མདུན་སྒྲོད་ཀྱི་བསམ་སྒྲོ་གཏོང་མཁན་དག་འདུན་ཆོས་འཕེལ་དང་དགེ་རྒན་མཐར་ཕྱིན་གྱིས་ཅོམ་ཡིག་སྒྲེལ་ཡོད་པ་རེད། ད་དུང་ལོ་བརྒྱ་པ་རྒྱ་གསལ་སྒྲོར་གྱི་ཡང་སྒྲོན་དུའང་མཆར་སྒྲུང་ཅན་གྱི་བོད་རིགས་མཁས་པ་ཆོས་འཛུལ་གྱི་ལོགས་ཀྱི་གནས་ཚུལ་འབྲི་ཐབས་བྱས་ཡོད་པའི་དེབ་དཔེར་ན་འཛུལ་གྱིང་རྒྱས་བཤད་མེ་ལོང་ལྟ་བུ་རེད།

ལུང་ཤར་རང་གི་ཐུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་ང་རྒྱལ་ཉེ་སྒྲོལ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་བཤད་པ་བཞིན་ཀྱང་དང་། མཐའ་ན་ཁོང་རང་ཉིད་ཀྱི་བྱར་མོ་ལྷ་སྒྲུ་ལུས་ཀྱིས་བཤད་པ་ཇི་བཞིན་དབང་འཛིན་པ་གཞན་ལ་སྒྲག་དོག་གྱེད་རྒྱུར་ལང་ཤོར་ཡོད་པ་བཅས་ལ་གཞི་འཛིན་བྱས་ན། ⁴⁴ ལུང་ཤར་གྱིས་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་དབང་ཆ་མཐོ་ཤོས་དེ་འཛིན་འདོད་ཀྱི་ཉམས་པ་དེ་ནི་རང་དོན་གཅེས་འཛིན་གྱི་རྒྱ་མཚན་ལ་བརྟེན་ཡོད་པ་དང་། བོད་འདི་དང་རབས་ཅན་དུ་བསྒྱུར་བའམ་ཡང་བཅས་བསྒྱུར་བྱེད་པ་ལ་འབྲེལ་བ་གཏན་ནས་མེད་པའམ་ཡང་ན་རྒྱུང་དུ་ཅམ་ལས་ཡོད་པ་མ་རེད་ཅེས་མཚུགས་སྒྲོལ་མི་བྱེད་རྒྱུ་ནི་ཉ་ཅང་དགའ་བ་ཞིག་རེད། ལྟོ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ལུང་ཤར་ནི་དམངས་གཙོ་བ་དང་གསར་བཟུང་བ། ད་དུང་བོད་རང་ངོས་ནས་བཅས་བསྒྱུར་བྱས་ཤིང་། རྒྱ་དམར་གྱི་བཅོན་འཇུག་སྒྲོན་འགོག་སྒྲུབ་རྒྱུ་ལ་སྐབས་རེ་ས་ཉག་གཅིག་རེད་ཅེས་སྒྲོན་སྒྲོད་འབད་བཅོན་བྱས་པ་དེ་ནི་གཞི་ཅ་གང་ཡང་མེད་པ་ཞིག་རེད། དེ་ལས་སྒྲོག་སྟེ། ལུང་ཤར་གྱིས་རུས་པ་ཐོན་པའི་ཐོག་ནས་དེང་རབས་དམག་མིའི་རུས་པ་ཉམས་བཅུག་པ་དང་། མོང་བྲག་དམག་སྒྲར་“སྤྱི་ལེགས་”དེ་སྤར་མེད་དུ་བཞག་པ། ཉ་ཅང་རྒྱུང་ཞེན་པའི་དབྱུང་ཁག་ལ་བྱུབ་འབྲས་ཐོན་རེས་པའི་རྒྱུ་སྤར་པ་བཅས་ཀྱིས་ ༡༩༥༠ ལོའི་རྒྱ་དམར་གྱི་བཅོན་འཇུག་འདི་ལས་ལྟོང་ཡོང་རྒྱུར་རོགས་འདེགས་རྒྱ་ཆེན་པོ་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

མཐའ་མ་དེར། བལ་ཆར་རྒྱུན་གཞན་གང་ཞིག་ལས་ཀྱང་ཆོད་མཐོ་བ་ཞིག་ལ། བཀ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་རྒྱ་ནག་དུ་བྲོས་བྱོལ་དུ་ཕེབས་དགོས་པ་བཅོས་པ་དེའི་ནང་ལུང་ཤར་ནི་བྱེད་གཏེ་ཞིག་ཡིན་ལ། དེས་ “སྤྱི་ལེགས་ཁབ་ཤི་བ་”ཟེས་བར་བྱས་པ་རེད། ༡༩༥༠ ལོར་ལུང་ཤར་ལ་སྒྲུ་བྲག་གི་གཞིས་ཀ་ཁག་དང་དེ་བཞིན་བཟུལ་ལྷན་པོ་དང་བཅས་པའི་གདན་ས་ཆེན་པོ་རྣམས་ལ་དབྱ་ཁལ་སྤར་བའི་འགན་སྒྲུབ་པ་རེད། བཟུལ་ལྷན་པོ་ལ་བོད་གཞུང་གི་དམག་མིའི་འགྲོ་གྲོན་གྱི་བཞི་ཆ་གཅིག་ཅམ་སྒྲོད་དགོས་པའི་འགན་ཡོད་པ་ཡིན་ན་ཡང་། ཅིས་ཞིབ་དེ་ལ་ངོ་ཁྲོལ་བྱས་པ་རེད། དེ་ལ་མཐའ་མཚུགས་དེར་ནི་འགྲོགས་ལྟ་བུ་ཞིག་ཡོང་རེ་ཡོད་མོད། ལྟོ་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཆོར་བཤད་པ་ལྟར་ན། ལུང་ཤར་གྱིས་ “བཀ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེས་ཞབས་པ་གནང་བའི་རྒྱལ་ལོགས་ཀྱི་ཀུན་སྒྲོང་ངོ་མ་ནི་འཁྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་སྒྲུ་དབང་ལ་སྒྲོ་གཏང་ཡིད་འགལ་བྱེད་ཀྱི་མེད་པ་དེ་རེད་ཅེས་འཁྱལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་ཡང་སྒྲགས་ཡོད་ཆོས་པ་ཞིག་བཅོས་པ་རེད།” ལ་མཚན་བྱེད་དགོས་དོན་མེད་པ་ཞིག་ལ། གནས་སྤངས་དེ་གང་མཁྱོགས་ཀྱིས་ཇི་སྒྲུག་དུ་སོང་ནས་མཐར་ ༡༩༥༣ ལོར་བཀ་ཆེན་རིན་པོ་ཆེ་འཛིགས་སྤང་འགན་སྒྲུབ་ཀྱི་ནག་དུ་

⁴⁴ Rinchen Dolma Taring, Daughter of Tibet, John Murray, London, 1970.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

ཐེབས་དགོས་པའི་ཆད་ལ་བསྐྱལ་བ་རེད། གནས་ཚུལ་རྗེ་ལྷག་ཏུ་གཏོང་བ་ཞིག་ལ། ལུང་ཤར་གྱིས་བོད་དཔག་བཏང་བ་དེ་ཆོས་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་འཛིན་བཟུང་ཞུ་བ་ལ་རེད། གཞུང་འབྲེལ་གྱི་ཆོས་འཁྲུང་འདི་ནི་ཏ་ཅང་ཐལ་ཆེ་བ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་བོད་དུ་བསྐྱར་ཐེབས་གཏན་ནས་མི་གནང་རྒྱ་དང་ མ་མཐའ་ལ་ཡང་རྒྱ་དཔག་གི་སྐྱ་སྐྱང་མེད་པར་མི་ཐེབས་རྒྱའི་ཐུགས་ཐག་ཆོད་རྒྱར་ཉེན་བརྟེན་འདྲང་ངེས་པ་ཞིག་བྱུང་བ་རེད།

Figure 14གོ་མིན་ཏང་གི་གནས་སྐབས་ནང་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་སྐྱེད་བྱས་པ།

བྱང་སྲོང་ཞིག་དང་འབྲེལ་བའི་ཐུགས་སྐྱ་བྱང་པོ་ཡིན་པའི་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་སྐྱེད་བྱས་པ་མཆོག་ནི། བོད་མིས་རང་བཙན་གྱི་ཆོས་པ་སྟོན་པའི་འབད་བཙན་གྱི་རྒྱས་པ་རྗེ་ཆུང་དུ་གཏོང་སྐྱད་དུ་གོ་མིན་ཏང་གཞུང་གིས་བཅད་སྟོང་རྒྱས་ཐོན་དུ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ཨ་མི་རི་ཀའི་མཁས་པ་ལ་ཐེན་ སི་མི་ཐི་(Warren Smith)ལྟར་ན། རྒྱ་མིས་ “བོད་ནི་ཆེག་སྤྱི་ཙན་གྱི་གཞུང་ཞིག་མིན་པ་དང་། དེ་ལས་རྒྱ་ནག་ལ་བརྟེན་པའི་ས་བདག་གྲལ་རིམ་རྣམས་ཕྱོགས་གཅིག་ཏུ་སྐྱེས་པ་ཙམ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཁྲུང་སྤྱི་ལྟ་བུར་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་མེད་སྟོང་བྱས་པ་རེད་ཟེར། སི་མི་ཐི་ཡིས་ད་དུང་། “པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་བཙན་བྱོལ་དུ་ཐེབས་པ་དེས་ གྲུལ་བ་རིན་པོ་ཆེས་བོད་ཀྱི་ཆབ་སྲིད་ཆེག་སྤྱི་ལ་བཟོ་བ་དང་བོད་གཞུང་གི་

འཛིན་སྲོང་དབྱུང་འཁྲུང་གནང་ཐབས་ཀྱི་འབད་བཙན་དེ་ཉམས་དཔལ་སུ་བཏང་བ་རེད།”ཅེས་བྲིས་འདུག།⁴⁵ པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་ཐེབས་ཐོན་གནང་བ་དེ་ནི་ལྟ་ས་ངན་གྱི་མཆོད་མ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། གཞུང་དང་དཔག་མི། དེང་རབས་ཙན་དུ་བསྐྱར་བ་བཙས་ཀྱི་དགྲ་ལྷའི་ཕྱོགས་འཕེལ་བ་དང་། “རྟིང་ཞེན་པ་དག་གི་ལག་པ་རྗེ་བརྟན་དུ་བཏང་བ་ཞིག་”ཡིན་པར་བརྟེན་པ་རེད།

རྒྱ་ནག་དཔལ་རྩིས་བོད་ལ་བཙན་འཛུལ་བྱས་སྐབས། པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེའི་སྐུ་སྐྱེས་པ་དེ་ཁོ་ཆོའི་ལག་ལོག་ན་ཡོད་བརྟེན། ཁམས་དང་ཨ་མདོ་བརྒྱུད་ནས་བོད་དབུས་སུ་འཛུལ་བའི་ལམ་འབྲང་དེ་ཏ་ཅང་ལས་སྤྱོད་པ་ཐོས་པ་རེད། རོ་མ་བཤད་ན་ཁོང་ཆོའི་བཙན་འཛུལ་དེ་ཁམས་མཐུན་ཡིན་པའི་ཆོས་པ་ཞིག་ཀྱང་སྤྱད་པ་རེད། བོད་རྒྱལ་ཁབ་ཀྱི་ཁེ་བན་ལ་ཐུགས་ཀྱི་ཉེན་ཁའི་སྐོར་ཞིབ་ཅེས་ཤིག་བྱེད་དགོས་ཤིང་ཆོ། རྒྱ་མིས་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་དབང་ལོག་ཏུ་བཅུག་པ་དེ་ནི་རྒྱ་སྤྱོད་གི་སྤྱོད་རྒྱུ་ལས་ཀྱི་གཞོད་ཆབས་ཆེ་བ་བྱུང་ཡོད་པ་རེད་ལ། རྒྱ་སྤྱོད་གི་སྤྱོད་རྒྱུ་དེའི་གཞོད་སྟོན་ནི་དུས་ཆོད་རིམ་སོང་གིས་ཡལ་བར་གྱུར་ཡོད་པ་རེད། རྒྱལ་ཁྲི་སི་ཐེན་གྱིས་ང་ཆོར་བཤད་རྒྱུ་ལ། “བོད་གཞུང་དང་རྒྱ་སྤྱོད་རིན་པོ་ཆེའི་རྒྱལ་སྤྱོད་པ་ཆོའི་བར་གྱི་འགལ་ཆེ་དེ་ ༡༩༥༠ ལོའི་ལོ་མཇུག་ཏུ་ གྲུལ་བ་རིན་པོ་ཆེ་སྐྱེད་བཅུ་བཞི་པས་རྒྱལ་སྤྱོད་མ་བཞེས་བར་དུ་གནས་ཡོད་པ་དང་། དེ་ནས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་ནང་ལེུ་གསར་པ་ཞིག་མགོ་བཅུགས་པ་རེད།”ཟེར། ཡིན་ན་ཡང་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེའི་དཀའ་ལྷོག་ཐར་དཀའ་བ་འདི་ལ་ལེུ་གསར་པ་ཞིག་མི་འདུག འདིས་ད་ལྟའི་གནས་སྐབས་ལ་བོད་ཀྱི་གནད་དོན་འདི་ཆབས་ཆེན་པོས་ཉམས་དཔལ་སུ་གཏོང་བ་ཙམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། མ་འོངས་པར་རྒྱ་མིས་རང་གི་ལག་ལོག་ན་ཡོད་པའི་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེ་མེད་སྟོང་གིས་ གྲུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཡང་སྤྱོད་རོམ་འཛིན་བྱེད་རྒྱུ་ཡིན་མིན་ལ་ཐེ་ཆོས་མེད་པ་འདི་ཡོང་རྒྱའི་ལྟ་ས་ངན་པ་དེ་ཤར་བཅུག་པ་རེད། དེས་ན་འདི་ཆོ་ཆང་མའི་ཆེད་དུ་ང་ཆོས་ལུང་ཤར་དང་ཁོའི་རྟིང་ཞེན་པའི་ཕྱོགས་པོ་དུང་ཡིག་ཆེན་མོ་ཨམ་སོ་སྟེ་དུས་ད་ལྟ་ལ་འང་ཁོང་ལ་བཟག་ཤིས་ལྟ་བུར་པའི་ལས་བྱ་ཆོས་པའི་ཆེན་པོ་ཐོ་ཆེའི་སྐོར་ལ་ གྲུལ་བ་རིན་པོ་ཆེའི་ཐུགས་དགྲུགས་མཁན་དེ་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་བྱེད་པ་དེ་གཉིས་ལ་ཐུགས་རྗེ་ཞུ་ཆོག་པ་ཞིག་རེད།

⁴⁵ Warren Smith, Tibetan Nation, Westview Press, Boulder, Colorado, 1996

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

དེས་ན་ཅི་ཡི་ཕྱིར་ལྟོ་ཤི་མེན་གྱིས་རང་ཉིད་གྱིས་བསྟུ་གསོག་བྱས་པའི་དཔའ་ཉམས་ཀྱི་ཕུང་པོ་ཐོན་ཆེན་པོ་དེ་དག་དང་འགལ་ཆུ་གསལ་པོ་
ཡོད་བཞིན་དུ་འདྲ། ཁོའི་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དེ་བ་ཐེར་འདིའི་ནང་ཕུང་འར་ནི་གསལ་ར་བཟུང་ཞིང་ག་ཞེགས་དཔའ་པོ་ཞིག་ཏུ་བཞེངས་སྤྱིའི་འབད་བཙོན་
བྱས་པ་རེད། གལ་སྲིད་ང་ཚོས་ཁོ་རང་གིས་ཉེ་ཆར་ཚོས་པ་པོ་གཞན་དང་མཉམ་འབྲེལ་གྱིས་བརྩམས་ཉེ་འབྲེལ་སྤེལ་བྱས་པའི་བོད་མི་དམར་
ཤོག་པ་གཉིས་ཀྱི་མི་ཆེད་ལོ་རྒྱུས་ལ་བལྟས་པ་ཡིན་ན། ང་ཚོས་ཁོའི་ཀླན་སྤོང་གི་ཐད་ལ་གོ་རྟོགས་རྙེད་སྲིད་པ་རེད།

དེང་རབས་བོད་ཀྱི་ཆེད་དུ་འཐབ་ཚྭ། བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་གི་རང་རྒྱལ། (The Struggle for Modern Tibet: The Autobiography of Tashi Tsering) ཞེས་པ་ནི་བོད་གཞུང་གི་ལས་བྱ་དམའ་གསལ་ཞིག་གི་སྒྲིང་རེད་ལ། ལས་བྱ་དེ་ ༡༩༥༠
ལོར་བོས་བྱུང་དུ་སོང་ཞིང་། ༡༩༩༠ ལོར་སྒྲིབ་སྤྱོད་གི་ཆེད་དུ་ཨ་རིར་བསྐྱོད་ཐུབ་ཡོད་པ་རེད། ཨ་རིར་སྤྱོད་རིང་བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་གིས་ནི་བོད་
འདི་རྒྱ་ནག་གྲུང་ཁྲན་ཏང་གི་མངའ་འོག་འབའ་ཞིག་ཏུ་དེང་རབས་ཅན་དུ་བསྐྱར་བྱས་སྤྱི་ཡོན་པའི་ཡིད་ཆེས་བྱས་ཤིང་། ལུ་ཊ་(Cuba)རྒྱལ་
ཁབ་བརྒྱུད་ནས་རྒྱ་ནག་ཏུ་ “སྤར་ལོག་པ་”རེད། ལྷ་གྲུབ་ཀྱི་ཆ་ནས་བཤད་ན། མ་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་རྫོང་ཆོག་ “ཤོར་མའི་བྱ་སྤར་ལོག་
པ་”ཞེས་པ་དེ་ནི་དེ་བ་འདིའི་ནང་དུ་བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་ལ་སྐྱར་བའི་དོན་དག་གཅིག་ལུ་དེ་མ་རེད། ལྷ་སའི་ནང་གི་གཞས་འཁྲབ་མཁན་གྱི་གར་
བྲུག་ཅིག་ཡིན་པའི་ཆ་ནས་ཁོ་ལ་སྤྱི་དགའ་འདུན་པ་ཞིག་གིས་གདུག་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་ཅིང་། དེ་ནི་ཉག་ཉག་བོད་ནང་དུ་གལ་ཅིམ་གྱི་ཐོག་ནས་
སྤྱི་ཆོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་བཅོས་བསྐྱར་དགོས་པ་དེ་ཅུལ་དུ་འདོན་ཆེད་བེད་སྤྱོད་བྱས་ཡོད་པ་རེད། བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་གི་བྱང་མོ་སྤྱི་རྒྱུ་
(naïve)གི་དགའ་སྐྱར་དེ་ཆོ་ནི་བོད་ནང་གི་དམར་པོའི་ལམ་ལུགས་ཐད་ཀྱི་རང་གི་ཉམས་སྤོང་དང་ ༡༩༩༠ རེ་གངས་ནང་རྒྱབ་བྱོགས་པས་
མཐོང་དང་རྒྱ་ནག་དམར་པོ་ལ་བསྐྱོད་བསྐྱུགས་བྱེད་པ་གཉིས་སྤེལ་ནས་བསྐྱེད་པ་ཞིག་རེད་ལ། རྒྱུ་ཁོ་ནི་ ༩༠ རེ་གངས་ཀྱི་སྤྱོད་དུ་ཨ་རིའི་སི་ཤ་
ཀུལ་ཁོང་ཁྲེང་(Seattle)དུ་ལྟོ་ཤི་མེན་གྱི་བྲོགས་པོ་ཡིན་པ་རེད། དེ་ནས་རང་གི་དགའ་སྐྱར་དེ་ལ་རྒྱ་ཡུལ་དུ་ཡུན་རིང་ཞིང་གདུག་རྒྱུབ་
ཅན་གྱི་བཙོན་འཇུག་གི་ལེགས་སྤྱིས་སྤྱད་ཅིང་། ༡༩༩༠ ཅམ་བར་དུ་བོད་ནས་ཕྱིར་འབྱུང་བྱས་ཡོད་པ་རེད། བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་གི་མི་ཆེད་ལོ་
རྒྱུས་བཟུགས་པའི་རྒྱུ་ལྟར་སྤྱི་འཆར་སྤར་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་ཡོད་པ་ནི་ཁོ་རྩ་ཅང་བྱང་མོ་སྤྱི་རྒྱུ་ཡིན་པ་དེ་རེད། དེ་བཞིན་ལྟོ་ཤི་མེན་
གྱིས་བཟུ་གསོག་ཆེ་རིང་ལགས་རང་གི་དེ་བ་ཀྱི་བརྫོང་གཞིར་འདམས་པ་དེས་ཀྱང་ལྟོ་ཤི་མེན་རང་ཉིད་དངོས་ཡོད་དང་མི་མཐུན་པའི་བྱང་མོ་
སྤྱི་རྒྱུ་ཞིག་ཡིན་པ་དང་རང་གི་ལྷ་གྲུབ་ཀྱི་ཁ་ཁོར་བྲོགས་སྤྱོད་པ་རེད་ཅེས་མཁྲག་སྤྱོད་སྤྱི་རྒྱུ་ཀྱི་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་རེད།

དེ་བ་གཞན་དེ་ནི། བོད་མི་གསར་བཟུང་བ་ཞིག་ འབའ་བ་ཕུན་ཆོགས་དབང་རྒྱལ་གྱི་ཆབ་སྲིད་མི་ཆེ་དང་དུས་སྐབས། (A Tibetan Revolutionary: The Political Life and Times of Bapa Phüntso Wangye) ཐེར་བ་དེ་རེད་ལ། དེ་ནི་
༡༩༥༠ ནང་བོད་འར་བྲོགས་ལུ་འབྱུང་བའུ་དང་ཅ་དངོས་གོ་སྤྱི་གྱུ་ཉེ་རྒྱ་མིའི་བཙན་འཇུག་དམག་དཔུང་ལ་རིན་ཐང་གཞལ་དུ་མེད་
པའི་རོགས་རམ་བྱེད་མཁན་གྱི་བོད་མི་དམར་ཤོག་པ་ཞིག་སྤྱི། ཕྱིས་སྤྱི་རྒྱུ་ལ་རིན་པོ་ཆེ་ལ་མར་ཁེ་སི་དང་ལེ་ཉིན་རིང་ལུགས་སྤོབ་པའི་
དགོ་ཆན་དུ་གྱུར་པ་དེའི་ལོ་རྒྱུས་རེད། ངས་ཆེད་ཚོས་གཞན་ཞིག་གི་ནང་དུ་དེ་བ་འདི་ལ་བསྐྱར་ཞིབ་རིང་པོ་ཞིག་བྲིས་ཡོད། དེས་ན་འདིར་ཡང་
བསྐྱར་ཐབ་བཤད་བྱེད་རྒྱ་མིན། རང་གིས་རྒྱ་ནག་དང་གྲུང་ཁྲན་ཏང་ལ་ཞབས་འདེགས་སྐྱབ་པའི་ཡོན་དུ་ཁོང་ལ་ལོ་རྩ་ལྷག་གཉིས་རིང་
གི་ཁར་རྒྱུ་ཐུན་དོང་དུ་བཅུག་པའི་བཙོན་འཇུག་ལེགས་སྤྱིས་སྤྱད་པ་རེད་ལ། དེའི་མཁྲག་ཏུ་ཁོས་ངོ་མ་བཤད་ན་ཁ་གྲག་མི་ཤེས་པ་
ཆགས་ནས་སྤྱད་ཆ་བཤད་ཚུལ་ཡང་བཟུང་པ་རེད། མོ་རང་གི་ “སྤོ་མཐུན་” དག་གིས་འཐབ་ཚྭ་བྱས་པའི་རྒྱུ་དེར་ཁོའི་རྒྱུང་མས་རང་སྤོག་
བཅད་པ་རེད་ལ། ཁོང་གཉིས་ཀྱི་བྱིས་པ་རྩམས་ཀྱིས་འབྲམས་པོ་ལྷོ་མའི་ཚུལ་དུ་རང་ཁ་རང་གསོ་བྱེད་དགོས་བྱུང་བ་རེད། རང་གི་ཁྲིམས་
ཆད་དེ་ཆོ་ལ་མ་ལྟོས་པར་ཕུན་ཆོགས་དབང་རྒྱལ་གྱིས་དུས་ད་ལྟའི་བར་དུ་མཐོ་ཅི་ཏུང་དང་གྲུ་ཡེན་ལ་ཡིད་ཆེས་བརྒྱག་མེད་པ་དེ་ཁོའི་མི་
ཆེད་ལོ་རྒྱུས་ཀྱི་དེ་བ་ནང་དུ་གསལ་པོ་བཙོས་འདུག ཡང་མཐའན་སི་རྒྱ་ལེན་རང་ཉིད་ཀྱིས་ཀྱང་མི་རིགས་རང་སྤོང་གི་སྲིད་བྱུས་ནི་གངས་རུང་
མི་རིགས་རྩམས་སྤྱི་ཆོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་རྒྱལ་ཁབ་ནང་ལུགས་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་དམིགས་པ་ཡིན་ཞེས་བཤད་ཐིག་པ་དང་། མཐའན་བོད་ནི་ད་
ལྟའི་ཆར་རྒྱ་ནག་གི་ས་ཆ་གཞན་དང་བསྐྱར་ན་པེ་ཅིན་གྱིས་ཐད་ཀར་དབང་བསྐྱར་དང་གཉའ་གཞོན་མང་བ་བྱེད་ན་ཡང་། ད་དུང་ཁོ་ནི་སྤྱི་ལོ་སི་
རིང་ལུགས་ཀྱི་མི་རིགས་རང་སྤོང་གི་སྲིད་བྱུས་ལ་ཡང་ཡིད་ཆེས་བརྒྱག་མི་འདུག ཕུན་ཆོགས་དབང་རྒྱལ་གྱི་བྱང་མོ་སྤྱི་རྒྱུ་ཀྱི་ངོ་བོ་འམ་

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

མོངས་པའི་རིགས་དེ་ནི་ལང་ཤོར་གྱི་བསམ་བློགས་ཙམ་ཞིག་ཡིན་ནམ། ཡང་ན་དེ་བ་ཀླུ་ལ་མཆོན་འགའ་ཞིག་གི་ནང་གསལ་བ་བཞིན་ཆེད་
མངགས་བྱས་པ་དང་མོངས་པའི་ང་ཀླུ་ལ་མཐོ་བ་གཉིས་ཀྱི་བྱུང་འབྲས་ཤིག་ཡིན་པ་དེ་བཤད་དཀའ་བ་འདུག ལོ་རྒྱུ་འགའི་སྡོན་ལ་ཁོས་དེ་བ་
མཐུག་པོ་ཞིག་བྲིས་པ་༼བེ་ཅེན་ནས་གཞུང་འབྲེལ་གྱིས་བར་བཏབ་ཅིང་། ཨ་རིའི་ནང་ཀླུ་ལ་སྤྱིའི་བོད་དོན་སྐྱོད་འབོད་ལས་ཁུངས་ཀྱིས་
འབྲེལ་སྤེལ་བྱས།༽དེའི་ནང་ཁོས་ སྤར་ཁེ་སི་རིང་ལུགས་པའི་མཆོན་ཉིད་རིག་པའི་ཐབས་ལམ་ཁོ་ན་སྤྱད་ནས་ཆོད་སྐྱོང་བྲལ་བའི་དཔང་
ཏྲགས་ཆེད་སོན་བྱུང་བར་བསྟུན་དེ། རྒྱ་བའི་དཀྱིལ་འཁོར་སྟེང་གཤེར་ཁུའི་རྩ་ཡོད་པར་བརྟེན་པ་རེད། འོན་ཀྱང་སྟོན་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ཕུན་
ཆོགས་དབང་ཀླུ་ལ་ནི་རང་དང་ལྷ་སྟོད་མཆོངས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་བསམ་ཚུལ་ཞིག་བསྐྱེད་ཡོད་ཅིང་། དེ་བ་ཀླུ་ལ་མགོ་སྟེགས་སའང་ཁོང་ལ་གཅེས་
མིང་ཕུན་དབང་ཞེས་པས་བསྟན་ཡོད་པ་རེད།

སྟོན་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་མི་འདི་གཉིས་ནི་བསྟན་འོས་ཤིག་ཏུ་མཐོང་ཡོད་པ་ནི་གསལ་པོ་རེད། དེ་བ་གཉིས་ཀའི་རྒྱུད་པའི་གདངས་དེ་ཆོ་ནི་རྟོགས་
པ་བརྟེན་པ་ཞིག་མིན་པའི་དབང་དུ་བཏང་ཡང་བསྟོད་བསྟན་གྱི་བྱུང་བའི་འདུག བོད་མི་འདི་གཉིས་ཀྱི་བྱུང་བའི་འབྲས་པའི་བྱུང་ཆོས་
དང་། དེ་ཡང་ཐོག་མ་ཉིད་ནས་སྟོན་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ཁོང་ཆོའི་ལོ་རྒྱུས་འདི་དག་ཏུ་བ་བྱོགས་སུ་བར་སྐྱུན་བྱེད་པའི་རྒྱ་མཆོན་ནི་ཁོང་ཆོས་རྒྱ་
དམར་གྱིས་བོད་ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པའི་ལས་དོན་འདི་ལ་ཞབས་འདེགས་ཞུས་པ་དེ་རེད། ཕུན་ཆོགས་དབང་ཀླུ་ལ་གྱི་ཞབས་འདེགས་ལ་
མཆོན་ན་རང་མོས་ཤིག་རེད་ལ་རྒྱ་ནག་གྲུང་ཁུངས་ཆོད་ལས་བརྒྱལ་བའི་མན་ཐོགས་བྱུང་ཡོད་པ་ཞིག་རེད། བཟུ་ཤིས་ཆེ་རིང་གིས་བྲིལ་
བསྟན་གྱི་ཞབས་འདེགས་རྒྱུད་གསལ་ལས་མང་ཙམ་ཞིག་སྤྱད་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། དེ་ནི་ཁོང་རང་ཉིད་ཀྱི་ཉ་ཅང་ཡང་བའི་རང་མགོ་རང་
བསྟོར་དང་ལྷག་བསམ་ཐོལ་མེད་ཀྱི་ཁྲོད་ནས་སྤྱད་ཡོད་པ་གསལ་པོ་རེད།

རྒྱ་ནག་གིས་བོད་འདི་པམ་པར་བྱེད་རྒྱུའི་རོགས་རམ་ལ་དམིགས་ནས་ལུང་ཤར་གྱིས་གང་ཡང་བྱས་མེད་མོད། བོད་ཀྱི་དེང་རབས་དམག་
དབྱུང་བཅོམ་རྒྱུའི་ཆེད་དུ་ཉ་ཅང་ཉིད་ཞེན་པའི་དབང་ཆའི་བྱོགས་ཁག་དང་ལྷན་དུ་ལས་ཀ་བྱས་ཡོད་བཞིན། མི་གཞན་སུ་ལས་ཀྱང་ལྷག་ཅིག་
གིས་རྒྱ་ནག་ལ་རོགས་ཏུ་ཏུག་དེ་བྱས་ཡོད་པ་རེད། ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ་དེ་ནི་རྒྱ་དམར་གྱི་རྒྱལ་ཁ་ལ་མན་ཐོགས་བྱས་པ་དེ་རེད་ལ། འདི་ནི་
སྟོན་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ཁ་ནས་མ་བཤད་ཀྱང་གསལ་པོ་ཡིན་པའི་རྒྱ་མཆོན་ཏེ། ཅིའི་ཕྱིར་ལུང་ཤར་ནི་རང་གི་རྒྱལ་རབས་ཀྱི་མི་སྣ་གཙོ་བོ་ཆགས་
པ་དེ་རེད། སྟོན་ཤི་སི་ཐེན་གྱིས་ རྒྱལ་ཁབ་སྟོབས་ཆེན་ཞིག་གིས་སྟོབས་རྒྱུ་ཞིག་ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པའི་གོ་དོན་ཀྱི་སྟེང་ནས་བོད་ལ་རྒྱ་
མིས་དབང་བསྐྱར་བྱས་པ་དེ་འབྲིག་པ་རེད་ཅེས་པལ་ཆེར་ཁ་གསལ་པོར་མི་བརྟེན་མོད། འོན་ཀྱང་དེ་ནི་རྒྱལ་སྤྱིའི་སྤྱི་ཆོགས་རིང་ལུགས་ཀྱི་ཙ་
དོན་སྤྱད་དུ་རྒྱལ་ཁབ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཚུལ་གྱིས་ལྷ་བྱུང་གྱི་མང་གཞི་ཆེ་ཙམ་གྱི་ཐོག་ནས་དེ་ལྟར་བརྟེན་པ་རེད།

ལུང་ཤར་ནི་དམར་ཤོག་པ་ཞིག་མ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་ཁོང་ནི་བོད་གཞུང་གིས་ཕྱ་རུ་སྤྱི་དམར་ཤོག་ཆོགས་པ་སྟོན་ཤི་ཐེག་
༼Bolshevik༽གི་རྒྱུ་འབྲས་པ་ཞིག་ཡིན་པའི་ཉེས་འགའ་བྱས་པའི་བོད་མི་གཅིག་ཕུ་དེ་རེད་ལ། དེ་ལ་བསྟན་ནས་ཁོང་ལ་ཉེས་ཆད་
བཅད་པ་རེད། འདི་དང་། དེ་བཞིན་ཁོས་རང་གི་ཉེས་ཆད་དུ་འཛིགས་ཡེར་བའི་མནར་གཅོད་སྐྱེད་པ་དེ་གཉིས་ནི། པལ་ཆེར་བོད་མི་གཞན་
བྱོགས་པ་མང་པོའི་མིག་ཏུ་ཁོང་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཏུ་བསྐྱར་བའི་རྒྱ་རྒྱུན་དེ་རེད། རྒྱལ་སྤྱིའི་ཁོར་ལུག་ཏུ་དེ་ལས་ཀྱང་མང་བའི་ཐོག་
ནས་ལུང་ཤར་ནི་དམར་ཤོག་གི་ཞིང་གཤེགས་དཔའ་བོ་ཞིག་ཡིན་པའི་རྣམ་པ་དེ་ཡང་ཡང་ཕྱིར་ཐོན་ཡོང་གི་ཡོད་རེད། དཔེར་ན།
RevolutionaryLeft.com ཞེས་པའི་བྱ་རྒྱུ། འཛམ་གླིང་སྟེང་གི་རྒྱལ་ཁབ་ཆེ་བའི་གཞན་བྱོགས་ཀྱི་སྐྱོང་སྟེགས་ཆེ་ཤོས་དེ་ཡིན་ཞེས་
བྲིལ་སྟོན་བྱེད་པའི་མཐོ་རིང་ལུགས་པའི་སྐྱོང་སྟེགས་དེར། ངས་ལུང་ཤར་གྱི་སྐྱོར་ལ་སྐྱོད་ཆ་བཤད་རེས་བྱས་པ་འདི་མཐོང་ནས་ལ་མཆོན་
སྟེས་བྱུང་ལ། འདིར་ངས་དེ་ལ་ཆོམ་སྟེགས་མ་བྱས་པར་བསྐྱར་འགོད་བྱས་ན་འདི་ལྟར།

ཀ༽ “ང་རྒྱལ་ཅན་གྱི་བྲན་གཞི་ལྡན་པ་ནི་རང་གི་བདག་པོ་སྟེ་སྤྱི་བདག་དང་དགོན་པ་དག་གིས་ཉེས་ཆད་གཏོང་གི་རེད། མིང་ལ་ལུང་ཤར་
ཐེར་བའི་གཞུང་གི་ལས་བྱེད་ཅིག་སྟེ། བཅོས་སྐྱར་བ་དཀྱུས་མ་ཞིག་ལ་ ༡༩༣༠ ལོ་ཁྱེད་ནང་དམར་ཤོག་གི་གསར་བརྩེའི་མགོ་ཁྲིད་བྱེད་

ཀྲུལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

ཐབས་བྱས་པའི་ནག་ཉེས་བཀའ་ཉེ་ རས་ཉག་ཉག་ཅིག་བྲན་གི་ཡོད་ན། ... མདུད་པ་ཅན་གྱི་ཐག་པ་ཁོའི་མགོ་ལ་བཅིངས་པ་དེ་བཅོར་ནས་
མིག་བཏོན་པ་རེད། བྱིས་སྐྱེ་བཅོམ་ཁང་ནས་ཤི་བ་རེད།

ཁ། སྤྱི་མིང་ Spartafc་ཅན་ན་རེ། མཐོ་ལ་བཀའ་འདྲིན་ཆེའོ་ཞུ། ལྷ་མཐུད་ནས་བོད་ལ་བཅན་འཇུག་བྱས་པ་ལ་བཀའ་འདྲིན་ཆེའོ་ཞུ།”ཞེས་
བྲིས་འདུག

ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་ནམས་ཀྱི་ཀྲུན་སྒྲིང་།

ཱཱ་ཆེ་(Dutch)ཡུལ་གྱི་ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་སྟེ་ཀྲུལ་ཡེ་ཧེ། Pieter Geyl ། གྱིས་ཁོང་གི་དབ་གྲགས་ཅན་ **ལྷ་པོ་ལི་ཨོན་འཐད་དང་མི་**
འཐད། Napoleon For and Against ། ཞེས་པའི་ནང་། ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་ནམས་ཀྱིས་འདས་པའི་ལོ་རྒྱུས་འབྲི་གི་ཡོད་ན་ཡང་
ད་ལྟའི་གནས་སྐབས་ཀྱིས་དེ་ལ་ཤུགས་ཀྱིན་ཐེབས་ཚུལ་གྱི་ནམས་བ་ཉ་ལས་པ་ཞིག་བསྟན་ཡོད་གི་འདུག གྲུ་ཡེ་ལ་གྱིས། ལྷ་པོ་ལི་ཨོན་གྱི་སྐོར་
ལ་དུས་རབས་བཅུ་དགུ་པའི་སྐབས་སུ་ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་ནམས་ཀྱིས་གཅིག་ཇེས་གཉིས་མཐུད་ཀྱིས་དབྱེ་ཞིབ་མཁུག་སྟེ་བྱས་པ་དེ་དག་
གིས་ཚུལ་རྒྱུ་ལྟར་བརྒྱུ་ཐབས་དེའི་དུས་ཡུན་རིང་གི་སྐབས་སུ་ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་ནམས་ཀྱི་མི་ཆེ་དང་བསམ་སྒྲོག་གཉིས་ཀའི་འགལ་ཆུང་དང་འགྲུར་འགྲོས་ཀྱི་
རིམ་པ་ཞིག་བྱིར་མཐོན་བྱས་ཡོད་པ་དེ་བསྟན་འདུག “མི་གཞན་དང་མཚུངས་པར་ཀྲུལ་རབས་སྐྱ་བ་ནམས་ཀྱི་བསམ་སྒྲོག་ནི་དུས་ཆོད་དང་ས་
ཆའི་ཁོང་ཡུག་གིས་བཟོ་དབྱིབས་བཏོན་ཡོད་པ་རེད།” ཅེས་བྲིས་འདུག

ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ། “ད་ལྟའི་གནས་སྐབས་”ཀྱིས་སྟོལ་ཤི་མེན་ལ་རང་གི་བོད་ཀྱི་ཀྲུལ་རབས་ཀྱི་སྒྲིང་གཞི་བཟོ་ཆུ་ལ་ཤུགས་ཀྱིན་ཐེབས་པ་
དེ་རིམ་པ་གཉིས་ཀྱི་ནང་ནས་མཐོང་ཆོག་པ་ཞིག་རེད། དང་པོ་ནི་ཉན་ཉན་མཐོང་དེ་རིག་གནས་གསར་བཟེད་དུས་སྐབས་འདི་ཡིན་ཏེ། སྐབས་
དེར་སྟོལ་ཤི་མེན་གྱིས་བོད་རིག་པའི་ཐོག་ལས་ཀ་བྱེད་མགོ་བཙུགས་ཡོད། དུས་དེར་བོད་ནང་དུ་བོད་ཀྱི་རིག་གཞུང་དང་སྐད་ཡིག་གི་བེད་
སྤྱོད་ཡོངས་སུ་རྒྱ་ལྷག་པ་ཅ་མེད་བྱས་ཡོད་ལ། སྟོལ་ཤི་མེན་གྱིས་ ༡༩༥༣ ལོར་པར་སྐྱོན་བྱས་པའི་སྐད་ཡིག་གི་དབ་ཅིག་གི་སྒྲིང་བཟོ་དུ་
འདི་ལྟར། “ཉེ་ཆར་གྱི་བོད་ནང་གི་ཆབ་སྲིད་ལས་འགལ་དག་གིས་བོད་ཀྱི་སྐད་ཡིག་ལ་གསར་བཟེད་ཐོག་ཐོན་པར་བྱས་ཡོད།”ཅེས་བྲིས་
འདུག “ཉེ་ཆར་གྱི་ཆབ་སྲིད་ལས་འགལ་དག་”ཟེར་བ་དེ་ནི་དགེ་ཀན་ཆེན་མོ་སྟོལ་ཤི་མེན་གྱིས་ཉ་ལས་རིག་གནས་གསར་བཟེད་སྐོར་
བཟོ་དུ་ཡོད་ལ། དེ་ནི་ ༡༩༤༤ ལོར་མགོ་བཙུགས་ནས་ ༡༩༥༤ ལོར་གཞུང་འབྲེལ་ཐོག་ནས་མཁུག་སྟེ་བྱས་པ་རེད།

རིམ་པ་གཉིས་པ་དེ་ནི་ཉན་ཉན་མཐོང་མིན་གྱིས་མགོ་བཙུགས་པའི་གྲུ་ཡངས་སྲིད་བྱས་ཀྱི་ཇེས་འབྲེལ་དུས་སྐབས་དེ་ཡིན་ལ། སྐབས་དེར་སྟོལ་ཤི་
མེན་ནི་རང་གི་ཞིབ་འཇུག་སྒྲིང་གསལ་པ་དེ་བྱེད་ཆེད་བོད་ལ་ཡོང་བཙུག་པ་རེད་ལ། མཐའ་ན་དམར་པོའི་གཞུང་འཛིན་པ་དང་ལྷན་དུ་གཉིས་
པན་གཉིས་མོས་ཀྱི་སྐོར་མཐུན་ལ་མོས་མཐུན་ཁྱེད་བྱས་ཡོད་པ་རེད། རོ་མ་བཤད་ན། སྟོལ་ཤི་མེན་ནི་སྟོ་སྟོབས་ཅན་གྱི་ཀྲུན་གྲག་དམར་ཤོག་
དང་མ་ཅ་རིང་ལུགས་པ་གསར་པ་འདིས་ཡིད་དབང་ཉ་ཅང་བཀྲུག་ཡོད་ཅིང་། བོད་ཀྱི་གནད་དོན་ཐད་ཀྱི་གཞི་རྒྱ་ཆེ་བའི་ཆབ་སྲིད་ཀྱི་སྟུན་ཐོ་
ཞིག་ཏུ། ཁོ་རང་གིས་བོད་ཀྱི་གནད་དོན་ཆེད་དུ་རང་གི་ཐབས་ལམ་མཐའ་མ་དེ་བཏོན་པ་དང་། དེའི་ནང་ཀྲུན་གྲག་གིས་བོད་ཀྱི་ཐོག་ཆབ་སྲིད་
དང་དམག་དོན། དཔལ་འབྱོར་གྱི་དབང་བསྐྱར་འཛིན་རྒྱ་ཡིན་མོད། བོད་མི་ཆེན་མོ་ “རིག་གཞུང་གི་སྤྱད་སྒྲིབ་ཁོར་ཡུག་”ཅིག་ཏུ་གནས་ཆོག་རྒྱ་
ཡིན་སྐོར་བཟོ་དུ་ཡོད་པ་རེད། ཏ⁴⁶

⁴⁶ Goldstein, Melvin, “The Dragon and the Snowlion: The Tibetan Question in the 20th Century” (In CHINA BRIEFING, 1990, New York, the Asia Society, 1990. Reprinted in TIBETAN REVIEW, March 1991.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

ལྷོ་ཁྱེ་མི་ཐེན་གྱིས་རང་གི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ལོ་རྒྱུས་ཞེས་པའི་དེབ་འདི་ནི་མཐའ་གཅིག་ཏུ་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པ་ཞིག་ཡིན་པར་བརྟེན་ཡོད། གཤམ་གསལ་འདི་ནི་ཁོས་དེབ་དེའི་སྐོར་བརྟེན་དུ་བྲིས་པ་དེ་རེད། “ད་ཡོད་ཀྱི་གཤམ་གསལ་མིང་ཆེག་འདི་དག་གི་གོ་དོན་གང་ཡིན་གཞིར་བཟུང་གིས་བཤད་ན། དེབ་འདི་ནི་བོད་ཀྱི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཤིག་མེན་ལ་ཀླུ་ནག་གི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཤིག་ཀྱང་མེན། འདི་ནི་བཙན་ཁྲོལ་ནང་གི་འཁྱུལ་བ་རེན་པོ་ཆེའི་གཞུང་ལ་རོགས་པ་བྱེད་རྒྱུ་དམིགས་པ་ཞིག་མེན་ལ། ཀླུ་ནག་མི་དམངས་སྤྱི་མཐུན་ཀླུ་ཁབ་ལ་རོགས་པ་བྱེད་རྒྱུ་དམིགས་པ་ཞིག་ཀྱང་མེན།” ཞེས་བྲིས་ཡོད། ཀླུ་ནག་གི་སྤྱི་ཚུལ་མཁས་པ་སྟེ་མོན་ ལེ་ལེ་སི་(Simon Leys)ཡིས་ སྤྱི་ཞབས་རོ་ཏེ་རེ་ལ་(Ross Terill)དང་ཀླུ་ནག་ལ་མཁས་པ་གཞན་གྱི་སྟོར་ལ་ཞིབ་འཇུག་བྱས་པའི་ནང་ཁོང་ཆོས་ཡང་ཡང་བསྐྱགས་པའི་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་སྟོར་ལ་འདི་ལྟར་བརྟེན་འདུག “མཁས་པ་ནི་ཆོར་བའི་འོག་སྤྱང་བ་ཞིག་མ་རེད། ཁོས་དུས་རྒྱུན་ནས་དཔལ་སྐར་རམ་ལུགས་སྟོར་གཅིག་ལ་ངོས་གཉིས་ཡོད་པ་དེ་བྱུང་གི་ཡོད། ངའི་བསམ་ཚུལ་ལ། དཔེར་ན། གལ་སྲིད་ཁྱེད་རང་གིས་མཁས་པ་ཁོང་ལ་ཨ་བྲུ་མེ་རི་(Auschwitz)⁴⁷ཞེས་པའི་བཙོན་ཁང་སྟོར་འདྲི་གཏུགས་བྱས་པའི་དབང་དུ་བཀྱང་ན་ཡང་། ཁོང་གིས་ད་དུང་ གལ་སྲིད་མི་ཞིག་གིས་རང་གི་ཕྱོགས་གཏོགས་ཀྱི་རིན་ཐང་ཆད་འཇལ་ལྟ་བུ་བ་དེ་སྤྱད་ནས་ན་རིའི་རིན་ཐང་ལྟ་བུ་བ་དེ་ཆད་འཇལ་བའི་ང་ཀླུ་འཛིན་རྒྱ་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་བཤད་ཐུབ་དགོས་པ་རེད། དེ་ལྟ་ན་ཡང་། ན་རིའི་རིན་ཐང་ཆད་འཇལ་ལྟ་བུ་བ་དེ་ནི་གཞན་དང་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཏན་ཏན་རེད།”⁴⁸ ཅེས་བྲིས་འདུག

ཆེ་མིའི་རིང་ལུགས་པ་(Fascist)འཕམ་ཁྱད་རྒྱུད་མཐུགས་འཛིན་རིང་ལུགས་པའི་ཨི་ཏ་ལི་ཡིས་ ཨི་ཐོ་མི་ཡ་ལ་བཙན་འཇུག་བྱས་སྐབས་སུ་དབྱེན་རི་དང་རྩ་རན་མིའི་ཕྱི་སྲིད་སྒོ་ཆེན་ཆོའི་བསམ་སྒོ་གཏོང་ཕྱོགས་ཁྱོད་ཀྱི་ཉ་ལས་པའི་ཕྱོགས་རིས་བྲལ་བའི་བསམ་ཚུལ་དེའི་དཔེ་མཆོན་ལྟ་བུ་ཞིག་ངས་སྟོན་ལ་བཤད་ཐེན་པ་ཡིན། ང་ཆོས་རང་ཅག་ནི་སྐབས་བབ་ཀྱི་དམག་དོན་དང་བཙན་འཇུག་ནི་དེ་ལས་ཀྱང་ཆེ་བའི་དགོས་དོན་ཞིག་གི་ཆད་དུ་བྱུང་བ་ཞིག་ཡིན་པར་ཡིད་ཆེས་སྤྱིས་བཅུག་སྐབས། དེ་འདྲའི་“ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་”བསམ་སྒོ་གཏོང་སྐབས་ལ་མོས་མཐུན་བྱེད་རྒྱུར་པན་ཐོགས་པོ་ཡོད་རེད། ༡༩༣༦ ལོར་ཉི་ཧོང་གིས་ཀླུ་ནག་ལ་པར་ཁྲོལ་བྱས་སྐབས། ཅུབ་ཕྱོགས་ཀྱི་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཀླུ་ནག་ལ་ཤ་ཞེན་ཅ་ནས་མེད་པ་དེ་འདྲ་མིན་ན་ཡང་། ཉི་ཧོང་ལ་དགའ་ཕྱོགས་ཀྱི་ལྟ་ཚུལ་བཟུང་བ་རེད། གཤམ་གསལ་འདི་ནི་རྩ་དེའི་ནང་སྤེབ་གསོད་བྱས་པའི་སྟོར་སྟོན་ཁོང་ཁྱོད་ཀྱི་ཡོད་པའི་དུས་བབ་(The Times)ཅེས་པའི་ཆགས་པར་དུ་འཁོད་པའི་ཚུལ་སྤྱིག་པའི་གཏམ་ཞིག་ནས་བྲངས་པ་ཡིན།

“ཀླུ་མིའི་མི་སེར་གྱི་ཁྱོད་ནས་དེ་འདྲའི་ཆེ་སྟོག་ཤོར་བ་བྱུང་ཡོད་པ་ཉི་ཧོང་མང་པོ་ཞིག་ནི་ཆས་རྩུས་སྤྱིས་པའི་དམག་མི་རེད། །ཞི་འགོག་ཏུ་མེད་པ་ཞིག་དང་ཡང་ན་སྟོ་བྱུར་གྱི་རྒྱུན་ལོ་ཞིག་རེད་ལ། ང་ཆོར་ངེས་ཤེས་ཐོབ་པ་ནི། འདི་ལ་ཉི་ཧོང་པ་རྣམས་ལས་ལྷག་པའི་འགྲོད་གཏུང་བྱེད་མཁན་སུ་གང་ཡང་ཡོད་མ་རེད།” ཅེས་འཁོད་འདུག

དུས་སྐབས་དེ་ལ་མང་པོ་ཞིག་གིས་ཉི་ཧོང་གིས་སྟོག་ཐ་རུལ་སྤངས་དང་རྩེས་ལུས་ཅན་གྱི་ཀླུ་ནག་དེ་ཡར་ཐོན་དང་གོང་འཕེལ་དུ་འདིད་ཆེད་དམག་འཁྲུག་རྒྱག་གི་ཡོད་པར་བསམས་པ་རེད། རྩ་རྒན་མི་ཀླུ་ཁབ་ལ་མཆོན་ན། རང་གིས་ཨ་རྩི་རི་ཀའི་ཨལ་རི་རི་ཡ་(Algeria)ཀླུ་ཁབ་དང་རྒྱ་དཀར་ནག་ནས་བསམགས་པའི་ཉམས་སྲོང་གཞི་འཛིན་བྱས་ཏེ་དམག་འཐབ་དེ་ལ་ཡར་ཐོན་བྱེད་པའི་ལས་དོན་(The mission civilisatrice) ཞེས་འཁོད་རུང་བ་ཞིག་རེད།

གཅིག་བྱས་ན་ལྷོ་ཁྱེ་མི་ཐེན་གྱིས་རང་ཉིད་ལ་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་སྟོར་ཏེ་ཅང་གསལ་པོར་བརྟེན་ཐེན་པའི་རྩེས་དེར། རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ་སྟོན་བརྟེན་ཡོང་གཞི་ཞིག་བཙོ་གི་འདུག་བསམས་ནས། སྐོར་བརྟེན་ནང་གི་ཐིག་སྐོར་འགའ་ཡི་མཐུག་ཏུ་རང་ཕྱོགས་སྤྱི་བ་པའི་རྩོད་པ་འགའ་སྟོན་པ་བཀྱང་ཡོད་པ་རེད། རྩོད་པ་འདི་གལ་ཆེན་པོ་མེན་པ་དང་ནན་ཏན་གྱིས་བར་གནས་བསྐྱབས་པ་ཡིན་པར་བསྐྱན་པ་དེ་གཉིས་ལ་མ་ལྟོས་

⁴⁷ འདི་ནི་རྩ་རི་འཇར་མན་པས་འཛིན་མི་རིགས་སྤེབ་གསོད་བྱས་པའི་བཙོན་རྒྱ་ཆེ་ཤོས་དེའི་མིང་ཡིན་པ་དང་ད་ལྟའི་སྟོ་ལྟན་ཀླུ་ཁབ་ཀྱི་ཁོངས་སུ་ཡོད། སྤྱི་མཁན་གྱིས།

⁴⁸ Simon Leys, The Burning Forest, Paladin, U.K., 1988.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེང་ནག་པོ།

པར། གཅིག་ཀྱིས་ན་འདི་ནི་ག་ཞེན་སྟོན་པའི་རྒྱུ་ལྟ་བུ་འདྲིན་ཀྱིས་ཆོག་པ་རེད། དེ་ཡང་འདི་ལྟར། “དེང་རབས་ཀྱི་དུས་སྐབས་ཁོང་
དུ་བོད་མི་དང་རྒྱ་མི་གཉིས་ཀའི་ཐོག་ནས་དཀའ་སྤྱད་སྤངས་པ་དེ་ལ་ཉ་ཅང་གཏུང་སེམས་མཉམ་བསྐྱེད་མི་བྱེད་རྒྱ་ནི་དཀའ་ལས་ཁག་པོ་ཞིག་
རེད།”ཅེས་གྲིས་འདུག

འཇར་མན་པ་ས་ཡ་མང་པོས་ནུ་ཇིའི་འོག་ཏུ་སྤྱད་བསྐྱེད་སྤངས་ཡོད་པ་རེད་ལ། མང་པོ་ཞིག་ནི་ལྷ་རྟོག་ཁང་དག་ཏུ་ཉི་མོ་ལྷུང་ཡོད་པ་རེད།
ཡིན་ན་ཡང་ང་ཚོས་འདི་ལྟ་མི་རིགས་བསད་པའི་སྤྱེད་གསོད་ཆེན་མོ་(the Holocaust)དང་ཡུ་རོལ་གྱི་འདི་ལྟ་མི་རིགས་ཀྱི་གོད་ཆག་ཆེན་
མོ་དེ་སློང་སྐབས། ང་ཚོས་རང་ཅག་གི་ཕྱོགས་ལྷུང་མེད་པའི་རྣམ་པ་རྩི་ལྟ་བུ་བཞེན་སྟོན་ཆེད་དུ་འཇར་མན་པས་ཀྱང་སྤྱད་བསྐྱེད་སྤངས་སྟོར་
ལ་ཆ་སྟོན་གྱི་སྐད་ཆ་ཞིག་བཤད་དགོས་འདུག་ཀྱི་ཡོད་པ་རེད། རེ་ནི་ཡེལ་ ཇོ་ནུ་ གློལ་ཏུ་གོན་ Daniel Jonah Goldhagen གྱི་
ཆོད་སྟོག་ཡོད་མོད་ཐིན་ཆེ་བ་བྱུང་བའི་དེ་བ་ **ཉི་ཉི་ལྔ་མ་གྱི་དང་སྐྱེད་སྤངས་དམར་གསོད་པ་རྣམས། (Hitler's Willing Executioners)**
ཅེས་པ་དེར། འདི་ལྟ་མི་རིགས་ལ་ཡང་མེད་པའི་ནག་ཉེས་བྱེད་མཁན་རྣམས་དང་། མ་རུངས་གཏུག་རྩལ་ཅན་གྱི་དབང་སྒྱུར་བ་རྣམས་ཀྱིས་
འཇར་མན་མི་དམངས་ལ་དབང་བསྒྱུར་བྱས་པའི་ལས་དབང་དན་པ་ལ་འབྲུག་པའི་རྒྱ་མཚན་གྱིས། འཇར་མན་གྱི་མི་དམངས་ནི་བསྟོན་
འཇུགས་ཁག་འགའ་བྱེད་པའི་མེད་པའི་ཉེས་པ་གཟེད་མཁན་ཏུ་གྱུར་ཡོད་ཅེས་པའི་ལྟ་ཚུལ་དེ་ནི་རྒྱུ་མ་ཞིག་ཡིན་པར་བསྟན་ཡོད་པ་རེད།
གློལ་ཏུ་གོན་གྱིས་གནས་ཚུལ་ཞིག་བསྟན་ཡོད་པ་ནི། སྤྱི་ཚོགས་གང་ཞིག་གི་ནང་གི་སྤྱི་ཚོགས་དང་མི་སྐྱེད་པ་ཚོས་མི་རབས་མང་པོའི་རིང་
འདི་ལྟ་མི་རིགས་ཀྱི་སྐྱོར་ལ་དེ་འདྲའི་དགག་ཕྱོགས་ཀྱི་མ་རུངས་སེམས་རང་གི་རྣམ་འགྱུར་སྐྱེད་སྤངས་ཀྱིས་ཡོད་པའི་མཐའ་མཐུག་གསུམ་ཅེ་མའི་
རྣམ་པ་ནི་མི་གསོད་ཁྲག་སྐྱེད་ཆེན་མོ་དེ་ཡིན་པ་ལས། བཅན་དཔོན་གཅིག་གསུམ་ཡང་ན་ཆབ་སྤིང་ཚོགས་པ་གཅིག་གིས་བཅོས་པའི་ཐུན་མོང་
མ་ཡིན་པའི་ལས་འགུལ་ཅུམ་ཞིག་མ་རེད་ཅེས་བསྟན་པ་དེ་རེད། བོད་མི་རྣམས་ནི་རྩིས་ལུས་སྐྱོད་དང་བཅན་གཡོག་གི་བདག་པོ་ཞིག་ཡིན་
པའི་རྒྱ་མིའི་གོ་ནོར་གྱི་ལྷ་སྤངས་དེ་ཆོ་ནི་ངོ་བོའམ་རང་བཞིན་གྱི་ཐོག་ནས་མི་འདྲ་བ་ཞིག་ཉན་ཉན་ཡིན་པ་རེད། ཡིན་ན་ཡང་། སལ་ཆེར་འཇར་
མན་རྒྱལ་ཁབ་ཏུ་འདི་ལྟ་མི་རིགས་ལ་གོ་ནོར་གྱི་ལྷ་སྤངས་ཁྲབ་ཡོད་པ་དེ་ཅུམ་ཞིག་རྒྱ་ནག་གི་སྤྱི་ཚོགས་སུ་ཡང་ཁྲབ་ཡོད་པ་རེད། མི་རིགས་
དབྱེ་འབྱེད་ཀྱི་འགྲེལ་བཞེད་འདི་དག་ནི་ད་ལྟའི་ཆ་ལ་ཡང་རྒྱ་ནག་གཞུང་དང་མཁས་པ། སློབ་མ་རྒྱུ་མཐའ་ན་གྱི་རྒྱལ་དུ་ཡང་། ད་དུང་རྒྱ་
རིགས་དཀྱུས་མ་བཅས་ཀྱིས་འཐུས་ཤོར་མེད་པའི་ཐོག་ནས་རྒྱ་ནག་གིས་བོད་ལ་བཅན་བཟུང་བྱས་པ་དང་བོད་མི་རྣམས་བཅན་འོག་ཏུ་བཅུག་
པ་དེ་འོས་ཤིང་འཆམ་པར་བཞེད་པའི་འགྲེལ་བཞེད་གཙོ་བོ་དང་སྤྱབས་བཅེ་བོ་དེ་རེད།

དེ་ཐིན་ཇིའི་རྒྱལ་རབས་སྤྱི་བ་མའི་གཞུང་གི་སི་ཏན་སྤྱོར་ཁྱེད་ Michael Stanford གི་ཡིས་ **རྒྱལ་རབས་ཤེས་བྱའི་རང་བཞིན་ (The Nature of Historical Knowledge)** ཞེས་པའི་དེ་བ་ཏུ། གལ་སྲིད་རྒྱལ་རབས་སྤྱི་བ་རྣམས་ཀྱིས་ཡ་རབས་ཀྱི་རིགས་ལ་
གཡོལ་ནས། “ཕྱོགས་རིས་མེད་པ་”འམ་ཡང་ན་ཡ་རབས་དང་བྲལ་བའི་རྒྱལ་རབས་ཤིག་གིས་ཆོ། “རྒྱལ་རབས་མཁན་གྱི་ཀྱང་སྤྱོད་ལག་
ཤོས་དེའི་མཐུག་འབྲལ་སུ་ཁོང་ཚོས་འདོད་མོས་མི་བྱེད་པ་ཞིག་འོང་སྟེ། མིང་ནས་བོས་ན། རྒྱལ་རབས་སྤྱི་བ་རྣམས་ཀྱི་ཁོང་དུ་ཡོད་པའི་ཡ་
རབས་དང་བྲལ་བའི་རྣམ་འགྱུར་ནས་རང་གི་སྟོག་མཁན་ཆོའི་ཁོང་གི་རྣམ་འགྱུར་ཞིག་ལ་ལྷུང་བ་སྟེ། དེ་ནི་ཐོག་མར་ཡ་རབས་མ་རབས་ཀྱི་
དབྱེ་བ་མི་ཤེས་ཤིང་། དེ་ནས་ སལ་ཆེར་ཡ་རབས་བཟང་སྤྱོད་ལ་ངོས་ལེན་མི་བྱེད་པའི་རྣམ་འགྱུར་ཞིག་གི་ནང་ལྷུང་གི་རེད་”ཅེས་ང་ཚོ་ལ་ཉེན་
བརྟེན་བཏང་འདུག།⁴⁹⁾

ཡིན་ན་ཡང་། སི་ཏན་སྤྱོར་ཁྱེད་ཀྱི་ཡིས་གྲིས་པའི་ཡ་རབས་མ་རབས་ཀྱི་དབྱེ་བ་མི་ཤེས་པའི་གནས་བབ་དེ་ལ་བསམ་བཞིན་མིན་པར་ “ལྷུང་བ་
”འམ་ཡང་རྣམ་དཔྱད་ཀྱི་རྒྱུས་པ་མ་ལྷུང་བ་ཅུམ་ཞིག་མ་ཡིན་པར། ད་ལྟའི་རྒྱ་ནག་དང་བོད་ཀྱི་སྐྱོར་ལ་གྲིས་པའི་ “ཕྱོགས་སྤངས་མེད་པའི་
”ཆོས་ཡིག་དེ་ཆོའི་མང་ཆེ་པའི་ནང་སྐར་དོན་སྤྱབ་པ་དང་བསམ་བཞིན་དུ་བྱས་པའི་དོན་དངོས་ཡོད་སྲིད་པ་རེད། གནད་དོན་འདིའི་ཐད་ལ་རྒྱ་
ནག་གི་ཆོས་རིག་སྐྱོར་ལ་ཨ་རིའི་མཁས་པ་གྲགས་ཅན་སྟེ་ པི་ན་ཁི་(Perry Link)⁵⁰⁾ དང་། རྟོང་གོང་སློབ་བྱ་ཆེན་མོའི་དགོ་ཆུན་ཆེན་

⁴⁹ Stanford Michael. The Nature of Historical Knowledge. Oxford: Basil Blackwell, 1986.

⁵⁰ Perry Link, “The Anaconda in the Chandelier”, The New York Review of Books, April 11, 2002.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེན་ནག་པོ།

མོ་ཁུར་སེ་ཉེན་ ཨེ་ ཉོལ་ཇི་ (Carsten A. Holz) ⁵¹ ཡིས་གྲིས་པའི་ཚུམ་ཡིག་རྣམས་རས་ལན་གཅིག་མིན་པར་ཡང་ཡང་བཤད་ཡོད་ལ། ཉེ་ཆར་ཡང་བྱུང་ཕྱགས་པའི་མཁས་པ་ཆོས་རང་ཉིད་ཀྱིས་རང་ཉིད་ལ་རྟོག་ཞིབ་ཆོད་འཛིན་བྱེད་དུ་འཇུག་ཀྱའི་ཆེད་དུ་པེ་ཅན་གྱིས་སྐར་ས་འཛིན་ཇི་ལྟར་ཆགས་ཚུད་ཐོར་བྱས་ཡོད་པའི་སྐོར་ལ་སྒྲུབ་ཐབས་བླུལ་ མཐོའི་ (Paul Mooney) ཡིས་གྲིས་པའི་སྐར་ས་མོ་ཉེ་ཆེ་ཆོ་ལ་ཐོབ་ཡོད་པ་རེད།

ཀླུ་ནག་གིས་ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་ནི་རང་ཕྱོགས་ཀྱི་བོད་རིག་པའི་མཁས་པ་གཙོ་བོ་དེ་ཡིན་པར་བཅི་བཞིན་ཡོད་ཆོད་འདུག གལ་སྲིད་མི་གཅིག་གིས་བོད་ཀྱི་སྐོར་ལ་བཏོན་པའི་ཀླུ་ནག་གཞུང་གི་ཀླབ་ཤ་དཀར་པོའི་དེ་བ་དེ་བཅའ་ནས། **“ཡོ་ཀླུ་ས་རང་བཞིན་ཅན་གྱི་འགོག་ཏུ་མེད་པའི་བོད་ཀྱི་དེང་རབས་ཅན།”** (The Historical Inevitability of Tibet’s Modernization) ཞེས་པ་ལ་བལྟས་པ་ཡིན་ན། ཁོང་ཆོས་ཐོག་མར་ཁུངས་སུ་བྱངས་པའི་ལུང་ལྟེ་བ་དེ་ནི་ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་གྱི་ཀླུ་ལ་རབས་རེད། ⁵² ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་ནི་ ལྷན་ སུ་ལྷན་ (Han Suyin) ངར་ ཨེ་སི་ཡེལ་ ཨེབ་སི་ཉེན་ (Israel Epstein)། ཅོམ་ གི་རེན་མིལ་ཇི་ (Tom Grunfeld) ལྷ་བྱའི་ཀླུ་ནག་གི་བྲིལ་བསྒྲགས་པ་སྤྱིར་བཏང་བ་ཞིག་མ་རེད། ཁོང་གི་བསྒྲུབ་བྱ་ནི། ཀླུ་ནག་གི་བྲིལ་བསྒྲགས་རྣམས་མ་བཅོས་བསྐྱར་སྒྲོས་བྱ་ཀླུ་མ་ཡིན་པར། ད་ལྟའི་གནད་དོན་ཁག་དང་དེ་བཞིན་བོད་ཀྱི་ཡོ་ཀླུ་ས་ནང་གི་གསལ་ཁ་མེད་པ་རྣམས་རིག་ཅལ་ལྷན་པའི་ཐོག་ནས་ཇི་ཆེར་གཏོང་བ་དང་ཟུར་འཛོག་བྱེད་ཀྱི་དེད་ལ། དེ་ལྟར་བྱས་པས་བྱུན་མོང་མ་ཡིན་པའི་བྱུང་ཆོས་རྣམས་རབ་རིབ་ཅིག་ཆགས་ཀྱི་རེད། དེ་ཡང་དཀར་པོ་ནག་པོར་བསྒྱུར། བདེན་པ་རྒྱན་མར་བསྒྱུར། སྒྲུབ་ཐབས་ལྟ་བུའི་ཇི་ མེག་ལྷེ་ལན་ (Harold McMillan) ཀྱི་བཤད་སྲོལ་ལ་ལང་མོ་བྱས་ན། ཉེས་པ་ཤོག་མཁན་རྣམས་གསོད་མཁན་དུ་བསྒྱུར་ཀྱི་དེ་རེད།

དེ་ནི་གཅིག་བྱས་ན་སྲིད་འཛིན་ཁི་ལིན་ཅོན་ (Clinton) ཀྱིས་ཀླུ་ནག་གི་ཆོང་འབྲེལ་དང་འགྲོ་བ་མའི་ཐོབ་ཐང་གཉིས་འབྲེལ་མེད་བཟོ་འདོད་བྱུང་སྟེ། ཀླུ་ནག་འདི་འཛམ་གླིང་ཆོང་དོན་སྒྲིག་འཇུགས་ (WTO) ནང་དོ་སྤྱོད་བྱས་པའི་སྐབས་དེ་ཅུམ་ཞིག་ལ། ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་ནི་ཨ་རིའི་ཀླུ་ས་མ་ཤིང་ཅོན་ཇི་སེ་ (Washington DC) ཁུལ་དུ་གྲོས་ཆོགས་ཀྱི་ཉན་ཞེབ་སོགས་ཀྱི་ཆེད་དུ་ཉ་ཅང་དགོས་མཁོ་བྱུང་བའི་ཀླུ་མཆན་དེ་ཡིན་པ་རེད། ཇེལ་ལུ་རི་ཇི་རི་བོའི་སྒོག་བརྒྱན་དུས་སྟོན་ (Telluride Mountain Film Festival) སྐབས་ཀྱི་བོད་དང་འབྲེལ་བའི་བསྐོ་སྤྱོད་ཞིག་གི་སྟེང་དུ། མཉམ་འབྲེལ་ཀླུ་ཆོགས་སུ་བཅའ་སྤྱོད་ཁི་ལིན་ཅོན་གྱི་སྒྲུབ་ཐབས་རྒྱ་ཆེ་ཆར་ཇི་ ཉོལ་བི་རོག་གི་ (Richard Holbrooke) ཞེས་པས་ཉོལ་ཇི་སེ་ཉེན་ལ་བསྟོད་བསྐྱེད་ཆེན་པོ་བཏང་བ་དེ་རས་གོ་བྱུང་། ཉོལ་བི་རོག་གི་ཉ་ལྷ་ཀླུ་ནག་གི་ཆེད་དུ་གྲོས་ཆོགས་ཀྱི་མགོ་འཛུགས་འཆོལ་མཁན་ཞིག་ཡིན་པ། ། ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་དང་ལྷན་དུ་བོད་ལ་བསྐྱོད་ཡོད་པ་དང་། ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་གྱི་སྐད་ཆ་རྣམས་བོད་ཀྱི་ཐོག་ལ་མཐར་ཐུག་པའི་སྐད་ཆ་དེར་བཅི་བཅི་བཅི་གསལ་པོ་རེད།

གོ་བ་དེ་ལྟར་བྲངས་པ་ཡིན་ན། ཉོལ་ཇི་སེ་ཐེན་དང་ཁོའི་ཤེས་ཡོན་གྱི་ལས་ཀ་དེ་ཆོ་ནི་ཉེ་ཆོང་གིས་ཆེད་མངགས་བྱེད་བསམས་ཡོད་མེད་ལ་མ་ཉོས་པར་། ཀླུ་ནག་དང་ལྷན་དུ་ཆོང་འབྲེལ་གྱི་བཀག་ཀྱི་དམིགས་ཀྱི་ཐད་བཟང་སྤྱོད་ཀྱི་ཆ་ནས་དང་། དེ་བཞིན་ཆབ་སྲིད་དང་ཤེས་རིག་གི་ཆ་ནས་དགག་བྱ་བྱེད་པ་དེ་ཆོ་བྱས་ཆུང་དུ་གཏོང་སྤྱད་འདས་པའི་ལོ་ངོ་བཅུ་ལྷག་འགའ་ཞིག་གི་རིང་ལ་འཛམ་གླིང་རང་བཞིན་གྱི་འབད་བཅོན་ཆེན་པོ་ཞིག་བྱས་པ་དེའི་ཆ་གས་སུ་མཐོང་སྲིད་པ་ཞིག་རེད། ཨེ་ཤ་ཡའི་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱི་བསྐྱར་སྒྲིག་ནི་ཐབས་བྱས་འདིའི་ནང་གི་གལ་ཆའི་བྱུང་ཆོས་ཤིག་རེད། དེ་ཡང་ཀླུ་ནག་དང་ཨེ་ཤ་ཡ་ནི་གནད་པོའི་དཔལ་ཡོན་དར་བའི་ས་ཁུལ་ཡིན་ལ། དེར་སྤྱི་ཆོགས་ཀྱི་མཐོ་དམའི་ལམ་ལུགས་དང་སྒྲིག་འཇུགས། སྲོལ་རྒྱན་བཅས་ལ་གལ་ཆའི་རིན་ཐང་བཅི་འཛོག་བྱེད་པ་རེད། དེ་ལ་བྱུང་ཕྱོགས་པ་ཆོས་བྱུང་ཕྱོགས་པའི་འགྲོ་བ་

⁵¹ Carsten A. Holz, “Have China Scholars All Been Bought?” April 2007 Far Eastern Economic Review.

⁵² Paul Mooney “Want access? Go easy on China” June 21, 2008, The National.

⁵³ <http://www.china.org.cn/e-white/20011108/4.htm>. Government White Papers. The Historical Inevitability of Tibet’s Modernization.

ཀླུ་ལ་རབས་དེ་བ་ཐེར་ནག་པོ།

མིའི་ཐོབ་ཐང་དང་དམངས་གཙོ། རང་དབང་གི་གཤམ་ཆེའི་རིན་ཐང་དེ་འཛིན་དགོས་པའི་ཕྱ་ཚུགས་བྱས་ཏེ་མ་གུས་པ་བྱེད་རྒྱུ་ཡོད་མ་རེད་ཅེས་
བ་འདི་ལ་ནན་ཏན་བྱས་ཡོད་པ་རེད།

ནོ་ཁྲེལ་གཞུང་སྐྱེད་སྐྱོང་གི་དཔལ་འབྱོར་རིག་པ་བ་ ཨ་མི་ཏྲ་ཡ་ སིན་ཌ་ Amartya Sen གིས་ ཨེ་ཤ་ཡའི་ཀླུ་ལ་རབས་དེ་
“སྲིད་དབང་སྐྱེད་གཙོ་རིང་ལུགས་ཀྱི་རིན་ཐང་གི་དབྱེ་བ་ཚུང་གསལ་གྱི་གི་དོ་བོར་” གློན་ཐབས་བྱེད་པ་ནི་ “ཨེ་ཤ་ཡའི་མཁས་པའི་སློལ་
རྒྱ་དུ་ཡོད་པའི་བསམ་སྒྲོ་བྱ་བ་ཅིང་སྒྲ་ཆོགས་པ་དེ་དང་མཐུན་པོ་ཉུང་ཙམ་ལས་ཡོད་མ་རེད་”ཅེས་དོ་སྐྱོལ་བྱས་ཆེར་བྱས་འདུག ཁོང་གི་
ཡར་རྒྱས་བཞིན་རང་དབང་། (Freedom as Development) ཞེས་པའི་དེབ་ཀྱི་ནང་། ཁོང་གིས་དགག་པ་ཆ་ནན་ཞིག་དང་བཅས་
དེ་འབྲེལ་བཅེས་མེད་རིང་ལུགས་དེ་མཐའ་གཅིག་ཏུ་དོར་ཡོད་ཅིང་། འདི་ནི་ གློལ་ཁྱིམ་ཐེན་གྱི་ **སྐྱ་མའི་ཀླུ་ལ་ཁབ་ཤི་བ་**ཞེས་པའི་དེབ་འདིའི་
གཞི་རྩ་ལ་མཐུག་སློམ་རྒྱག་རྒྱུ་དོས་ཤིང་འཆམ་པར་མཐོང་སྟེ། དེ་ཡང་།

“འཛེམས་དོགས་ཅན་གྱི་ཀླུ་ལ་རབས་ཀྱིས་འཛེམས་དོགས་ཅན་གྱི་ཆབ་སྲིད་ལ་དག་ཐེར་གཙང་སེལ་གང་ཡང་མི་བྱེད་པ་རེད།”

།བསྐྱར་མཁན་གྱི་མཆན། དེང་རབས་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་འདི་གསལ་པོར་བཤད་རྒྱ་དང་ཤེས་རྒྱ་ནི་ཏ་ཅང་གཤམ་གནད་ཆེ་བ་སློམ་མེད་
ཐོག་ བྱི་ཀླུ་ལ་མཁས་པས་བཅུམས་པའི་བོད་ཀྱི་ལོ་རྒྱུས་དག་ལ་བོད་ཀྱི་མཁས་པས་བསྐྱར་ཞིབ་དང་དཔྱད་ཞིབ་ཀྱིས་དག་སེལ་བྱེད་རྒྱ་
ནི་ཏ་ཅང་གཤམ་ཆེན་པོ་ཞིག་ཡིན་པ་ནི་སློམ་མ་དགོས། འདིར་ཐུན་གྱིས་མ་བསྐྱལ་དུང་མྱུངས་ཀྱིས་ཚུམ་པ་པོ་གྲགས་ཅན་འཇམ་དབྱངས་
ནོར་བུ་ལགས་ཀྱི་དཔྱད་ཚུལ་འདི་བོད་ཡིག་ཏུ་བབ་བསྐྱར་བྱས་པ་ཡིན་ལ། འདིའི་དམིགས་ཡུལ་ཡང་རང་དབང་སྐྱལ་མཉམ་ཆོས་འདི་དག་
ལ་ཤེས་རྟོགས་ཐུབ་པའི་ཆེད་ཁོ་ན་ཡིན། ཚུམ་ཡིག་འདི་བསྐྱར་སྐྱབས། དབྱིན་ཡིག་ཆོག་ཅུང་དང་དམིགས་བསལ་ཀླུ་ལ་རབས་སོགས་
ཆེད་ལས་ཀྱི་མིང་ཆོག་མང་བ་དེ་རིགས་ཐུན་གྱིས་དབྱིན་ཡིག་ཆོག་མཛོད་ཁག་ལ་བསྐྱར་ནས་འཕྲལ་བསྐྱར་བྱས་ཡོད་ལ། གོ་དཀའ་བའི་
རྫོང་བ་རྣམས་ལ་རྟགས་བཏབ་ནས། ཨིན་ཏེ་ཡུ་ན་མཐོ་སློབ་ཀྱི་དགེ་ཆེན་ཆེན་མོ་ཨེ་ཡེ་འོ་ཁྱེ་སྐར་ལིང་ལགས་སུ་བཅར་གཏུགས་ཀྱིས་
བཅས་ཡོད། ད་དུང་གཤམ་ཆེའི་ཆོག་དོན་རྣམས་ཐད་ཀར་བསྐྱར་མ་ཐུབ་པའམ། ཡང་ན་འགྲུར་ནོར་བ། དེ་བཞིན་ལོག་བར་བསྐྱར་བ་སོགས་
སློན་གྱི་རིགས་ཅི་མཆིས་རྣམས་མཐུན་ལྷན་སློག་པ་པོ་ཆོས་ཡོ་བསྐངས་ཡོང་བ་ཞུ་ཞིང་། དོགས་པ་མཆིས་རིགས་རྣམས་མ་ཡིག་དབྱིན་
ཡིག་ལ་བསྐྱར་ནས་གོ་བ་ལེན་རིགས་ཞེས་ཞུ་བ་ཡིན། དགེ་འདུན་རབ་གསལ་གྱིས། ༢༠༠༩ ལོའི་ཟླ་ ༡༡ ཆེས་ ༡༩ ཉིན། ༽